

Lahemaa rahvuspargi
turismipiirkonna kestliku
arengu strateegia
2025-2029

Sissejuhatus	3
1. Lahemaa rahvusparki ja Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna kui sihtkoha kirjeldus ning Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna määratlus	5
1.1. Lahemaa rahvusparki ülevaade	5
1.2. Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna ülevaade	7
2. Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna hetkeolukorra analüüs	16
2.1. Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna ressursside ülevaade ja hinnang	16
2.2. Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna külastajate sihtrühmade ülevaade	25
2.3. Maailma- ja Eesti turisminäitajad ning -trendid	26
3. Lahemaa rahvusparki ja Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna olukorra analüüs (SWOT)	31
4. Strateegilised eesmärgid (visioon, missioon, arengusihid ja -eesmärgid)	37
5. Tegevuskava (2015-2029) ja tulemuste hindamise indikaatorid	38
Kasutatud allikad	47
Lisad.....	48
Lisa 1. Osalejate nimekiri (Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna kestliku arengu strateegia seminarid ja õppereisid)	48
Lisa 2. Ressursside nimekiri valdade lõikes.....	50

Sissejuhatus

Reisimine ja turism võtavad järjest enam omaks looduspositiivse lähenemisviisi ettevõtlusele ja lahutamatuks osaks partnerite valikul. Rohkem kui 80% reisi- ja turismikaupade ja -teenuste väärtustest sõltub loodusest, saades toorainet või pakkudes loodusturismi teenust. Economist Intelligence Unit'i uuring näitas, et 90% inimestest maailmas on mures looma- ja taimeliikide hävinemise pärast. Reisi- ja turismiettevõtted toetavad looduspositiivset mõtlemist, oluline on see juures läbi mõelda vajalikud tegevused praktikate elluviimiseks. (WTTC, 2024)

Turism on Eesti üldises majandusarengus jätkuvalt oluline. See on sätestatud muuhulgas Turismistrateegias 2022-2025 (MKM, 2024), mis on koostatud selleks, et Eesti turism oleks elujõuline ja kohenemisevõimeline. Strateegia tegevuspõhimõteteks on kliendikesksus, uuendusmeelsus ja kestlikkus.

Kestlik turism arvestab majanduslike, sotsiaalsete ja keskkonnamõjudega, tagades nii külastajate kui ka kohalike kogukondade heaolu. Selle eesmärk on säästa loodusressursse, säilitada kultuuripärandit ja tagada pikaajaline majanduslik kasu. Nii aitab turism kaasa keskkonna ja ühiskonna pikaajalisele heaolule. (MKM, Turismi pikkvaade 2025-2035 Lisad, 2024)

Jätkusuutliku arengu ning „rohelise“ mõttelaadi tähtsustamine erinevate asjaliste poolt nii maailmas kui Eestis (seda ka riiklikul tasandil) on avaldanud mõju ka külastajate käitumisele ning ettevõtlusele. Keskkonna, linnastumise ning sotsiaalsete väärtuste muutumisega on järjest olulisemad loodus- ja kultuurikeskkond ja -ressursid, millel põhinevad tooted pakuvad külastajatele järjest enam huvi. Erinevad kaitsealad ja nendega piirnevad alad on saanud olulisteks külastuskohtadeks ja tõmbekeskusteks ning huvi nende külastuse vastu kasvab. (Europarc Federation, 2024)

Lahemaa rahvuspark paikneb Põhja-Eestis Soome lahe kaldal Harju maakonnas Kuusalu vallas ning Lääne-Viru maakonnas Haljala ja Kadrina vallas¹. Rahvuspark loodi 1. juunil 1971. aastal Põhja-Eesti rannikuala looduse, kultuuripärandi, sealhulgas ökosüsteemide, bioloogilise mitmekesisuse, maastike, rahvuskultuuri ning alalhoidliku looduskasutuse säilitamiseks, uurimiseks ja tutvustamiseks. Kuna Lahemaa rahvuspark on atraktiivne turismisihtkoht, siis on oluline selle jätkusuutlik majandamine kõigi asjaliste huvisid arvestades ning seejuures kaitstes ja säilitades loodusressursse ja kultuuripärandit. (Keskkonnaamet, 2016)

Eelnevast lähtuvalt koostatakse teistkordselt Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna kestliku arengu strateegia, mis toetab riikliku turismistrateegia eesmärkide täitmist, arvestab turismiasjaliste huvidega ning turismi- ja puhkemajanduse korraldamisega kaasneva sotsiaalse ja majandusliku mõjuga ning mõjuga keskkonnale piirkonnas. Jätkates visiooni, missiooni ja tegevustega esimese strateegiaga seatud sihte, arvestades ajaga toimunud muutusi maailmas ja vajadustes. Kohalike ettevõtjate sõnul ulatub rahvusparki mõju ka väljapoole selle piire ning vastupidi, ümbritsevad piirkonnad on oluliseks väravaks Lahemaa rahvusparkile ning teenuste mitmekesistamisel. Sellest tulenevalt hõlmab käesolev strateegia lisaks Lahemaa rahvusparkile ka Tapa ning Kadrina ja Haljala valda (sh rahvusparki piiridest välja jäävaid alasid) ning Loksa linna. Kuusalu, Haljala, Tapa ning Kadrina vald ja Loksa linn moodustavad Leader piirkonna, mida ühendab organisatsioon MTÜ Arenduskoda. Strateegia kontekstis on piirkonna katusnimetuseks Lahemaa rahvusparki turismipiirkond.

Arengukava väljatöötamisel osalesid erinevad huvirühmad, kes esindasid kohalikke ettevõtteid, mittetulundusliku ja avaliku sektori organisatsioone (vt ka lisa 1), kes olid kaasatud läbi seminaride

¹ Kuni 2017. aasta sügise haldusreformini asus rahvuspark Kuusalu, Vihula ja Kadrina vallas, kuid haldusreformi tulemus ühinesid Vihula ja Haljala vald.

strateegiasse sisendi ja tagasiside andmiseks. Tööprotsess (vt lisa 2) oli kujundatud lähtuvalt EUROPARC Föderatsiooni (EUROPARC Federation – European Charter for Sustainable Tourism in Protected Areas) kestliku arengu strateegia koostamise soovituslikest tegevustest (Europarc Federation, 2024).

Käesoleva dokumendi struktuuri aluseks on EUROPARC Föderatsiooni soovitused ja juhised (Europarc Federation, 2024), kuna Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna turismiasjaliste üheks eesmärgiks on pikendada sertifikaat EUROPARC Föderatsiooniga. Strateegia koosneb sihtkoha määratluse, ressursside (sh loodus, kultuur, aktiivsed tegevused, turismi- ja toetav taristu nagu näiteks kõnni- ja kergliiklusteed, valgustus), külastajate ja trendide kirjelduse ning analüüsi, strateegia (visioon, missioon, sihid, eesmärgid), tegevuskava ja seire korraldust käsitletavatest osadest, mida toetavad dokumendi lõpus esitatud lisad. Kirjelduse ja analüüsi puhul on kõigepealt toodud välja info Lahemaa rahvusparki kohta ning seejärel lisatud ülevaade piirkondadest, mis jäävad rahvusparki piiridest välja, kuid mis moodustavad osa rahvusparki turismipiirkonnast.

Strateegia koostamise metoodiliseks aluseks on EUROPARC Föderatsiooni poolt sõnastatud põhiväärtused: esmatähtis on looduskaitse, kestliku arengu toetamine, huvigruppide kaasamine, tõhus kestliku turismi planeerimine ning pidev parendamine ja arendamine (Europarc Federation, 2024). Lisaks lähtub strateegia Lahemaa rahvusparki kaitsekorralduskavast (2016-2025) ja seal sätestatud tegevustest, põhimõtetest ning analüüsist. Lisainformatsiooni koguti Kuusalu, Haljala, Tapa ja Kadrina valla ning Lokska linna ja MTÜ Arenduskoda arengukavade, kohalike omavalitsuste veebilehtedelt ja sotsiaalmeedia kanalitest, puhkaeestis.ee, visitestonia.com, visitlahemaa.com, Statistikaameti, Lahemaa rahvusparki portaalist ning turismiettevõtete kodulehtedelt. Lisainfot kaitstavate loodusobjektide asukoha kohta leiab Maa- ja Ruumiameti kaardirakendusest (<https://xgis.maaamet.ee/xgis2/page/app/looduskaitse>).

Kuna kohalike omavalitsuste arengukavades ja Lahemaa rahvusparki kaitsekorralduskavas on esitatud põhjalikud andmed sihtkoha erinevate valdkondade (rahvastik, majandus, ettevõtlus, sport, kultuur ning ajalugu jne) ja objektide kohta, siis käesolevas strateegias ei olnud otstarbekas sama infot välja tuua. Seetõttu kajastatakse infot järgnevalt: eelneva analüüsi tulemusel kujunenud hinnang, hinnangut põhjendav kirjeldus ning mõned ilmestavad näited. Lisaks esitatakse viited allikatele, kus on võimalik ühe või teise valdkonnaga põhjalikumalt tutvuda või lisateavet saada. Selline lähenemine võimaldab kava paremini tervikdokumendina hallata ning on arusaadav ja hoomatav kõikidele asjaliste rühmadele (sh kohalik kogukond). Peamine rõhk on pandud hetkeolukorra analüüsile (SWOT-i osas), strateegilistele sihtidele, eesmärkidele ning nende saavutamist toetavatele tegevustele ja tulemuste hindamise indikaatoritele.

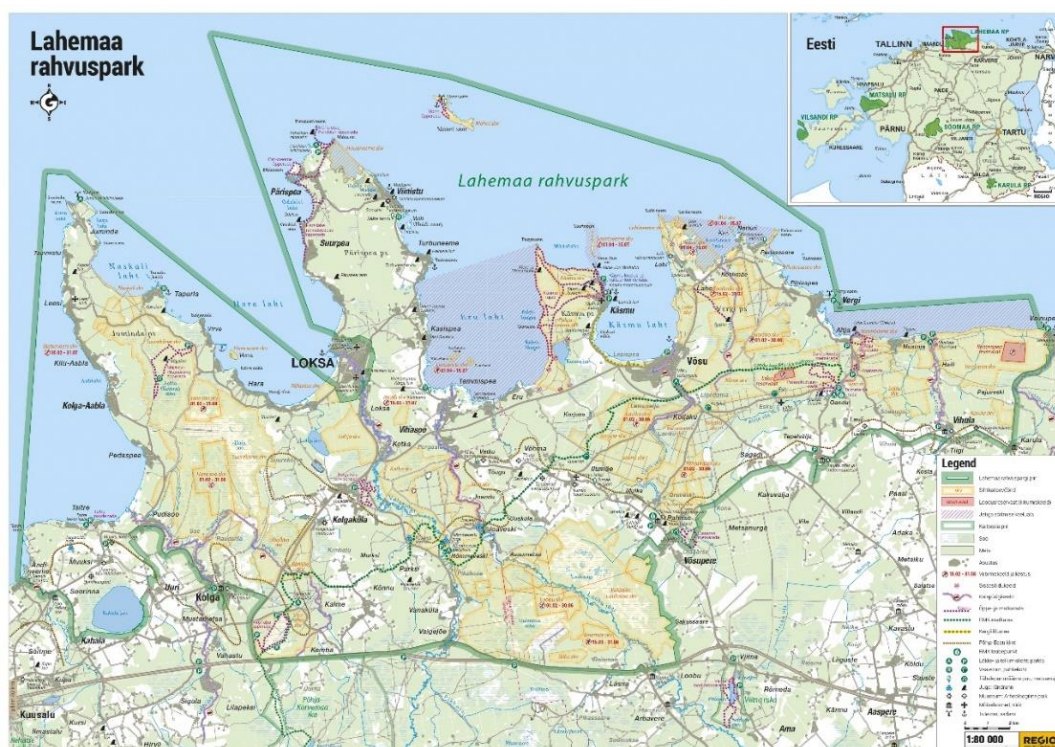
Lahemaa rahvusparki turismipiirkonnas on strateegia koostamise hetkel kaheksa Europarc sertifikaadiga tunnustatud teenusepakkujat: Lahemaa Ökoturism, Puhta vee teemapark ja Ubari Loodustarkuse Keskus, Alutaguse Matkaklubi, Lobi muuseum, Vergi sadam ja restoran Virkes, Kuusiku loodustalu, Lainela puhkeküla, Wesenbeck külalistemaja. Lisaks on piirkonda tunnustatud Roheliste Sihtkohtade (Green Destination) plaatina tasemega.

Eestis on seitse sihtkoha arendamise organisatsiooni ehk DMO-d. Lahemaa rahvusparki turismipiirkond on jagatud kahe DMO Harju-, Lääne- ja Raplamaa DMO ja Virumaade DMO vahel.

1. Lahemaa rahvusparki ja Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna kui sihtkoha kirjeldus ning Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna määratlus

1.1. Lahemaa rahvusparki ülevaade

Lahemaa rahvuspark on Eesti vanim ja suurim rahvuspark, mille pindala on 74 784 ha. Sellest maismaa pindala on 47 910 ha ja meri 26 874 ha (vt joonis 1). Sihtkoha väärtusteks on vähese inimõjuga metsaalad, hooldatud pärandkooslused ning hoitud ja taastatud kultuuriväärtused, mis on olulised tõmbetegurid külastajate jaoks. See on üks Euroopa suurimaid metsakaitsealasid ning rändrahnude ja kiviikulvide rohkuse poolest nii Eestis kui Euroopas tähelepanu vääriv. Lahemaa rahvusparkis on 68 asulat ning umbes 10 000 hoonet. Kaitseala asub Harju maakonnas Kuusalu vallas Juminda, Tammistu, Leesi, Tapurla, Virve, Kiiu-Aabla, Hara, Kolga-Aabla, Pedašpea, Pudisoo, Uuri, Tsitre, Muuksi, Andineeme, Soorinna, Kahala, Kemba, Kõnnu, Kalme, Kolgaküla, Loksa, Kasispea, Turbuneeme, Suurpea, Pärisea, Viinistu, Vihasoo, Kotka, Nõmmeveski, Joaveski, Valgejõe, Vanaküla, Murksi, Parksi ja Tammispea külas ja Kolga alevikus ning Lääne-Viru maakonnas Vihula vallas Eru, Tõugu, Võhma, Joandu, Uusküla, Aasumetsa, Palmse, Võsupere, Muike, Ilumäe, Vatku, Korjuse, Käsmu, Koljaku, Lobi, Koolimäe, Lahe, Natturi, Pedassaare, Pihlaspea, Vergi, Altja, Mustoja, Vainupea, Pajuveski, Karula, Vihula, Haili, Lauuli, Oandu, Tepelvälja, Sagadi, Kakuvälja ja Metsanurga külas ja Võsu alevikus ning Kadrina vallas Loobu ja Läsna külas. (Keskkonnaamet, 2016; Lahemaa rahvusparki kaitse-eeskiri)

Joonis 1. Lahemaa rahvusparki kaart (allikas: www.kaitsealad.ee)

Vastavalt Lahemaa rahvusparki kaitse-eeskirjale (Keskkonnaamet, 2016) on rahvusparki eesmärgiks säilitada, kaitsta, uurida ja tutvustada Põhja-Eestile iseloomulikke loodust ja kultuuripärandit, sealhulgas (www.kaitsealad.ee):

- maastikuilmet, pinnavorme ja maastiku üksikelemente (sh poollooduslikke kooslusi (loopealsed), geoloogiamälestisi (balti klint, rändrahnud, kiviikulvid));

- kaitsealuseid liike ja nende elupaiku;
- loodus- ja pärandkultuurmaastikke (nt metsa-, soo- ja rannaökosüsteeme ja regilaulu piirkond);
- põllumajanduslikku maakasutust;
- traditsioonilist rannakalandust;
- tasakaalustatud keskkonnakasutust;
- piirkonnale iseloomulikke asustusstruktuuri, taluarhitektuuri ning rahvakultuuri.

Rahvusparki on rajatud ligi 120 km õppe- ja matkaradu, mis tutvustavad koha eripära, kooslusi ning väärtusi pakkudes harivat ning eristuvat kogemust. Lahemaa rahvuspargi keskus pakub erinevaid võimalusi keskkonnahariduse edendamiseks ja propageerimiseks, mida toetavad arvukad Keskkonnaameti keskkonnahariduse spetsialistide poolt koostatud erinevatele vanuseastmetele mõeldud tasuta pakutavad õppeprogrammid, looduskeskkond ja hästiarenenud taristu. (kaitsealad.ee)

Rahvuspark on jaotatud kolme tüüpi vööndiks (<https://www.kaitsealad.ee/est/kaitsekord-6>):

- loodusreservaat (moodustab 0,1% alast, Esku ja Remnispea), kus viibimine on keelatud;
- sihtkaitsevöönd (moodustab 23,8% alast), kus on suuremate kaitseväärtuste ja piirangutega ala ning kus ei toimu majandustegevust, kuid võib liikuda ning korjata marju ja seeni. Osa sihtkaitsevööndeid on ajalise liikumispiiranguga;
- piiranguvöönd, rahvuspargi ülejäänud ala, kus on lubatud rahvuspargi kaitse-eeskirjaga kooskõlas olev tegevus.

Lähtuvalt Lahemaa rahvuspargi kaitsekorralduskavast 2016–2025 on rahvuspargi huvigruppideks:

- Keskkonnaamet, kes on kaitseala valitseja. Keskkonnaameti eesmärk on tagada ala eesmärgiks olevate väärtuste soodne seisund. Alates 1.01.2019, mil Keskkonnaametiga liidetakse Keskkonnainspeksioon, on Keskkonnaameti ülesandeks ka looduskeskkonna ja -varade üle järelevalve teostamine kaitsealal.
- Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK) – praktiliste looduskaitsetööde teostamine riigimaadel ja ala külastuse korraldamine kaitseala väärtuste soodsa seisundi säilitamiseks ning tutvustamiseks.
- Kohalikud omavalitsused (Kuusalu, Haljala ja Kadrina Vallavalitsused) – kohaliku kogukonna elu juhtimine selle erinevates valdkondades, sh kaitsealal kohaliku kogukonna esindamine, koostöö rahvuspargi valitsejaga loodushariduse, kultuurielu, keskkonnakaitse (vastutab looduskasutuse, loodusressursside kasutamise ja jäätmemajanduse eest), planeerimis- ja ehitustegevuse osas, administratiivne koostöö lubade väljastamisel (ehitus, üritused jne).
- Maaomanikud ja kohalikud elanikud – maaomanike ja elanikkonna huvide esindamine, koostöö rahvuspargi alal loodus- ja kultuuriväärtuste säilitamisel, loodusressursside kasutamisel.
- Muinsuskaitseamet – kultuuripärandi väärtustamine ja säilimise tagamine, sh muinsuskaitsealuste objektide järelevalve kaitsealal (sh vastutamine muinsuskaitseõuete täitmise eest).
- Turismiettevõtjad – kaitseala tutvustamine, koostöö loodus- ja kultuuriväärtuste tutvustamisel.
- Külaseltsid, muuseumid, rahvamajad – kohaliku kogukonna huvide esindamine, koostöö loodus- ja kultuuriväärtuste (sh ajaloo- ja militaarpärandi) säilitamisel ja tutvustamisel.
- Jahiseltsid, kalameeste ühendused – traditsioonilise elulaadi alalhoid, loodusressursside kasutamine, ulukite arvukuse reguleerimine, vigastatud isendite surmamine.
- Lahemaa rahvuspargi koostöökoogu – huvigruppide regulaarne ja jätkusuutlik kaasamine Lahemaa rahvuspargi kaitse-eeskirja ja kaitsekorralduskava väljatöötamisel, rakendamisel jm päevakohaste teemade laiapõhjalisem infovahetus.

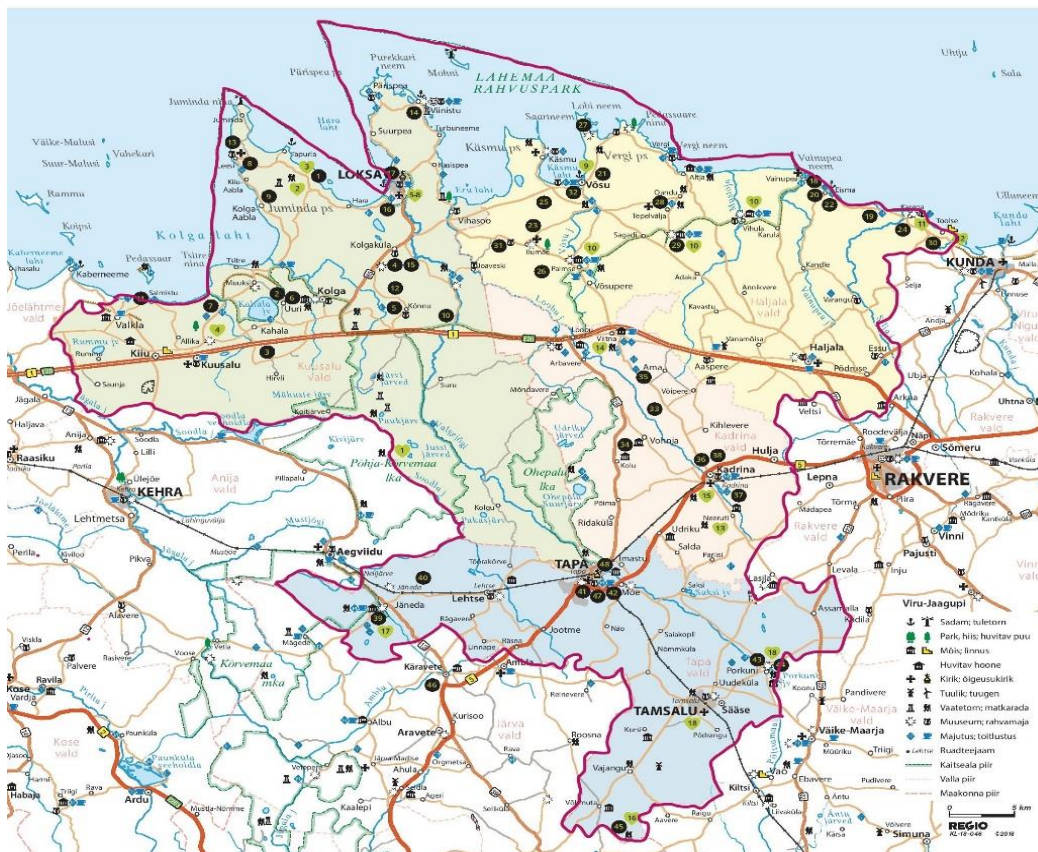
Kaitsealal on oluline selle jätkusuutlik majandamine ning muuhulgas külastajate voogude juhtimine ning harimine, et tagada kestliku areng. Külastuse korraldamine rahvuspargis on Keskkonnaameti Põhja regiooni vastutusvaldkonnas. Riigimaal asuva külastustaristu korrashoiu eest vastutab RMK külastuskorraldusosakonna Põhja-Eesti piirkond. Keskkonnaamet ja RMK tegelevad ka mitteformaalse keskkonna- ja loodushariduse edendamisega. Keskkonnaameti hallata on muuhulgas ka Lahemaa rahvusparki looduskeskus, kus on välja ehitatud rahvusparki loodus- ja kultuuripärandit tutvustav püsiekspositsioon. RMK korraldab Lahemaa rahvusparki looduskeskuses paikneva Lahemaa teabepunkti tööd ning haldab RMK Sagadi metsakeskust (looduskool ja metsamuuseum), Oandu looduskeskust ja Ojaäärse loodusmaja. (Lahemaa rahvusparki kaitsekorralduskava 2016–2025)

Rahvuspark kuulub üle-euroopalisse Natura 2000 võrgustikku Lahemaa linnu- ja loodusala. Lahemaa rahvusparki valitsemisel, haldamisel ja arendamisel lähtutakse:

- [looduskaitseadusest](#);
- [rahvusparki kaitse-eeskirjast](#), sh lubatud ja keelatud tegevused erinevate vööndite tüüpide lõikes;
- igapäevõigusest ja seadustest tulenevatest piirangutest;
- Europarc Föderatsiooni poolt koostatud hartast „European Charter for Sustainable Tourism in Protected Areas“.

1.2. Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna ülevaade

Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna moodustab Lahemaa rahvuspark ja MTÜ Arenduskoda tegevuspiirkond (vt joonis 2). Kuigi Lahemaa rahvuspark paikneb Kuusalu, Haljala ja Kadrina vallas, kuulub Lahemaa rahvusparki turismipiirkonda ka Tapa vald ning Loksas linn, mis on seotud rahvusparkiga ühelt poolt läbi viimase laiema mõjuala ning lisaks ka MTÜ Arenduskoja tegevuspiirkonna.

Joonis 2. Lahemaa rahvusparki turismipiirkond (Allikas: MTÜ Arenduskoda tegevuspiirkonna voldik)

MTÜ Arenduskoja tegevuste hulka kuulub muuhulgas piirkonna ajaloo- ja kultuuriressursside ning väärtuste hoidmine ja kohalike heaolu ning asjaliste vahelise koostöö arendamine, mistõttu on oluline koostöö nii rahvuspargi siseselt kui ümbritseva piirkonna asjalistega. MTÜ Arenduskoda moodustati kuue omavalitsuse (Tapa linn, Tamsalu linn, Saksi vald, Tamsalu vald, Kadrina vald, Lehtse vald) poolt 1.08.1997. aastal ning praegu on organisatsiooni liikmeteks lisaks eelmainitud kohalikele omavalitsustele ka erineva tegevusvaldkonnaga ettevõtted ja ühendused. (www.arenduskoda.ee; MTÜ Arenduskoda Leader tegevusrühm)

Saamaks sisulisemat ülevaadet Lahemaa rahvuspargi turismipiirkonnast, on järgnevalt välja toodud kõikide Lahemaa rahvusparki turismipiirkonda kuuluvate omavalitsuste lühikirjeldus (sh asukoht, rahvastik, ligipääsetavus, ettevõtlussektor jne), mis võimaldab paremini mõista vastava piirkonna võimalusi ja kitsaskohti.

Kuusalu vald asub Harju maakonnas (Tallinn-Narva maantee ääres) ning selle pindala on 709,5 km². Kuusalu vald on pindalalt suurim Harju maakonnas. Haldusreformi tulemusel ühinesid Kuusalu vald ja Loksas vald. Kahe valla ühinemisel tekkis omavalitsus, mille haldusterritoorium kattub suures osas endise Kuusalu kihelkonna piiridega. Valla territooriumi sees asub eraldi omavalitsusüksus Loksas linn. Valla põhja osa piirneb Soome lahega. Vallas asub 64 küla, kolm kooli, neli lasteaeda, üks huvikool. (www.kuusalu.ee)

Kuusalu vallas asub osa Lahemaa rahvuspargi territooriumist ja sellest lähtuvalt on vallas olulisel kohal keskkonnakaitse, mille tulemusel on valla elukeskkond puhas ja korrastatud ning saastamine on aastatega vähenenud. Vallas taotletakse kogukonna kaasamist keskkonnahoiu korraldamisse ning võimalust tegutseda looduses tagades seejuures loodushoid. Oluliseks peetakse keskkonnateadlikkuse tõstmist ning kohalikku looduse eksponeerimist koos piirkonna ajaloo. Seda rõhutatakse ka valla arengukavas, mille kohaselt on peamised keskkonnavalitsused meetmed järelevalve tõhustamine, teavitustegevuse edendamine, jäätmekogumise süsteemi arendamine, keskkonnateadlikkusele suunatud ürituste algatamine ja toetamine, looduskaitse all olevate objektide hooldamine, tähistamine ja tutvustamine. (www.kuusalu.ee/arengukavad, 2023).

Kuusalu valla rahvastik: Kuusalu vallas elab 6459 inimest, neist mehi 3153 ja naisi 3306. Rahvastiku vanuselisest struktuurist lähtuvalt on suurimad vanuserühmad vahemikus 35-39, ja 60-64. Rahvastikust 0-19 aastaseid on vallas ligi 23% ja üle 65 aastaseid 21% kogurahvastikust. Elanike arv on viimastel aastatel olnud väikeses tõusutrendis. (www.stat.ee 01.01.2024 seisuga).

Kuusalu valla ettevõtluskeskkond: Kuusalu valda iseloomustab suhteliselt mitmekesine majandus. Ettevõtluse arengu peamiseks eeldusteks on hea logistiline asukoht nii tootmisettevõtete jaoks (suhteline lähedus Tallinnale, valda läbivad Tallinn-Narva maantee, tööjõu olemasolu suuremates keskustes) kui ka turismiettevõtete jaoks (Lahemaa Rahvuspark, liivarannad, saared jne). Vallas tegutsevate majandusüksuste arv on perioodil 2019 – 2022 vähenenud 96 üksuse võrra – 941 üksuseni. Enim on Kuusalu vallas olnud ettevõtteid 2018. aastal kui neid oli 1059. Ettevõtete arv on viimastel aastatel väikeses kahanemises, mille üheks põhjuseks võib pidada ülemaailmset

Kuusalu vald

Rahvastik: 6459 inimest, tööealisi elanikke ~56% valla elanikest

Ettevõtluskeskkond: mikro- ja väikeettevõtted

- põllumajandus-, metsamajandus-, kalapüügi-ettevõtted; hulgi- ja jaekaubanduse ning töötleva tööstuse ettevõtted.
- Majutus- ja toitlustusettevõtteid 29

pandeemiat. Kuusalu valla ettevõtete arvu vähenemine on statistiliselt siiski Harjumaa väikseim. Tegevusala järgi on kõige enam vallas 2022. aasta seisuga kutse-, teadus- ja tehnikaalase tegevusala ettevõtteid – 150. Järgnevad info ja side tegevusala (138) ning hulgi- ja jaekaubandus ja mootorsõidukite ja mootorrataste remont (112), vastavates valdkondades on ettevõtete arv aastatel 2020 – 2022 püsinud suhteliselt stabiilsena. Majutus- ja toidlustusvaldkonnas on ettevõtete koguarv arvestades potentsiaali suhteliselt tagasihoidlik (kokku 24). Valdav osa (ligi 94%) nii Harjumaa kui Kuusalu valla ettevõtetest on mikroettevõtted töötajate arvuga alla 10. Enamik Kuusalu valla elanikke oma elukohajärgses omavalitsuses ei tööta. Atraktiivseimaks turismi sihtkohaks saab pidada Lahemaa rahvusparki ala, mis moodustab 35,7% valla kogu pindalast. (www.kuusalu.ee/arengukavad, 2023)

Kuusalu valla keskkonnahoid: Rohepööre tähendab kompleksset suunamuutust senises majandus- ja toimumudelil, sisaldades mh suundasid primaarenergia tõhusamaks kasutamiseks, taastuenergia laiaulatuslikumaks kasutuselevõtuks, tarbimise kestlikumaks muutmisel (hoonete rekonstrueerimine, transpordisektori jalajälje vähendamine jm tarbimise vähendamine), uute tehnoloogiate rakendamiseks jpm. Taastuenergia kasutuselevõtu vaates on Kuusalu valda viimastel aastatel rajatud mitmeid päikeseparke ja valla seisukoht on soosiv. Päikeseparke ei lubata kavandada Kuusalu vallas siiski metsamaale, väärtuslikule maastikule või põllumaale. Valla suurimat päikeseparki rajatakse Allika külla. Kuusalu vallas tuuleparke ei ole. Kaitseväe keskpõlügeni ja kaitsealadega seoses mandri- ega meretuuleparke Kuusalu valla territooriumile ka ei planeerita. Keskkonnaprojektidena näeb vald vajadust uurida veekogude seisundi parendamise võimalusi. Eesti mereala planeeringu põhjal on Kuusalu valla rannaala soodne vesiviljeluseks, näiteks vetikakasvatus. Valla territooriumil viiakse läbi LIFE programmi Pärlikarbi taasisustamise projekti ([ebapärlikarbi kaamera](#)). Kuusalu valla territooriumil asub Kaitseväe keskpõlügen ja laiendatav Soodla harjutusväli, mis tekitab häiringuid nii inimesele kui loodusele. Mõra takistamiseks tuleb säilitada harjutusvälja ümbritsevad metsi. Harjutusvälja täiemahulisel kasutusele võtmisel võib tekkida oht seoses metsloomade liikumisega ja sattumisega maanteele. Reostusohu võib kujutada Kaitseväe harjutustel kasutatav laskemoon, kui see peaks jääma loodusesse. Strateegilised eesmärgid: Kuusalu valla elanik on keskkonnahoidlik ja vallas on tagatud loodushoid. Kogukond on kaasatud keskkonnahoiu korraldamisse. Maaomanikke väärtustatakse kui looduskaitse esimest garanti. Kohalikku loodust eksponeeritakse koos piirkonna ajalooga. (www.kuusalu.ee/arengukavad, 2023)

Kuusalu valla ligipääsetavus ja transport: Valda läbivad riikliku tähtsusega Tallinn-Narva ja Piibe maantee. Suurim tõmbekeskus Tallinn asub Kuusalu vallast umbes 35-75 km kaugusel ning nagu eelnevalt mainitud, läbib valda Tallinn-Narva maantee. Valdav osa teedest on kõvakattega ning üsna heas korras. Valla keskused on ühendatud suuremate lähedal olevate linnadega läbi korrapärase ühistranspordi ühenduse. Ühistranspordi peamine korraldaja vallas on Harjumaa Ühistranspordikeskus, kuid ühistranspordi korraldamine on piirkonna suurusest tulenevalt keerukas. Lisaks toimib vallas õpilaste ja külade elanikele transpordiks mõeldud bussiliinid (www.kuusalu.ee/arengukavad, 2023).

Rohkem infot Kuusalu valla kohta (sh statistilised näitajad ja analüüs) võib saada järgnevatest allikatest: Kuusalu valla arengukava 2023-2028 (Lisa 2: „[Kuusalu valla 2023-2028 arengukava ja eelarvestrateegia kehtestamine](#)“)

Haljala vald asub Lääne-Viru maakonna põhjaosas, piirnedes idast Viru-Nigula, läänest Kuusalu ja lõunast Rakvere ning Kadrina valdadega. Haldusreformi tulemusel moodustus Haljala vald varasema Vihula ja Haljala valla ühinemisel. Valla pindala on 550,14 km². Valla põhjaosa asub Soome lahe rannikul, keskosa paikneb Viru lavamaal ning lõunaosa Pandivere kõrgustiku jalamil. Valla keskuseks on Võsu alevik, millest maakonna keskus Rakvere asub 35 km kaugusel ning pealinn Tallinn 80 km kaugusel. Vallas on 72 küla ja

2 alevikku. Maadest ca 40% paikneb Lahemaa rahvuspargi territooriumil. (www.haljala.ee/arengukava-ja-eelarvestrateegia, 2024)

Haljala valla rahvastik: Haljala vallas elab 4017 elanikku, neist mehi 2019 ja naisi 1998. Rahvastiku vanuselisest struktuurist lähtuvalt on suurimad vanuserühmad vahemikus 50-54, ja 60-64. Rahvastikust 0-19 aastaseid on vallas ligi 19% ja üle 65 aastaseid 25% kogurahvastikust. Elanike arv on viimastel aastatel olnud langustrendis. (www.stat.ee 1.01.2024 seisuga)

Haljala valla ettevõtluskeskkond: Statistikaameti andmetel tegutses 2021. aasta alguse seisuga Haljala vallas 501 statistilisse profiili kuuluvat ettevõtet. Tegevusalade lõikes oli kõige enam põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi tegelevaid ettevõtteid (24,6%), arvukuselt järgnesid ehitusettevõtted (11,4%) ja töötleva tööstuse ettevõtted (10,4%). Võrreldes 2018. aastaga, mil vallas tegutses 438 statistilisse profiili kuuluvat, suurenes 2021. aastaks ettevõtete arv 63 võrra, mis on 14%. 2021. aastal oli valdav enamus vallas tegutsevatest ettevõtetest mikroettevõtted, kus töötas alla 10 inimese (480 ettevõtet, see on 96%), 17 ettevõtet oli 10-49 töötajaga väikeettevõtted ning 4 keskmise suurusega ettevõtet töötajate arvuga 50-249. Suurettevõtteid, see on 250 ja enama töötajaga ettevõtteid, Haljala vallas ei tegutse. Vallas on eelistatud reisikorralduse viisiks ökoturism, mis toetab loodus- ja kultuuripärandi säilimist ning kohalike elanike heaolu. (www.haljala.ee/arengukava-ja-eelarvestrateegia, 2024)

Haljala vald

Rahvastik: 4017 inimest, tööealisi elanikke ~56% valla elanikest

Ettevõtluskeskkond: mikro- ja väikeettevõtted

- põllumajandus-, metsamajandusettevõtted.
- Majutus- ja toitlustusettevõtteid 31

Haljala valla keskkonnahoid: Taristu seisukord on Haljala vallas aastatel 2018-2022 jõudsalt paranenud. Renoveeritud on olulisel määral kaugküttetrasse, ühisveevärki ja kanalisatsiooni, tänavavalgustust ning valla teid. Toetatakse erateede remonti, suurt tähelepanu pööratakse heakorrale, Haljalas ja Võsul on toimivad jäätmejaamad. Probleemiks on rannaalade ja Võsu aleviku jäätme- ja pakendikäitluse korraldus, rohkem tähelepanu ja lahendamist vajab suvine parkimine rannaaladel ja suurürituste ajal, eriti terav on probleem Võsul ja Käsmus. **Soovitud seisund 2038:** looduse elurikkus ja mitmekesisus, ökoloogiline tasakaal on säilitatud ja suur osa vallast on väärtustatud loodus- või kultuurimaastikena. Roheline võrgustik toimib nii ökoloogiliste ja puhke võimalusi pakkuva võrgustikuna. Pärandmaastikud ja looduslikud pühapaigad on kaitse all, miljööväärtuslikud alad on hoitud. Vald on merele avatud. Meetmed kliimamuutustega kohanemiseks on kasutusel ja toetatakse kestlike lahenduste kasutuselevõttu taristu rajamisel. Toetatakse püsielanikele sobivate planeeringulahenduste saavutamist ja uuteks elamukruntideks tingimuste loomist. (www.haljala.ee/arengukava-ja-eelarvestrateegia, 2024)

Haljala valla ligipääsetavus ja transport: Tähtsamatest teedest läbib Haljala valda Tallinn-Narva maantee ja Rakvere-Käsmu maantee. Haljala valda läbib 19 riigile kuuluvat maanteed. Haljala valla teed on valdavalt kõvakattega, kuid endiselt on palju teid, mis on kruusakattega ning mis eeldavad pidevat greiderdamist. Suur osa Haljala valda läbiva Tallinn-Narva maantee äärsetest aladest on valla üldplaneeringu kohaselt kaubandus-, teenindus- ja büroohoonete ala. Ühistranspordi mõttes on piirkondi, mis on paremini ligipääsetavad, kuid näiteks Lahe-Lobi-Pihlaspea-Vergi piirkonna ühendus Võsuga ning Võsu ühendust Tallinnaga peetakse hetkel veel problemaatiliseks. (www.haljala.ee/arengukava-ja-eelarvestrateegia, 2024)

Rohkem infot Haljala valla kohta (sh statistilised näitajad ja analüüs) võib saada „[Haljala valla arengukava 2023-2038](#)“.

Kadrina vald asub Lääne-Viru maakonna lääneosas. Loodesuunal asub Haljala vald, idasuunal Rakvere vald, lõuna- ja edelasuunal asub Tapa vald. Läänesuunal on naabriks Harju maakonnast Kuusalu vald. Kadrina valla pindala on 353,92 km². Kadrina vallal on 38 küla ja kaks alevikku. Valda läbivad Tallinn-Peterburi raudtee, Tallinn-Narva ja Rakvere (Sõmeru)-Pärnu maantee. Kadrina alevik asub 15 km kaugusel Rakvere ja Tapa linnadest ning 85 km kaugusel Tallinnast. ([www.kadrina.ee](#); Kadrina Vallavolikogu, 2018) ([www.kadrina.ee/valla-arengukava](#), 2023)

Kadrina valla rahvastik: Kadrina vallas elab 4702 elaniku, neist mehi 2292 ja naisi 2410. Rahvastiku vanuselisest struktuurist lähtuvalt on suurimad vanuserühmad vahemikus 35-38, ja 50-54. Rahvastikust 0-19 aastaseid on vallas ligi 23% ja üle 65 aastaseid 19% kogurahvastikust. Elanike arv on viimastel aastatel olnud langustrendis. ([www.stat.ee](#) 1.01.2024 seisuga).

Kadrina valla ettevõtluskeskkond: Kadrina valla ettevõtluskeskkonda soodustab hästi toimiv infrastruktuur ning logistiliselt soodne asukoht. Kadrina vallas on 14.09.2023 seisuga registreeritud 833 juriidilist isikut, nende hulgas on ka mittetulundusühingud ja sihtasutust. Nendest 339 on majanduslikult aktiivsed. Kohapealset ettevõtlust iseloomustavad töötlevtööstus, põllumajandus ja metsandus. Tööstuses on esikohal puitu ja metalli töötlevad ettevõtted. Lääne-Virumaa tööstus- ja ettevõtlusalade analüüs annab ülevaate võimalikest meetmetest majandusarengu võimestamiseks ettevõtluskeskkonda toetava ökosüsteemi jõustamise kaudu. Kadrina vald osaleb Lääne-Virumaa tööstusalade ja ettevõtlusvõrgustiku arendamise projektis 2024-2027. ([www.kadrina.ee/valla-arengukava](#), 2023)

Kadrina vald

Rahvastik: 4702 inimest, tööealisi elanikke ~58% valla elanikest

Ettevõtluskeskkond: mikro- ja väikeettevõtted

- põllumajandus-, metsamajandus-, kalapüügi- ja hulgijäätmete ja kauba- ja tööstuse ettevõtted.
- Majutus- ja toitlustusettevõtteid 11

Kadrina valla keskkonnahoid: Täisväärtuslik loodus- ja elukeskkond põhineb keskkonnateadlikul inimesel ning avalikul ruumil. Elu- ja looduskeskkond on tasakaalus. Kogukonna üldine keskkonnateadlikkus ja selle rakendamine on heal tasemel. Seejuures tuleb jätkuvalt panustada rohevõrgustiku toimimisse, looduse hoidmisse, jätkusuutlikusse ja teadmiste tõstmisse. Kaitsealad ja kaitstavad loodusobjektid on vallas üldiselt heas seisukorras, tähistatud ja paigaldatud infotahvlitega. Kadrina vallas on peamiseks välisõhu kvaliteeti mõjutavad saasteallikad tootmisettevõtted ja transport. Kadrina vald soodustab taastuvenergia kasutuselevõttu pigem mittekasutuses olevatel ja väheväärtuslikel maadel. **Keskkonna visioon:** ümbritsevat loodust ja elukeskkonda väärtustav keskkonnateadlik ja -hoidlik kogukond. ([www.kadrina.ee/valla-arengukava](#), 2023)

Kadrina valla ligipääsetavus ja transport: Valla territoorium on kaetud suhteliselt hea ja tiheda teedevõrguga (teedest umbes 14% on mustkattega). Kadrina valda läbivad mitmed riigimaanteed, suuremad neist on Tallinn-Narva ja Pärnu-Rakvere-Sõmeru. Teede ja tänavate võrk on Kadrina vallas hästi välja arendatud. Ühistranspordi ühendus suuremate linnade ja asulatega on hea, kuid maapiirkonnas on see mõnevõrra problemaatilisem. Kadrina vald asub Tallinnast 90 km ning Rakverest 15 km kaugusel. Olulisel kohal on Kadrina vallas ka rongiühendus.

Rohkem infot Kardina valla kohta (sh statistilised näitajad ja analüüs) võib saada „[Kadrina valla arengukava 2023-2035](#)“.

Tapa vald asub Lääne-Viru maakonnas. Tapa vald piirneb põhjas Kuusalu, Kadrina ja Rakvere vallaga, idas Vinni ja Väike-Maarja vallaga, lõunas ja läänes Järva vallaga ning läänes Anija vallaga. Tapa valla pindala on 480 km². Tapa valla peamisteks keskusteks on Tapa linn ja Tamsalu, kuid ei saa välistada ka teisi asulaid, mis on erikohtade puhul samuti olulised, nt Lehtse, Porkuni, Uudeküla, Jäneda, Imastu jne (www.tapa.ee).

Rahvastik: Tapa vallas elab 11071 inimest, neist mehi 5219 ja naisi 5852. Rahvastiku vanuselisest struktuurist lähtuvalt on suurimad vanuserühmad vahemikus 50-54, ja 65-69. Rahvastikust 0-19 aastaseid on vallas ligi 20% ja üle 65 aastaseid 26% kogurahvastikust. Elanike arv on viimastel aastatel olnud tõusutrendis, 2024 seisuga väike langus. (www.stat.ee 1.01.2024 seisuga)

Tapa valla ettevõtluskeskkond: Äriregistri andmetel on Tapa vallas registreeritud 646 ettevõtet, mille peamised tegevusvaldkonnad on metalli-, puidu- ehitusmaterjali- tekstiili- ja toiduainetetööstus, logistika ning transport, põllumajandus, turism, maavarade kaevandamine (turvas, kruus, lubjakivi). Enim tegutseb vallas põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi tegevusalaga ettevõtteid (124) ja hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remondiga tegelevaid ettevõtteid (84). Tööstuspargid on loodud Tamsalus ja Tapal. Mõlemad tööstusalad asuvad raudtee suhtes logistiliselt heas asukohas. (www.tapa.ee/et/arengukavad, 2024)

Tapa vald

Rahvastik: 11071 inimest, tööealisi elanikke ~54% valla elanikest

Ettevõtluskeskkond: mikro-, väike- ja keskmise suurusega ettevõtted

- põllumajandus-, metsamajandus-, kalapüügi- ja jaekaubanduse ning ehitusettevõtted.
- Majutus- ja toitlustusettevõtteid 29

Tapa valla keskkonnahoid: Tapa vald on rikas kaitsealuste loodusobjektide poolest – Kõrvemaa maastikukaitseala, Neeruti maastikukaitseala, Porkuni maastikukaitseala, Ohepalu looduskaitseala, Lasila looduskaitseala, valla territooriumile jäävad ka mitmed vääriselupaigad. Vald on rikas paljude järvede, allikate, karstialade ja parkide poolest. Vald asub Pandivere kõrgustikul, kus sisuliselt kogu territooriumil on kaitsmata põhjaveega alasid. Valla territooriumil on viljakad mullad, mis on eelduseks põllumajanduse arengule. Maavaradest leidub vallas lubjakivi, liiva, kruusa ja turvast. Tapa vald taotles 2021. aasta lõpus ja sai Keskkonnainvesteeringute Keskuselt (KIK) toetust biolagunevate jäätmete kogumiseks kodukompostrite ja konteinerite ostmiseks, et tõsta biojätmete kohtkogumise ja -käitlemise edendamine ja elanike teadlikkust. Viimastel aastatel on nii omavahenditest kui toetusrahadest tegeletud aktiivselt olemasoleva taristu parendamisega. **Arengueeldused:** Tapa valla looduskeskkond on kaunis ja rikkalik ning välja on kujunenud eriilmelised turismipiirkonnad. (www.tapa.ee/et/arengukavad, 2024)

Tapa valla ligipääsetavus ja transport: oluliseks transpordiliigiks vallas on raudteetransport, mida kasutades on Tapalt ja Tamsalust võimalik sõita ümberistumisteta nii Tartusse kui Tallinnasse, Tapalt ka Narva. Lisaks läbib valda Pärnu-Rakvere-Sõmeru põhimaantee ning Jägala-Käravate-Jõgeva-Tartu maantee (Piibe maantee), mis võimaldab vallas olla ühenduses ka läbi bussiliikluse eelmainitud suuremate linnadega. Vallasiseselt on ühistranspordi korraldus heal tasemel, kuid probleemina nähakse ühistranspordi liikumise ebapiisavat sagedust. Vald on kaetud üsna tiheda teede võrgustikuga, mis on suuresti kõvakattega. (www.tapa.ee)

Rohkem infot Tapa valla kohta (sh statistilised näitajad) võib leida „[Tapa valla arengukava 2023-2035](#)“.

Loksa linn paikneb Harju maakonnas. Linna pindala on 3,82 km². Linn asub Valgejõe jõe suudmes (jõgi jagab linna kaheks), Pärispea poolsaare lõunaosas Hara lahe ääres. Linn on ümbritsetud Lahemaa rahvusparki ja Kuusalu valla territooriumiga. Loksa linna keskkonna põhiväärtusteks on selgepiiriline asustusstruktuur, kus korruselamud on koondunud linnakeskuse ümber ja väikeelamud peaaesjalikult Nõmme linnaossa mere pool Valgejõe. Kaht peamist elamuala eraldab ja seob Valgejõe kallastel paiknev roheala koos parkmetsaga. (www.loksalinn.ee/arengukavad-ja-eelarvestrateegia, 2024)

Loksa linna rahvastik: linna elanike arv on 2536, neist mehi 1216 ja naisi 1320 linnas on kõige arvukamalt elanikke vanusegrupis 60-64 ja 65-69. Loksa linnas on rahvastikust, ligi 14% 0-19 vanuses ning vanuses 65 ja enam ligi 33% (www.stat.ee 01.01.2024 seisuga).

Loksa linna ettevõtluskeskkond: Äriregistri andmetel on 12.06.2024 seisuga Loksa linnas registreeritud (registrisse kantud) 268 juriidilist isikut, kellest 136 on osaühingud, 28 füüsilisest isikust ettevõtjad, 21 mittetulundusühingud, kolm tulundusühistut, kaks sihtasutust ja üks aktsiaselts ning ülejäänud on korteriühistud (71) ja kohaliku omavalitsuse asutused (6). Suur osa osaühingutest tegeleb jae- ja hulgikaubanduse, ehituse, metallitöötlemise, transporditeenuste osutamise ja tekstiilitoodete valmistamisega. Füüsilisest isikust ettevõtjate põhilisteks tegevusaladeks on jaemüük, iluteenindus (nt juuksur, kosmeetik, küünetehnik), kalapüük ja müük, mootorsõidukite hooldus ja remont ning sotsiaalhoolekande ja tervishoiuteenuste osutamine. Tulundusühistutena on registreeritud hooneühistud. Loksa linnas on viimastel aastatel (2018-2023) püsinud mikroettevõtete (0-9 töötajat) arv vahemikus 94-99. Väikeettevõtete (10-49 töötajat) arv on jäänud vahemikku 5-10. Ettevõtteid, kus töötajaid oleks üle 50 Loksa linnas alates 2019 aastast ei ole. Ökoturism rõhutab loodus- ja kultuuripärandi säilimist. Selle arendamiseks tuleks majutusasutused ehitada vastavalt Rohelise Võtme nõuetele. (www.loksalinn.ee/arengukavad-ja-eelarvestrateegia, 2024)

Loksa linn

Rahvastik: 2536 inimest, tööelisi elanikke ~54% valla elanikest

Ettevõtluskeskkond: mikro- ja väikeettevõtted

- metallitöötlemise, ehitus-, elektroonika, õmblus- ja teenindusettevõtted, jae- ja hulgikaubandus.
- Majutus- ja toitlustusettevõtteid 5

Loksa linna keskkonnahoid: Looduskeskkonna põhiväärtusteks on parkmetsaga külgnev liivane mererand ning Valgejõe ürgorg koos jõelammiga, mis koos linnametsaaladega moodustavad unikaalse rekreatsiooniala. Linna keskosa elurikkuse, ehk bioloogilise mitmekesisuse suurendamiseks tuleb rajada lilleniitust (putukaväile) ning osaliselt piirata haljasalade niitmist. **Visioon 2024:** LOKSA on meeldiv elupaik – inimese- ja perekeskne, keskkonnasõbralik, heakorrastatud, turvaline ja tervisliku elukeskkonnaga; LOKSA on jätkusuutliku arengu ja kasvava elanikkonnaga omavalitsus, kus elavad aktiivsed ning positiivse ellusuhtumisega inimesed; LOKSA on avatud, puhta ja mitmekesise loodusega, turismi soosiv, meelelahutust, puhkamis- ja sportimisvõimalusi ning tervishoiuteenuseid pakkuv linn; LOKSA on koostöös avatud, erinevaid rahvusi ja kultuure siduv, ajaloolist omanäolisust säilitav linn. (www.loksalinn.ee/arengukavad-ja-eelarvestrateegia, 2024)

Loksa linna ligipääsetavus ja transport: Loksa linn asub 65 km kaugusel Tallinnast ca 15 km Tallinn-Narva maanteest põhja pool. Mitmed linnas olevad tänavad on üks osa riigimaanteedest (riigiteid on linnas ca 5,5 km, kohalikke teid 20,4 km). Viimane omakorda tingib selle, et raskeveokite osakaal liikluses on suur, kuna linna läbivad riigiteed. Lisaks on linna ümbruskonnas mitmeid olulise tähtsusega teid (nt Loksa-Kotka-Võsu-Rakvere; Loksa-Kasispea-Ilumäe-Palmse-Viitna; Loksa-Kotka-Valgejõe). Suur osa teedest on asfalteeritud. Loksa bussiühendus naaberasulatega Kuusalu vallas ja Tallinnaga on üsna hea

(sõidugraafikute osas). Samas puudub Loksa linnal otsene bussiühendus Lääne- ja Ida-Virumaaga. Täiendavalt ühistranspordile on käigus Kuusalu valla õpilasliinid ja ettevõtete bussiliinid. Loksal puudub linnasisene transport kuna selleks pole vajadust. (www.loksalinn.ee)

Rohkem infot Loksa linna kohta (sh statistilised näitajad ja analüüs) võib leida „Loksa linna arengukava aastateks 2025-2028“.

Lahemaa rahvusparki ja MTÜ Arenduskoda tegevuspiirkonna ehk Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna määratluse ja kirjelduse tulemusel (lähtuvalt omavalitsuste ning MTÜ Arenduskoda arengukavadest, veebilehtedelt saadavast infost, uuringute tulemuste analüüsides jne) **võib kokkuvõtvalt öelda**, et piirkonnas ja sinna jäävate valdade prioriteediks on kultuuri- ja loodusväärtuste kaitsmine ja säilitamine ning koostöö edendamine erinevate huvirühmade vahel tagamaks kestlikumat ning jätkusuutlikku sihtkoha haldamist ja arendamist.

Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna pindala on ligi 1698 km² ning rahvaarv seisuga 1.01.2021 on 22581 inimest. Rahvaarv on Statistikaameti andmetel stabiilselt kahanenud, kuid viimastel aastatel on langus pidurdunud. Põhjalikumalt on käsitletud piirkonna rahvastiku andmeid Arenduskoja strateegias 2023-2027. (Arenduskoda.ee, 2022)

Ettevõtluskeskkond: peamised tegevusvaldkonnad on seotud põllumajanduse, metsatööstuse, kalanduse ja jaekaubandusega ning valdav osa ettevõttest on mikroettevõtted (töötajate arv kuni 10). Seejuures on Tallinna lähedastes omavalitsustes enim levinud ettevõtete tegevusaladeks hulgi- ja jaekaubandus ning töötlev tööstus ning kaugemal metsandus ja põllumajandus. Vähem on piirkonnas töötleva tööstusega ja metalli töötlustega tegelevaid ettevõtteid. Olulisel kohal on piirkonnas mittetulundussektor. MTÜde arvukus on viimastel aastaga kasvanud ning nende tegevusvaldkond on väga mitmekesine. Kohalikud MTÜd ja seltsingud on aktiivselt panustanud kohaliku kultuuri- ja seltsielu edendamisse.

Piirkonnas on üsna palju ka puhke- ja turismimajandusega seotud ettevõtteid ning muid pakkujaid, kuid arvestades sihtkoha võimalusi, näevad mitmed kohalike omavalitsuste arengukavad selle valdkonna suuremat potentsiaali, kui see hetkel on. Lisaks on oluline märkida, et piirkonnas tegutsevad ettevõtted, kes on registreeritud Tallinnas (nt mitmed reisikorraldajad). Piirkonna maaturismiettevõtted on oma tegevuse suunanud eelkõigekestlikule turismi arendamisele, mille põhimõtteks on olla keskkonnateadlik ja keskkonnahoidlik turismiteenuse pakkuja. Seda tingib muuhulgas asumine Lahemaa rahvusparkis või selle läheduses. Samas tuuakse välja ka vastutustunde suurendamise vajadust ning inimeste teadlikkuse tõstmist seoses keskkonna ja kultuuri säilitamise ja jätkusuutliku majandamisega.

Suur osa teenustest on üldiselt kättesaadavad kõikides suuremates keskustes, va pangateenus (viimasel ajal suletakse pangakontoreid ning suletakse ka pangaautomaate). Sarnane olukord on ka postiteenusega. Probleemiks on avalike teenuste ning elukondlike teenuste kättesaadavus ääremaael ja piirkonniti külades. Esmatasanditeenused on enamjaolt olemas, kuid valdavalt on need koondunud keskustesse. Kui rääkida külastajatele pakutavatest teenustest, siis erinevates arengudokumentides ning uuringu tulemustes tõdetakse, et piirkonnas on erinevaid võimalusi ja teenuseid, kuid sageli ei vasta nende kvaliteet klientide ootustele.

Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna ligipääsetavus ja transport: Piirkond on hästi ligipääsetav, soodsa asukoha ja üsna hästi arendatud taristuga. Piirkonna asukoht, Tallinna kui Eestile olulise „värava“ lähedal, võimaldab olla kiiresti ja lihtsasti kättesaadav ka külastajatele, kes saavad Tallinna laeva, lennuki või rongiga. Tallinnast on võimalik Lahemaale liikuda kasutades ühistransporti, isiklikku või rendiautot või jalgratast. Nt Kuusalu vald on liitunud Kõrvemaa rattaringiga ja Kuusalus on laenustuspunkt. (Kõrvemaa rattaring) Rongiga on võimalik tulla ka näiteks Tapale ning sealt edasi liikuda kas jalgratta või

renditranspordiga Lahemaa rahvusparki. Sihtkohta läbivad ka mitmed olulised riigimaanteed (nt Tallinn-Narva-Peterburi, Tallinn-Tartu-Valga) ning Tallinn-Pärnu-Riia maantee lähedus, mis võimaldavad mugavat ligipääsu ka kaugemalt isikliku või renditranspordiga sihtkohta tulevatele külastajatele.

Teede võrgustik on üsna hea, kuid piirkonniti võib see olla erinev. Paljud teed on sihtkohas kõvakattega ning hooldatud. Ühistranspordi puhul on oluline arvestada sõidugraafikute ja marsruutidega – Tallinnast ja Rakverest Lahemaale sõidab mitmeid busse, kuid üldjuhul on nende sihtkohaks või peatumiskohtadeks asulad. Sealt edasi liikumisel saab kasutada jalgrattaid või muid liikumisvahendeid või võtta ette jalgsimatku. Bussid väljuvad sisuliselt iga tunni järel, mis muudab neid sihtkohta jõudmiseks kasutamist arvestavaks võimaluseks. Samas analüüsides kogu piirkonna ulatuses erinevate paikade kättesaadavust ühistranspordiga, siis see on pigem problemaatiline (kohati pigem hõre ühistranspordi teenus).

Sihtkohta on võimalik jõuda ka jahi või väikelaevaga, kuid väikesadamate olukord (korrashoid, võimalused) on ebaühtlane ning eeldab suuremat tähelepanu ka arendustegevuste ja investeeringute planeerimisel.

2. Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna hetkeolukorra analüüs

Antud osa annab ülevaate Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna erinevatest ressurssidest (loodus, kultuur (sh sündmused, ajaloo ja militaarpärandi objektid), aktiivsed tegevused, turismitaristu ning seda toetavad võimalused), sihtkoha külastajate profiilist, maailmas ja Eestis valitsevatest trendidest. Seejuures on info esitlemisel toodud välja kõigepealt Lahemaa rahvusparki olukord ja seejärel Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna ressursside kirjeldus ja hinnang, mis võimaldab ühelt poolt vaadelda rahvusparki kui peamise turismimagneti võimalusi ning teiselt saada ülevaate tervikpiirkonna võimalustest. Tekstis on välja toodud mõned näited ning täpsemad loetelud ressursside liikide ja valdade alusel on esitatud lisas 3.

Ressursside kaardistamiseks ning hindamiseks kasutati erinevaid allikaid: Lahemaa rahvusparki kaitsekorralduskava, kohalike omavalitsuste arengukavad ja kodulehed, MTÜ Arenduskoda tegevuspiirkonna arengukava, puhkaeestis.ee, visitestonia.com, visitlahemaa.com ja lahemaa.ee veebilehti, kohalike ettevõtjate kodulehti, arengustrateegia koostamise seminarides saadud infot, ja lisaks erinevate asjaliste ja kohalike omavalitsuste poolseid hinnanguid ja tagasisidet (sh RMK poolt teostatud külastaja seire).

Kuna põhjalikud ressursside analüüsid on erinevate valdade lõikes varasemalt tehtud, siis käesolev peatükk keskendub eelkõige koondülevaate ja hinnangute kajastamisele, millele lisatakse viited allikmaterjalidele. Näiteks saab **lisainfot**:

- Lahemaa rahvusparki kaitse-eeskirjast;
- Kaitsekorralduskavast;
- Lahemaa rahvusparki maastikust ja kooslusest, elurikkusest, kultuuripärandist, matkamise läbi õppimise võimalustest ning soovitustest looduses liikumiseks saab lugeda järgmisest Keskkonnaameti poolt koostatud veebilehelt kaitselalad.ee

Osas 2.1. kajastatud ressursside ja osas 2.2. külastaja profiili ülevaate ning eelnevas osas välja toodud tegurite ja tulemuste alusel koostatakse hetkeolukorra analüüs (SWOT), milles vaadeldakse Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna olukorda võrdluses maailmas valitsevate trendide ja suundumustega ning lähtuvalt EUROPARCi põhiväärtustest (kajastatud sissejuhatuses).

2.1. Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna ressursside ülevaade ja hinnang

2.1.1. Loodusressursid Lahemaa rahvusparkis ja Lahemaa rahvusparki turismipiirkonnas

Lahemaa rahvusparkis kaitstakse Põhja-Eestile iseloomulikke maastikke ja loodusväärtusi, sh meri, jõed, järved, metsad, niidud ja sood ning tegemist on kindlasti ühe olulisima ressursiga. Lahemaa rahvuspark on üks Euroopa suurimaid metsakaitsealasid ning piirkonnas on arvukalt rändrahn. Erinevad kaitsealad on piirkonda loodud eesmärgiga säilitada olemasolevaid ressursse. Loodus on ka Lahemaa rahvusparkis tegutsevate turismiettevõtjate jaoks oluliseks ressursiks ning võimaldab pakkuda eripäraseid turismitooteid.

Umbes 1/3 (26 874 ha) Lahemaa rahvusparkist hõlmab Soome laht, mille rannajoon on Lahemaal tugevasti liigestatud ning **rannajoon** on rahvusparki piires umbes 145 km. Enamus randadest jäävad Haljala ja Kuusalu valda. Lahemaal leidub nii kiviseid kui liivaseid randu. Liivarandadest enim tuntud on Võsu rand eelkõige tänu välja arendatud infrastruktuurile. Sinna on loodud hea ligipääs ning arendatud suviseks hooajaks võimalused puhkamiseks ja ürituste läbiviimiseks. Lisaks on piirkonnas palju teisi randu, mida külastada (Vainupea, Koolimäe, Pihlaspea, Altja-Mustoja rand). Asjaliste poolt on aga välja toodud, et rannikule ligipääs eravalduste tõttu on kohati raskendatud. Merel puhul võib välja tuua kinnikasvanud alasid (roog- ja roostikud), mis samuti rakendavad kohati ligipääsu veele.

Lahemaa jõed on väikesed, kuid kiirevoolulised. Lahemaa rahvusparki peamised **ojad ja jõed** on Altja oja, Kolga jõgi, Loobu jõgi, Mustoja, Pudisoo jõgi, Valgejõgi ja Võsu jõgi. Lisaks asuvad Lahemaa rahvusparkis neli **juga ja joastikku** – Turjekeldri juga, Vasaristi joastik, Nõmmeveski juga ja Joaveski joastik. Lisaks vooluveekogudele jääb Lahemaa rahvusparki piiridesse ka mitmeid **järvesid**. Neist suurim on Kahala järv, kuid see on pigem raskesti kättesaadav/ligipääsetav. Rannalähedastest järvedest on suurim Lohja järv. Lisaks on rahvusparkis ka Käsma järv. Rabades leidub laukaid ja väikseid rabajärvi.

Järvede, jõgede ja mereranna ressursse saab kasutada kalastamiseks, kuid seejuures tuleb kindlasti järgida nõudeid, et kaitsealal on lubatud kalapüük kalapüügiseaduse alusel kehtestatud kalapüügikorra (kalapüügieeskirja) alusel. Mitmetes jõgedes on aastaringelt kalapüük keelatud. Veeressurssidest leidub piirkonnas veel **allikaid** – enam kui 150. Näiteks on rahvusparkis Koljaku-Oandu allikad. Põhja-Eesti paesele pinnasele iseloomulikke karstiallikaid on rohkesti Vasaristil ja Palmes.

Kuna piirkonna rannajoon on liigestatud, siis on piirkonnas mitmeid **poolsaari** (Käsma, Pärissaari, Juminda) ning **saari** (näiteks Mohni, Hara). **Geoloogilistest moodustistest** on olulisim piirkonda jääv balti klint, lisaks on palju rändrahne, sh hiidrahne ja kiviikulve. Eraldi võiks näitena välja tuua Käsma poolsaarel asuva 400 ha suurune kiviikulvi ning Palmse parkmetsas oleva rändrahnade rühma Kloostrikivid. Üksikobjektina on Lahemaal kaitse alla võetud 32 rändrahnud ja rahnude rühma ning Näljakangrud, millest 20 jäävad Harjumaale ning 12 Lääne-Virumaale. Täpsema ülevaate neist leiab Lahemaa rahvusparki kaitsekorralduskavast 2016–2025.

Silmailu pakkuvad erinevad **pargid**. Pargid on kuulunud piirkonnas paiknevate mõisate juurde ning on kindlasti eraldi vaatamisväärsusteks. Mõisaid ja parke leidub kõigis piirkonda kuuluvates valdades, kuid Lahemaa rahvusparki jäävad näiteks Kuusalu vallas Kolga mõisa park ning Haljala vallas Palmse mõisa park ja parkmets, Sagadi mõisa park, Vihula mõisa park ja parkmets. Haljala vallas on veel ka Helle Väärsi iluaed, mis laiendab külastajate valikuvõimalusi.

Lisaks on Lahemaal palju **üksikobjekte**. Nende hulgas on mitmeid looduskaitsealuseid tammesid, mände, kivisid. Näitena võib tuua 15 üksikpuud, sh Ilumäe hiiepärn, Kolgaküla mänd, Lauuli kadakad, Lobi ussikuusk, Mohni pärn jne. Täpsema ülevaate neist leiab samuti Lahemaa rahvusparki kaitsekorralduskavast 2016–2025.

Soid ja rabamaastikke leidub piirkonnas mitmeid. Soid jääb kaitsealale ligikaudu 3 425 ha, mis moodustab 4,6% kogu rahvusparki pindalast. Suurimad neist on Laukasoo, Hara soo, Abla soo ja Viru raba. Neist Viru raba puhul on vajalik pöörata enam tähelepanu jätkusuutlikule majandamisele ning külastajate voogude juhtimine, kuna asjaliste poolt on välja toodud, et selle külastus on ületamas taluvusvõimet. Selle populaarsus seisneb suuresti heas ligipääsetavuses. Lisaks on ahangute jalamil allikasoid ning siirde- ja õõtsikoid. Allikasoodest tähelepanu vääriavamad asuvad Muuksis ja Tisitres. Lisaks asuvad piirkonnas veel Karupõllu raba, Kahala soo ja Uuemõisa ehk Vanasilla soo.

Lahemaa rahvusparki turismipiirkond: lisaks Lahemaa Rahvusparki territooriumil paiknevatele loodusressurssidele on seda ümbritsevas piirkonnas mitmeid külastusobjekte ja tõmbetegureid. Tuntuim **rand** asub Lahemaa rahvusparkis Võsul, kuid väljapoole rahvusparki ala jääb veel mitmeid randasid, mida külastatakse (näiteks Salmistu rand Kuusalu vallas, Karepa ja Eisma rannad Haljala vallas ning Loksa rand Loksa linnas). Lisaks rahvusparki territooriumil olevatele **jõgedele**, asub turismipiirkonnas ka Soodla jõgi. **Järvedest** on lisaks rahvusparkis asuvale kolmele suuremale järvele ka Neeruti ja Viitna järved ning Rummu järv. **Allikaid** leidub samuti väljaspool rahvusparki, näiteks Jäneda allikad, Imastu ja Konnavere allikad. **Saartest** asub väljaspool rahvusparki Pedassaar, mis jääb Kuusalu valla territooriumile.

Parkidest jäävad väljapoole Lahemaa rahvusparki piire Arbavere mõisa, Kolu, Neeruti, Undla, Vohnja ja Udriku mõisa pargid. Tapa vallas on muuhulgas sellised pargid nagu Imastu, Saksi, Jootme, Moe, Linnape

ja Jäned, Kuusalus Kiiu mõisa ja Tsitre suvemõisa pargid ning Haljals Toolse park. Haljala vallas on veel ka Karepa Ravimtaimeaed. Seega erinevaid looduslikke ressursse leidub nii Lahemaa rahvusparki piirides kui ümbritsevas piirkonnas ning mitmed neist on olulised nii kohalikule kogukonnale kui ka oluliseks ressursiks turismiettevõtjatele.

2.1.2. Kultuuriressursid Lahemaa rahvusparkis ja Lahemaa rahvusparki turismipiirkonnas

Kultuuriressursse moodustavad ajaloolised paigad, sündmused, kultuuri- ja ajalooga seotud objektid ja vaatamisväärsused, kultuuri mõttes erilised elukeskkonnad jne. Järgnevalt on välja toodud täpsem ülevaade erinevatest kultuuriressurssidest liikide alusel.

Lahemaa rahvuspark on rikkalik heas korras kultuuriressursside poolest, mis on olulised kohaliku kultuuri ja identiteedi ning rahvastiku säilitamise seisukohast ning mis loovad mitmeid võimalusi erineva huviga külastajatele (ajaloo-, militaar- ja kultuurihuvilised nii Eestist kui välismaalt, pered, koolid jne). Lahemaa rahvusparki pindalast umbes poole moodustab pärandkultuurimaastik ning selle külamaastikud ja arhitektuur on mitmekihiline. Lahemaa rahvusparkis on 68 olulise väärtusega asulat, kus on esindatud nii maa- kui ka rannakülad. Nendest tuntumad on Käsme kaptenite küla, Altja kaluriküla, Lahe, Juminda ja Vergi rannakülad, Viinistu, Pärisepea ja Virve küla, kuid lisaks neile on ka teisi kultuuri- kui ka ajaloopärandi kontekstis erilist tähendust omavaid, eriilmelisi ja kultuuri pärandi tutvustamist ning säilitamist toetavaid külasid.

Lahemaa rahvusparkis on arvukalt **ajaloolis-kultuurilise-militaarpärandi väärtusega elemente ja maastike**. Turismipiirkonnas asub kaitseväge Põhja-Eesti harjutusalade keskpolügoon, keskpolügooni nn ohualad, Soodla harjutusväli ja Tapa lähiharjutusala, mis on olulised objektid ajaloo- ja militaarturismi kontekstis. Kaitseväge harjutusalasid saab külastada ainult eelneval kokkuleppel polügoonide valdaja Riigi Kaitseinvesteeringute Keskusega. Esiajaloolistest maastikest on näiteks Kahala järve ümbruses, Palmse-Vihasoo, Palmse-Karula ja Kõnnu piirkonnas, ajaloolis-kultuurilise väärtusega mõisakohad ja mõisad, mõisapargid, alleed, kõrtsikohad ja ajaloolised teed, veskid, kalmistud, kabelid ja looduslikud pühapaigad, kooli- ja seltsimajad, sõepõletuskohad, lubjaahjud, telliselöövid- ja tehased, piirded ja kiviaiad, põlised kohanimed, sisemaakülade ja rannakülade ajaloolis-kultuurilise ja arhitektuurilise väärtusega hoonestus ja põlised talukohad ning traditsiooniline asustusstruktuur. Rahvakultuuri mõttes on piirkonnas oluline ka unikaalse vaimse pärandi ja rahvakultuuri säilitamine – kohapärimus, töötraditsioonid, käsitööoskused. Lahemaa rahvusparki peetakse ka üheks tähtsamaks regilaulu piirkonnaks.

Lahemaa rahvusparkis asuvad mitmed **mõisad** (Sagadi, Vihula, Palmse, Kolga, jne), mis pakuvad võimaluse tutvuda arhitektuuri ja ajaloopärandiga ning lisaks majutust, toidlustust ja vaba aja veetmise võimalusi (läbi erinevate tuuride, sündmuste, töötubade jne). Mõisad omavad olulist rolli külastusobjektina ning seda juba alates aastast 1970 ja erinevate sihtrühmade osas. Kõik Lahemaa rahvusparkis asuvad mõisad on täielikult või osaliselt taastatud.

Ka **kirikud, kabelid ning kalmistud** omavad külastajate jaoks üha olulisemat rolli. Lahemaa rahvusparkis on võimalik külastada Vainupea, Käsme, Esku, Ilumäe, Leesi kabelit ja kalmistut. Arvukat ajalugu, kultuuri, traditsioone ning looduskeskkonda tutvustavad eriilmelisi **muuseumid, galeriid ja looduskeskused** pakuvad mitmekülgset ja harivat kogemust. Rahvusparkis on võimalik külastada näiteks Kolgaküla Traktorite ja Tööriista Muuseumi, Toomani või Kaarli Talumuuseumi, Viinistu või Ilumäe Külamuuseumi, Viinistu Kunstimuuseumi, Kõnnu Viinaköögi galeriid, Käsme Meremuuseumi, RMK Sagadi metsakeskust, Lahemaa rahvusparki looduskeskust, Kolga Mõisa Galerii.

Muudest ajalooga seotud objektidest on esindatud nii erilised kultuurimaastikud, linnused, kindlused kui ka muud objektid. Näidetena võib tuua välja Käsme kivistküla ja Muuksi linnamäge, Palmse kloostrikive, kivistkalmed, II Maailmasõjas hukkunute ühishaud jne. Lisaks on rahvusparkis mitmeid mälestusmärke, näiteks Põhjatähe mälestusmärk ja Juminda miinilahingute mälestusmärk. Rahvusparki oluliste objektide

nimekirja kuuluvad ka Käsme tuletorn, Hara sadam, Suurpea Instituudi endine hoone ja Juminda laevavarakid (64).

Kõik eelmainitud objektid, rajatised ning muud võimalused on viidatud ning omavad olulist rolli sihtkoha eripära kujundamisel ning külastuspõhjusena. Rohkem infot Lahemaa rahvusparki kultuuriressurssidest, võimalustest ja objektidest, sh hinnangud nende olukorrale, olulisusele ning korrashoiule on leitav Lahemaa rahvusparki kaitse-eeskirjas ning kaitsekorralduskavas.

Lisaks eelnevalt mainitutele ressurssidele on Lahemaa rahvusparkis mitmeid **harivaid teenuseid ja võimalusi**. Näiteks pakutakse Palmse mõisas töötuba „soss-sepast sepaselliks“, Võsul Mamsli mängumaa muinasjutumänge lastele, Uuri külas lisaka Lambakasvatuse- ja Käsitöötalus töötuba „Muinasajast tänapäevase toimiva peretaluni“ ning mujal mitmeid kunsti ja käsitöö õpitubasid. Nagu eelnevalt mainitud on olulisel kohal ka loodusharidus ning mitmes keskuses pakutakse erinevaid teemakohaseid harivaid programme, mis toetavad rahvusparki eesmärki harimise, säilitamise ja hoidmise propageerimisel.

Ka **sünnimälestajad** (visitlahemaa.com) on Lahemaa rahvusparkis mitmekülgne pakkudes arvukalt erineva suuruse, liigi, olulisuse ja mõjukusega sündmusi. Esindatud on nii spordi-, ajaloo-, kultuuri-, muusika- kui ka loodusega seonduvad sündmused. Näidetena võib tuua Lahemaa piknikupäev kaitsealade päeval mais, Triiphonete päev, Lahemaa restoranide nädal, Leesi poe kontserdid, Võsu-Oandu suusamatk, Kaunid Kontserdid Käsme, Viru Folk, Võsu Rannafestival, Võsu muusikapäevad, Kontsert Georg Ots Võsul, Sagadi puupäevad, Sagadi seenepäevad, Suvised teatrietendused / lavastused jne. Lisaks eelnimetatutele toimuvad erinevad õppepäevad ja -programmid.

Valdav osa suurematest ja laialdasemale publikule huvipakkuvaid sündmused leiavad aset Lahemaa rahvusparki idapoolses osas, kuid väiksemaid ning eelkõige kohalikele inimestele suunatud üritusi toimub ka mujal. Võib öelda, et suurem osa suurematest ja laialdasemale publikule suunatud sündmustest koondub Võsu piirkonda ning seda nii spordi kui ka muude sündmuste liikide kontekstis. Enamus sündmustest toimuvad suvekuudel (juuni-august), kuid on ka üritusi, mida korraldatakse talvel või sügisel, kuid neid on arvuliselt oluliselt vähem. Valdavalt on need seotud kas talve spordialadega nagu suusatamine, jõulukontsertidega kirikutes või aastaaegadest lähtuvalt (nt Sagadi seenepäevad). Sündmuste sihtrühmad on valdavalt piirkonnas või lähedal olevates suuremates linnades (Tallinn, Rakvere) elavad inimesed. Mõned sündmused on ka rahvusvahelise tähtsusega, nt Viru Folk, Kaunid Kontserdid Käsme. Valdav osa sündmustest on saanud positiivse vastukaja kohalikult elanikkonnalt, kuid on ka sündmusi, mille korraldamises nähakse pigem probleemi kui võimalust (nt Võsu Rannafestival), mis ei vasta rahvusparki imagolet ja selle korraldamisel ja osalemisel eiratakse mitmeid rahvusparki väärtusi ning hetkel on selle sündmuse majanduslik mõju küll pigem positiivne, kuid kogukonnale ja keskkonnale avaldatav mõju negatiivne, mis omakorda eeldab suuremat tähelepanu erinevate asjaliste (eelkõige omavalitsused) poolt.

Lahemaa rahvusparki turismipiirkond: Vaadates kõiki võimalusi Lahemaa rahvusparki turismipiirkonnas, siis **mõisad** on sihtkohas palju. Haljala vallas on 20 mõisa (nt Palmse, Vihula, Sagadi, Haljala, Vanamõisa, Essu) Kadrina valla 14 (näiteks Arbavere, Vohnja, Udriku, Kolu), Tapa vallas 25 mõisa (nende seas Jäneda, Porkuni, Moe ja Vöhmata) ning Kuusalu vallas 9 mõisa (näiteks Kolga, Valkla, Kiiu). Loksas linnas mõisaid ei ole, kuid ajalooliselt on see linn olnud seotud Kolga mõisaga, mis rajas 1874. aastal uue ajakohase tellisetehase Loksas linna. Lihtsamini leitav ja terviklikum informatsioon mõisatest ja nende olukorrast on Lahemaa rahvusparki ning Tapa ja Kadrina valda jäävate mõistate kohta.

Mõisad on Lahemaa rahvusparki turismipiirkonnas olulised külastusobjektid, kuid nende korrashoid on erinev. Esindatud on nii hästi säilinud, renoveeritud ja turismiobjektidena tegutsevad mõisad, mis pakkuvad ka erinevaid teenuseid (nt Vihula, Sagadi, Jäneda), kui ka pikemalt kasutuseta ja halvas olukorras mõisahooned ja -parke. Seejuures on viimane omane eelkõige Lahemaa rahvusparkist väljapoole jäävate objektide puhul.

Kirikud, kabelid, kalmistud on valdavalt heas korras ning paiknevad üle kogu piirkonna. Näiteks Kuusalu Püha Laurentsiuse kirik, kirikuaed ja kirik, Leesi kirik ja kalmistu, Loksa Püha Neitsi Maarja kirik ja kalmistu, Kadrina kirik, kirikuaed ja kalmistu, Tapa Jakobi kirik, Vainupea kabel ja kalmistu, Esku kabel ja kalmistu, Käsmu kabel ja kalmistu. Peamiselt on külastusobjektidena huvipakkuvad kirikud ja kabelid, kalmistud mõnevõrra vähem. Kirikud, kabelid ja kalmistud on erineva suurusega, kuid enamuses neis on heas korras. Kirikutele ja kalmistutele pööratakse tähelepanu kogu Lahemaa rahvusparki turismipiirkonnas, kuid seda eelkõige kogukonna kontekstis ja vähem külastusobjektina, kuigi kirikute ja kalmistute roll külastusobjektina ja ka kirikute roll kontserdikohana on suurenemas.

Muuseumid, galeriid ja looduskeskused pakuvad mitmekesiseid võimalusi kultuuri-, ajaloo- ja looduspärandiga tutvumiseks ning seejuures on mitmes kohas võimalik osa saada ka töötubadest ning muudest harivatest programmidest ning tegevustest (sh looduses, näiteks matkaradadel). Muuseumid, galeriisid jne on enam esindatud Haljala ja Kuusalu vallas, mitmeid muuseumid on ka Tapa ja Kadrina vallas, vähem Loksa linnas. Lahenduste ja pakkumiste poolest domineerivad talumuuseumi tüüpi asutused ja need, mis on seotud käsitöö või koha ajaloo tutvustamisega (nt külamuuseumid). Kuusalu vallast võib näitena tuua Kolga muuseumi, Toomani Talumuuseum, Viinistu Külamuuseumi, Virve Talumuuseumi ja Kõnnu Viinaköögi Galerii. Haljala vallas asuvad näiteks Kalame talumuuseumid, Käsmu Meremuuseum, Lahemaa Rahvusparki looduskeskus, Ilumäe külamuuseum. Tapa vallas on võimalik külastada Jäneda muuseum ja käsitöökust, Porkuni paemuuseumi, Moe Peenviinavabriku juures asuvat Piiritusmuuseum ning Tapa muuseumi. Kadrina vallas asub Pihlamäe käsitöötuba-muuseum, Nostalgia Keskus. Valdavalt on muuseumid avatud aastaringselt, kuid lähtuvalt aastaajast võivad külastuskellajad olla erinevad.

Muud objektid ja võimalused nagu ausambad, mälestusmärgid, (olulise väärtusega) hooned paiknevad kogu piirkonnas, kuid erinevalt eelnevalt kajastatud ressursside kategooriatest, on nende suurem esindatus ja olulisus Kuusalu ja Kadrina vallas. Sarnaselt mõisatele ja mõnede muude objektidele, on ka siinkohal nii kohti, mis on aktiivses kasutuses või heas korras (näiteks Viitna kõrtsihoone, Kadrina rahvamaja; Kuusalu vallast Leesi ja Joaveski rahvamaja, Hara sadam) kui ka kohti, mis vajavad renoveerimist või taastamist (Loksa bussijaama hoone). Teistest esile toodud objektidest on Kuusalu vallas näiteks Kiiu vasallilinnus ehk Kiiu Torn, Juminda tuletorn, Muuksi Põhjatähe mälestusmärk, Juminda laevavrakid (64), Juminda miinilahingu mälestusmärk, Hara sõjaväeosa, Leesi, Hara ja Uuri koolimajad ning rahvamajad. Kadrina vallas on esile toodud objektidest näiteks Kadrina jaamahoone, emakeele ausammas ja Vabadussõja mälestussammas, Neeruti Kalevipoja monument. Haljala valla puhul on selles kategoorias kajastatud Käsmu tuletorn. Loksa linnas nähakse lisaks bussijaama hoonele olulist väärtust ka SA Loksa Kultuur hooned ning Lahemaa Kaubamaja hooned.

Kivid, linnamäed, linnused, varemed on seotud ajaloopärandiga ja need on esindatud kogu piirkonnas, vähem Tapa vallas. Nende kvaliteet (sh viidastus ja ligipääs) ning roll on erinev – parema viidastuse ja ligipääsuga on Lahemaa rahvusparkis olevad objektid, kuid väljaspool seda on olukord erinev. Samas peab siinkohal ligipääsu mõttes arvestama rahvusparki territooriumil ka kaitseala erinevate vöönditega ning nendest tulenevate liikumis- ja tegutsemispiirangutega. Antud kategooria objektidest on esindatud Kuusalu vallas näiteks Hundikangrud kivikirstkalmed, Kuusalu Lauritsakivi, Juminda laevavrakid, Muuksi linnamägi, Majakivi, Hara kalatööstuse varemed, Hara tsaariaegne piirivalvekordon. Kadrina vallas võib külastada Linda-Neitsi Lodikivi, Neeruti ja Sadulamägi linnuseid. Haljala vallas on Käsmu kivikülv, Vihula linnamägi, Toolse Ussimägi ja linnamägi ja Ordulinnuse varemed, Palmse kloostrikivid. Tapa vallas asub Jäneda linnamägi. Loksa linnas vastavaid objekte ei esine.

Sündmused: Piirkonnas toimub palju erineva sisu (sport, kultuur, tähtpäevade tähistamine), külastajaskonna ja suurusega sündmusi. Näitena võib tuua Viru Folki, Jäneda aia- ja lillepäevad, Eesti Talupäevad Jänedal, Tapa linnapäevad, Jäneda Sügislaad, muusikapäevad, Sagadi puu- ja seenepäevad, Loksa Linnapäev ja rannavõrkpalli turniir ning paljud teised. Kuusalu valla olulisemateks sündmusteks on

Mailaat, Lauritsapäeva üritused, Legopäev Kolga koolis. Lisaks toimub piirkonnas arvukalt suvelavastusi ja kontsere, kuid seda valdavalt suvel ning kontserdid ka jõulude ajal. Peaaegu kõiki sündmusi on kohalikud asjalised pidanud olulisteks ning hea kvaliteediga.

Mitmed sündmused on tuntud üle Eesti ja on oluliseks tõmbeteguriks ka väliskülastaja jaoks (nt Viru Folk, Jäneda aia- ja lillepäevad), kuid siiski on valdav osa sündmustest suunatud eelkõige kohalikele piirkonnas elavatele inimestele. Spordiüritustele, sõltuvalt nende suunitlusest, tulevad osalejad, aga kõikjalt Eestist. Regioonis toimub kõige enam üritusi Haljala ja Tapa vallas, kuid nagu eelnevalt mainitud, leiab erinevaid võimalusi ka teistes piirkonda jäävates omavalistustes. Valdav osa sündmustest on korduvad ning toimuvad igal aastal (näiteks TON ehk RMK orienteerumiseljapäevakud), kuigi mõne (eelkõige spordi) ürituste puhul võib täheldada kaduvat tendentsi (nt mitmed spordisündmused vaatamata pikale ajaloole alates 2016 aastast enam ei toimu, nt Võsu-Oandu suusamatk ja Võsu Männiku Cup). Eristuvaks asjaoluks võib tuua välja sündmuste toimumisaegu. Nimelt kui Lahemaa rahvusparkis ja Kadrina vallas toimuvad sündmused valdavalt suvekuudel (eriti need, mis on suunatud laialdasemale publikule), siis Tapa vallas toimuvad suuremad tähtsündmused talvel, kevadel või sügisel (nt Jäneda Sügislaad, Tallinn-Tamsalu-Tartu rattamatk, Tapa valla Muusikapäevad). Loksal on traditsioonilised sündmused igakuine linnalaad, kontserdid kultuurimajas ja kirikus, sõbrapäeval südame moodustamine.

Teadlikkus erinevatest väiksematest või spetsiifilisematest sündmustest on piirkonnas erinev. Sageli ühes vallas tegutsevad ettevõtjad või elavad inimesed ei tea teises vallas või isegi sama valla erinevates kohtades toimuvatest väiksematest sündmustest. Samas on need sündmused kohalikul tasandil olulised ning kultuuri, traditsioone ja rahvasporti edendavad. Sündmuste korraldamisel, eelkõige Lahemaa rahvusparki territooriumil, on oluline teha koostööd kaitseala valitsejaga ehk teavitada Keskkonnaametit planeeritavatest sündmustest ning kooskõlastada nendega tegevusi. Väljaspool rahvusparki kehtivad sündmuste korraldamisele üldjuhul tavanõuded (kui tegemist ei ole kaitsealal korraldatava sündmusega) ehk siis omavalitsuse teavitamine üritusest, kuid muus osas on piiranguid vähem.

2.1.3. Aktiivsed tegevused Lahemaa rahvusparkis ja Lahemaa rahvusparki turismipiirkonnas

Lahemaa rahvusparki eripärast tulenevalt on paljud aktiivsete tegevuste võimalused seotud looduses liikumisega. Kõige rohkearvulisemalt on erinevaid **matkade ja maastikumängude** pakkumisi ning selleks kasutatakse muuhulgas olemasolevaid **õppe- ja matkaradasid**. Viimaseid on rajatud erineva pikkuse ja võimalustega. Lahemaa rahvusparkis paiknevad õpperajad on: Majakivi-Pikanõmme õpperada, Tsitre puuderada, Viru raba õpperada, Mohni õppe- ja matkarada, Oandu loodusmetsarada, Oandu pärandkultuurirada, Käsma ja Altja loodus- ja kultuuriloolised õpperajad, Koprarada, Oandu taimetarga rada, Hara lahe rannalooduse, Pähkneeme litemänniku ja mereranna rada ning Mähu otsa ja Purekkari neeme linnuvaatlusrajad, Võsu koduloorada. Lisaks õpperadadele on rajatud matkaradu: Oandu-Nõmmeveski-Liiapeksi matkarada, mis on Oandu-Ikla matkaraja alguslõik, Käsma jalgratta- ja matkarajad, Majakivi- Pikanõmme matkarada. Viru raba õpperaja esimene lõik kuni tornini on ligipääsetav liikumise erivajadusega inimestele.

Lühemad õppe- ja matkarajad algavad poolest ja ühest kilomeetrist (näiteks Tsitre puude rada 0,5 km; Koprarada 1 km; Oandu taimetarga rada 1 km), vahe-peale jääb erineva pikkusega radasid (näiteks Viru raba õpperada 3,5 km; Oandu-Võsu matkarada 9,5 km; Nõmmeveski-Liiapeksi matkarada 16km) kuni Oandu-Aegviidu-Ikla matkateeni, millest Lahemaa rahvusparki piiresse jääb 40 kilomeetrine lõik. Õpperadade külastusmahu seire järgi 2023 on kõige külastatavamad Viru raba õpperada ja Kaberneeme lõkkekohad. Koprarada ning Altja loodus- ja kultuurilooline rada on samuti ühed sageli külastatud radadest. Enimkülastatud radadel on oluline järjepidevalt teostada külastajate seiret, et hinnata radade taluvusvõimet. (RMK, 2024) Lisaks eespool nimetatud populaarsetele radadele on piirkonnas palju teisi radasid (vt lisas 3 olevat ressurside tabelit) ning teadlikul suunamisel ning külastajate juhtimisel on võimalik koormust erinevate radade vahel võrdsemalt jaotada.

Külastusobjekt	Külastatavus 2023
Altja loodus- ja kultuurilooline rada	15500/18000*
Koprarada	3400/4000*
Oandu loodusemetsarada	4100/4700*
Purekkari telkimisala	16400/19100*
Tsitre telkimisala	15100/17500*
Viru raba õpperada	67800/85900*
Kaberneeme lõkkekohad	22300/25900*
Neeruti loodusrada	9800/11400*

* aastaringne külastusmaht

Joonis 3. Lahemaa külastusala külastusobjektide külastatavus loendusperioodil (RMK, 2024)

Matkade puhul pakutakse võimalust matkata lihtsalt jalgsi, kuid lisaks ka kanuu-, süsta-, parve-, jalgratta- ja laternamatkasid, ratsamatkad jne. Matkasid pakutakse nii veekogude peal kui ka maastikul (nt metsas, rabas). Võimaluste hulgas leidub matkasid erinevate huvidega külastajatele – loodusmatkad, aardejahid, maastikumängud, ratsamatkad jne. Aktiivse puhkuse huvilistele on rajatud ka mini-golfi rada Vihula mõisa juurde. Lahemaa Turismiühing koostöös teiste organisatsioonidega on koolitanud ja atesteerinud 75 Lahemaa giidi. (www.kaitsealad.ee)

Jalgrattaid on võimalik rentida näiteks Võsul, ja Sagadi mõisas, Hara sadamas, Kuusalus, suve perioodil Loksal Lahemaa infopunktis, Vergi sadamas ning mitmed ettevõtjad plaanivad lähiaastatel hakata lisaks rattarendi võimalusi pakkuma (näiteks Valgejõe veinivilla, Leesi pood). Jalgratastega pakutakse erinevaid matkamisvõimalusi ühest päevast kuni mitmepäevasteni nii giidiga kui ilma. Piirkonnas korraldatakse ka erinevaid **laagreid** noortele, jooga-, merepääste-, ratsutamishuvilistele. Planeeritakse kindlasti laiendada keelekümbaluslaagrite pakkumist.

Kuna piirkonnas on erinevaid veekogusid, siis pakutakse võimalusi nii **paadi- ja kanuusõidu** kui **purjetamiseks**. Erinevaid matkasid pakutakse näiteks Valgejões, Käärmus, Hara sadamas jne. Samuti on võimalused **kalastuseks** ning korraldatakse ka kalastusretki ja pakutakse võimalust minna kalastama koos kaluriga, kuid ka siin on mitmeid piiranguid, millega peab arvestama. Peredega külastajatele ning kohalikele kasutamiseks on rajatud kõigis valdades mitmeid **lastemänguväljakuid**. Lastele pakuvad kindlasti huvi loomad ning piirkonnas on mitmeid talusid, kus võimalik kohtuda erinevate loomadega (näiteks lisaka lambakasvatus) või käia ratsutamas (näiteks Kolgaküla Tallis).

Lahemaa rahvusparki turismipiirkond: Väljaspool Lahemaa rahvusparki ala on samuti mitmeid aktiivse puhkuse võimalusi. Näiteks on rajatud **discgolfi** rajad Kiidu Kuusalu vallas. Samuti saab piirkonnas mängida **bowlingut** näiteks Essu mõisas või mini-golfi nii Essu kui Vihula mõisas ja Hara sadamas. **Kelgutada ja suusatada** saab näiteks Pariisi Puhkekeskuses, Kolgakülas ja Kõrvemaal. Samuti rajatakse sobilike ilmaolude korral uisuväljakuid näiteks Kõrvemaale, Kiidu ja Jänedale. Muuhulgas saab näiteks Jänedal ja Kõrvemaal suuski ja kelke ka laenutada. **Ujumisvõimalusi** pakuvad ujulad näiteks Kadrina vallas, Loksas linnas ja Kuusalus.

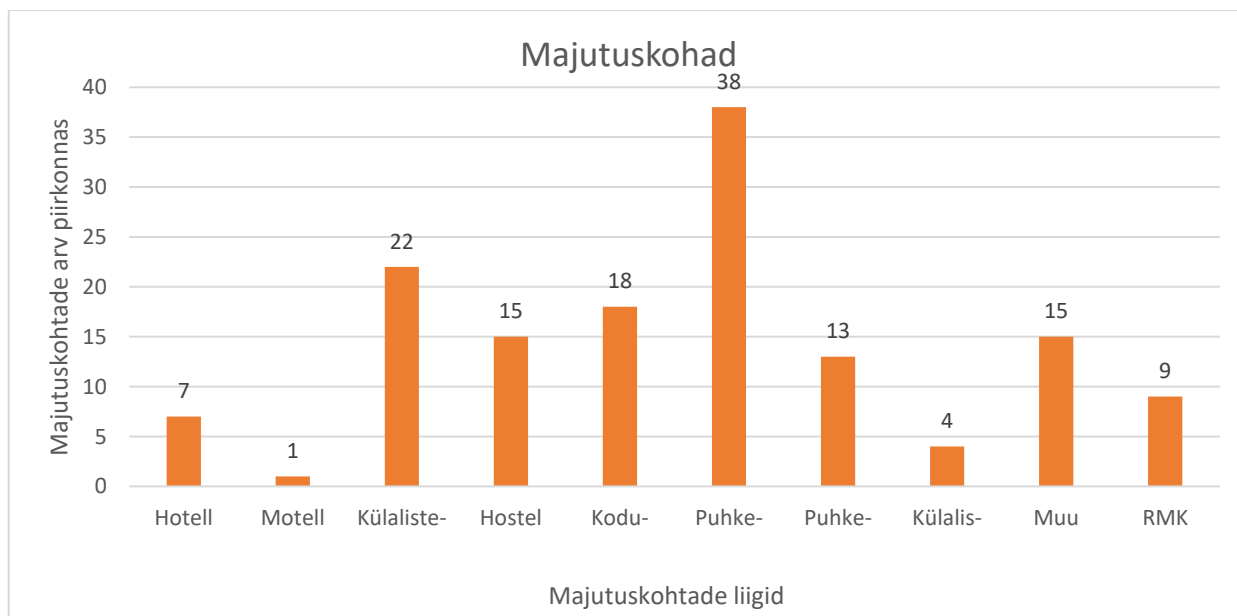
Jalgrattaid on võimalik rentida rahvusparki ümbritsevas turismipiirkonnas näiteks Eisma sadamas ning näiteks Toolsel plaanitakse hakata lähiaastatel jalgrattarenti pakkuma. Elamusi pakub Adami talu suitsusaun. Erinevate loomadega on võimalik tutvuda näiteks küülikufarmis Kuusalus ja Tammistu Lammas (lambad ja karjakoerad) Kuusalu või käia ratsutamas näiteks Arma Ratsatalus, Pariisi Puhkekülas, Jänedal, Mätta ja Kuusekännu Ratsatalus.

Regioonis tegutseb mitmeid jahiseltse ning kõikidesse valdadesse jäävad kindlad **jahipiirkonnad**. Jahiturism näitab kasvutrendi ning piirkonnal on vajalik läbi mõelda, kas ja kui palju arendatakse Lahemaa rahvusparki piirkonnas jahiturismi. Lisaks on olemas supuskohad, mida käsitleti osaliselt loodusressursside randade osas.

Lahemaa rahvusparki turismipiirkonnas (sh rahvusparki territooriumil) leidub rohkelt erinevaid aktiivsete tegevuste võimalusi erinevate huvidega tegelemiseks. Aktiivsete tegevuste arendamisega pidevalt ja ettevõtjatel on plaanis tegevust laiendada. Aktiivsete tegevuste puhul on üks olulisemaid ressursse loodus, seega tuleb kogu arendustegevust arendada kestliku arengu printsiipidest lähtuvalt, et looduslikel ressurssides tuginevad tegevused ei kahjustaks oluliselt olemasolevat loodusressurssi.

2.1.4. Turismitaristu ja toetavad võimalused Lahemaa rahvusparki turismipiirkonnas

Majutusteenuse pakkumine on suures osas koondunud Lahemaa rahvusparki alale, rahvusparki alast välja jäävad vaid üksikud majutusettevõtted. Rahvusparki territooriumil tegutseb puhkaestis.ee andmetel 78 (Airbnb andmetel ca 200 majutusvõimalust) erineva liigi majutusettevõtet, millele lisanduvad kaheksa RMK hallatavat telkimisala ja üks RMK metsamaja. Lahemaa rahvusparkis pakuvad kvaliteetset majutuskui toidlustusteenust 4 hotelli (Viinistu hotell, Vihula Manor Country Club & Spa, Park-Hotell Palmse, Sagadi mõisa hotell) ja üks motell (Tee motell), domineerivaks on lihtsamat teenust pakuvad majutuskohad nagu kodumajutus, puhkemajad, hostelid, puhkekülad. Piirkonnas on kõige rohkemaarvuliselt esindatud puhkemajad, mis on mõeldud ühise reisiseltskonna majutamiseks. Kolmandik puhkemaju on mõeldud eeskätt väikese arvu inimeste majutamiseks (2-6 inimest), enamus pakub teenust 10-12 inimesele ning viis ettevõtet pakuvad majutust reisiseltskonnale suuruses 24-38 inimest. Kogu piirkonnas on majutusettevõtete juurde külastajate jaoks ka telkimisevõimalused loodud. Külastaja jaoks on info kättesaadav läbi puhkaestis.ee portaali, visitlahema.com ja valdade kodulehtede kaudu, kuid ettevõtete leidmisel puudub enamasti viide Lahemaa rahvusparkile, need on leitavad valla ja küla järgi. Mitme päevase rahvusparki külastuse korraldamiseks leidub erinevaid ööbimisvõimalusi, kuid asjalised on hinnanud majutusteenuse üldise kvaliteedi pigem madalaks ja lisateenuste valiku kesiseks. Väikesed majutusettevõtted võtavad enamasti külastajaid ainult ettetellimisel vastu ning juhukülastajal võib seetõttu olla keeruline ööbimisvõimalust leida.

Joonis 4. Majutusettevõtete arv Lahemaa rahvusparki turismipiirkonnas (01.01.2025 seisuga)

Haljala vallas on kokku 72 majutusettevõtet (4hotelli, 14 külalistemaja, 13 puhkemaja, 14 kodumajutust, 8 hostelit, 5 puhkeküla, -laagrit, 2 külaliskorter, muu liigi all 7 majutusettevõtet ning 3 RMK telkimisala). Mahutavuselt suurimad on Vihulas paiknev Vihula Manor Country Club & Spa hotell (150 kohta), Tallinna Huvikeskus Kullo Karepa Noortelaager Karepa külas (160 kohta), Võsu alevikus Männisalu hostel (90 kohta) ja Lepispea Caravan & Camping (146 kohta) ja Käsmu külas Lainela Puhkeküla (190 kohta).

Kadrina vallas on kokku 19 majutusettevõtet (1 hotell, 2 külalistemaja, 4 hostelit, 3 kodumajutust, 5 puhkeküla, -laagrit, 13 puhkemaja, 1 muu liigi alla kuuluv majutusettevõte). Mahutavuselt suurimad on lihtsamad majutusteenust pakuvad majutusettevõtted – Arbavere Puhkekeskuse hostel (126 kohta), Kadrina Spordikeskuse hostel (80 kohta) ja Viitna Puhkekeskuse hostel (60 kohta).

Kuusalu vallas on kokku 33 majutusettevõtet (1 hotell, 2 külalistemaja, 5 puhkeküla, -laagrit, 1 hostel, 17 puhkemaja, 1 kodumajutus, 6 muu liigi majutusettevõte), millele lisanduvad 5 RMK telkimisala ja RMK üks metsamaja. Valla suurimad majutusteenuse pakkujad on Viinistu hotell (89 kohta), Puhkekeskus "Valkla Rand" (93 kohta) ja Jõekääru Puhkekeskus (60 kohta).

Tapa vallas on kokku 13 majutusettevõtet (2 hotelli, 3 külalistemaja, 2 hostelit, 3 puhkemaja, 2 külaliskorter ja 1 muu liigituse majutusettevõte). Suuremad teenusepakkujad on Jäneda külalistemaja (120 kohta), Tamsalu Spordikompleksi hostel (40 kohta) ja Kõrvküla Puhkekeskus (38 kohta).

Loksa linnas asub 1 majutusettevõte, milleks on 25 kohaga Kuivoja Puhkekeskus.

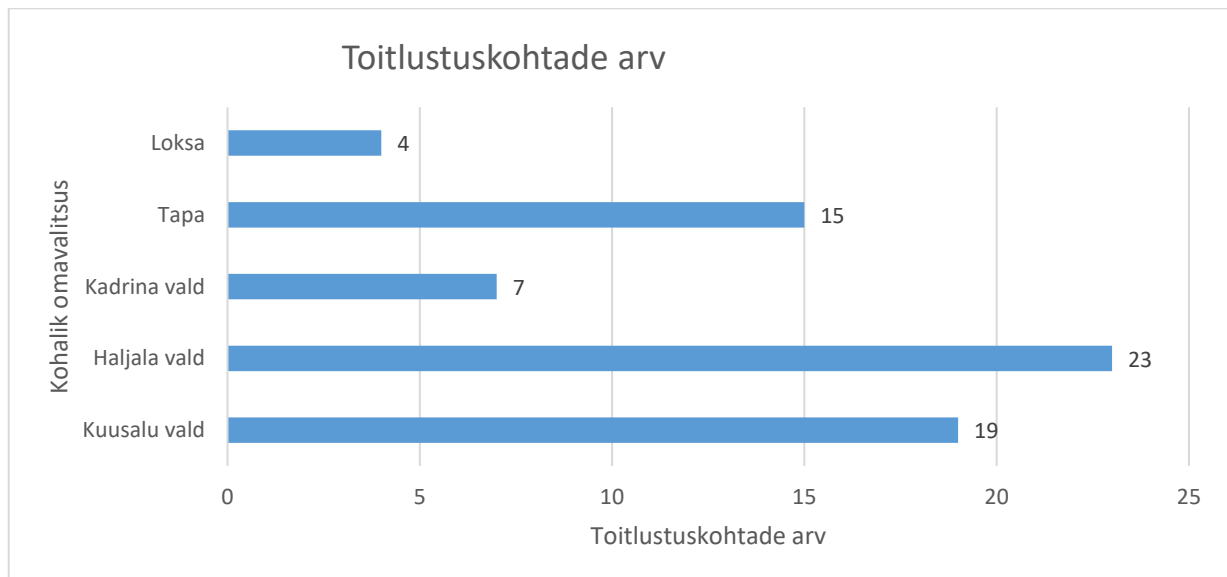
Tabel 1. Majutusettevõtete jaotus liikide ja omavalitsuste lõikes

	Kokku	Hotell	Motell	Külaliste- maja	Hostel	Kodu- majutus	Puhke- maja	Puhke- küla	Külalis- korteri	Muu
Haljala vald	70	4	0	14	8	14	13	5	2	7
Kadrina vald	19	0	1	2	4	3	5	3	0	1
Kuusalu vald	33	1	0	2	1	1	17	5	0	6
Loksa linn	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Tapa vald	13	2	0	3	2	0	3	0	2	1

Toitlustusteenuse pakkumine on, nagu majutusteenuse pakkuminegi, suures osas koondunud Lahemaa rahvuspargi alale, rahvuspargi alast välja jäävad vaid üksikud toitlustuse pakkujad. Nii Lahemaa rahvuspargi kui kogu turismi piirkonna toitlustusvõimalustest tervikliku ülevaate loomine on keeruline, kuna puudub ühtne ja uuendatud info, mille alusel seda teha. Ülevaade on koostatud puhkaeestis.ee, visitlahemaa.com portaali ja valdade kodulehtede alusel. Toitlustusteenuse sisu nägemiseks tuleb avada konkreetse teenusepakkuja koduleht ning otsida sealt, mida pakutakse. Paljudel piirkonna ettevõtetel (sh majutusettevõtted, aktiivse tegevuse pakkujad) on toitlustusvalmidus olemas, aga ettetellimisel. Piirkonnas liigub palju loodushuvilist seljakotituristi, kes ei telli toitu ette ja ei oska sellise infoni ka jõuda. Külastaja peab oskama otsida konkreetset teenusepakkujat, et vajaliku infoni jõuda.

Lahemaa rahvuspargi territooriumile jäävad olemasolevate andmete alusel 68 toitlustusteenust pakkuvat ettevõtet (vt joonis 4), lisaks erinevad majutus- ja vabaaja tegevusi pakuvad ettevõtted, kes samuti pakuvad ettetellimisel toitlustamist, kuid ei ole ennast määratlenud toitlustusteenust pakkuva ettevõtteks. Piirkonnas tervikuna on olemas erinevat tüüpi toitlustusteenuse pakkujaid, kes on ennast määratlenud kas restorani, kõrtsi või pubina, kuid väga vähe kohvikuid. Piirkonnas tegutsevatest söögikohtadest suurima toitlustusvõimekusega ehk siis kõige rohkem inimesi suudavad toitlustada Musta Täku Tall Tapa vallas (350 kohta aastaringelt), Viitna kõrts (205 kohta aastaringelt, suvel lisandub 60 kohta), seejärel Altja kõrts (90 kohta aastaringelt, suvel lisaks 60 kohta), Roger Resto Tapa vallas (120 kohta aastaringelt, suveterrassil 30 lisaks) ja Sämmi Grill Haljalas (90 kohta aastaringelt, suvel lisandub 40 kohta). Restoranidest saab välja tuua Vihula Mõisa Restorani (50 kohta), Park-Hotell Palmse restorani

(125 kohta), Sagadi mõisa restorani (80 kohta, suveterrass 31 kohta), Valkla ja Viinistu rannaresto, Wõse sadamarestorani, kodurestorani MerMer. Haljala vallas tegutseb kaks elamustoitlustuse pakkujat, kes viivad läbi ka õpitubasid (Magasimaa, Sagadi mõisa Mõisanapsi villimistöökoda).

Joonis 5. Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna toitlustuskohtade arv kohalike omavalitsuste lõikes (01.10.2025 seisuga)

Muud toetavad ressursid (nt ostlemisvõimalused, teenused nagu toidupoe, tanklad, pangateenused või sularahaautomaat, arstiabi): Piirkonnas saab arstiabi (Kadrina, Kuusalu ja Sõmeru Tervisekeskused, Tapa, Võsu ja Loksa Perearstikeskus), suuremates keskustes (sh Loksas) on olemas apteegid. Suuremates keskustes (Tapa, Kadrina, Loksa) on olemas postipunktid. Tanklad (sh automaattanklad on samuti olemas keskustes. Sularahaväljavõtuks kas sularahaautomaadid või siis saab sularaha välja võtta mõnes kaupluses. Kõikides valdades on olemas raamatukogud. Avalikud internetipunktid on olemas raamatukogudes ja rahvamajades, kuid ka erinevates avalikku teenust pakkuvates keskustes.

Piirkonna suveniire ja käsitööd saab soetada näiteks Sagadi mõisa muuseumipoest, Võsu Kunstikuurist, Jäeneda käsitöökusest, Käsitööpoest Piibe butiik, Kakuvälja Käsitöökambrist, Käsmu Meremuuseumist ning Loksas MTÜ Rannamännid käsitöötajalt.

2.2. Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna külastajate sihtrühmade ülevaade

Lahemaa rahvusparki ja Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna kliendiprofiili (sh külastajate arv, huvi, nende päritolu, viibimise kestus, kulutused, reisimotivatsioon, reisiseltskonna suurus jne) ei saa üheselt määratleda, sest kuigi Lahemaa rahvusparkis kogutakse andmeid pidevalt² ning omatakse teatud ülevaadet külastajatest, puudub ühtne ja piisav info väljaspool rahvusparki piire olevatelt aladelt. Peamiselt on sisendina kasutatud RMK uuringute tulemus

Lahemaa rahvusparki külastab aastas ligi 186 500 inimest (RMK, 2024). Kuigi info on kogutud eelkõige matkaradadel, võib tulemusi laiendada ka kaitsealadele. Peamiste looduskaitsealade külastamise eesmärkidena saab esile tuua järgmisi: looduse vaatlemine, jalutamine, metsas olemine, matkamine, ujumine, telkimine ja pikniku pidamine. Lahemaa rahvusparki külastamise põhjused on sarnased, kuid

² RMK poolt teostatud külastajaseire, kus külastajamahu seirega kogutakse andmeid RMK puhke- ja kaitsealade kasutuse, mahu ning külastuse geograafilise ja ajalise jaotuse kohta.

selle piirkonna puhul on oluliselt vähem ujumise ja pikniku pidamise eesmärgil külastusi. Peamisteks motiivideks, miks looduskaitsealasid külastatakse on ilusad maastikud, looduse tunnetamine, mürast ja saastest eemale saamine, stressi maandamine ning koos oma seltskonnaga looduses viibimine. (Karoles-Viia, 2018)

Eelmise strateegia koostamise ajal (2018) oli hinnanguliselt keskmine külastaja vanus 39,5 aastat, külastati väikseste seltskondadega ja siseturistina, aastal 2024 sellist laadi hinnangu andmiseks andmeid ei ole piirkonna turismiasjastelt kogutud. Kuna 2020 oli COVID-19 mõjud ja 2022 Venemaa sissetung Ukrainasse, siis on vajalik teha järgneval strateegia perioodil uus andmekorje piirkonna siseselt. Maakondlikud andmed näitavad üldist trendi, omavalitsuste lõikes andmete saamiseks tuleb tellida Statistikaametilt eraldi tasuline aruanne. Järeldusi teenuste kasutamise kohta võib üldistatult teha vaadates milliseid teenuseid jätkuvalt piirkonnas pakutakse. (puhkaeestis.ee, visitlahemaa.com)

Teenustest kasutatakse nii majutus-, toitlustus-, giidi-, kultuuri ning ajalugu tutvustavaid võimalusi (mõisad, muuseumid, muud vaatamisväärsused) kui ka aktiivse ajaveetmise teenuseid (jalgrattad, matkamine, saun). Külastajad otsivad rahu, vaikust, mere lähedust, uusi teadmisi ja nn harivat meelelahtust, võimalust osa saada sündmustest, osta suveniire või kohalikku toodangut, põgenemist tavapärasest keskkonnast. Üha tähtsamaks muutub külastajale mahe-toodang, kohalik käsitöö ja kultuur ning tervisega seonduvad teemad ja tegevused.

2.3. Maailma- ja Eesti turisminäitajad ning -trendid

2.3.1. Maailma ja Eesti turisminäitajad

Mitmed rahvusvaheliste organisatsioonide raportid ja analüüsid (OECD, EL, Sitra, McKinsey jt) toovad välja (mega)trende, mis avaldavad mõju turismile kogu maailmas. Pikemaajalised muutused, mida tuntakse megatrendidena, toovad meile muutusi ja seda mitte üleöö. Megatrendide roll ei ole üllatada, vaid juhtida tähelepanu arengutele, mida me ei saa ignoreerida. Nende muutuste mõistmine aitab saada ülevaadet ka ootamatutest arengutest ja nende loodud võimalustest. Muutused ei toimu isoleeritult, mistõttu peaksime vaatama muutuste suurt pilti ja trendide vahelisi seoseid. Näiteks keskkonna halvenemine kajastub kasvavates geopoliitilistes pingetes, majandusvõimekuse halvenemises ja seotud heaoluprobleemides. McKinsey toob välja, et pärast seda, kui pandeemia muutis elu ja vaba aja veetmise viise, on reisimine hoogsalt taastumas. Ootus on, et turism taastub täielikult 2024. aasta lõpuks, olles kaotanud 2020. aastal 75 protsenti oma väärtusest. Suur osa selles on pandeemia tõttu edasi lükkunud reiside ellu viimine (revenge travel). Kuid ka siseturism taastub kiiresti ja on moodustab ilmselt 2030. aastaks 70 protsenti reisikulutustest. (MKM, Turismi pikkvaade 2025-2035 Lisad, 2024)

Eesti turismi- näitajad

12.03.2024

4

- 2023. a veetsid turistid Eesti majutusettevõtetes 6,37 mln ööd (8% ehk 592 000 võrra vähem kui 2019.a.).
 - Siseturistid veetsid 2023.a. majutusettevõtetes 3 mln ööd (16% ehk 412000 võrra rohkem kui 2019.a.). Samas oli nende ööbimisi 1% vähem kui rekordilisel 2022.a.
 - Välituristid veetsid majutusettevõtetes 3,37 mln ööd (23% ehk miljoni võrra vähem kui 2019.a.).
 - Välisurgudest näitas jätkuvalt parimaid tulemusi suuruselt teine välisurg Läti. 2023. a veetsid Läti turistid majutusettevõtetes 365 600 ööd, mida oli koguni 31% rohkem kui 2019. a. ja 13% rohkem kui 2022. a
 - Turismiteenuste eksport oli 2023. a 1,87 miljardit eurot ehk 9% vähem kui 2019. a (siis oli see 2,06 mld. eurot)
 - Eesti turismiteenuste eksport moodustas 2023. a Eesti kogueksportist 6,3% (2019. a 10%).
- turismi osakaal on vähenenud, kuna võrreldes 2019. aastaga on kogueksport kasvanud 44%, turismiteenuste eksport aga vähenenud 9%

Joonis 6. Eesti turisminäitajad seisuga 12.03.2024 (Puhka Eestis, 2024)

Eesmärk ja huvi: Loodus- ja kultuuripärand on turismi üks eeldusi, samas kui turism omakorda aitab kaasa pärandi säilitamisele. Lisaks on paljud meie endi igapäevased teenused nagu toitlustamine, kultuurisündmused, transpordiühendused jt, kvaliteetsemad ja jätkusuutlikumad tänu turistide ja kohalike elanike tarbimise koosmõjule. Eesti turismivaldkonna ambitsioon – luues väärtust kestlikult – nõuab tulevikus konkurentsieelise saavutamiseks sihipärast tegutsemist. Olla kompaktne turismissihtkoht maailma juhtiva digihiskonna, puhta looduse, tohutu kultuurilise variatiivsuse ja autentse gastronoomiaga – see on juba pool võitu, aga vajame kõige selle ja muu eripära arendamist uudeteks toodeteks, turismituluks ja märkimisväärset kasvu külalislahkuse osas (Turismi pikkvaade 2025-2035, 2024).

Hooajalisus: Vajame uuenduslikke koostöömudeleid turismisektori sees ning teiste sektoritega (teadusarendustegevus, IT-, loome-, avalik sektor jt). Fookuses on äriturismi osakaalu suurendamine, mis toetab madalhooaega ja panustab välituristide arvu kasvu, sest ärituristid naasevad sageli puhkuseturistidena, et avastada Eesti eri paiku. Külalislahkuse kvaliteedi kasv loob turismitooteid, mis ületavad külastajate ootusi ning mille üle saavad uhkust tunda nii ettevõtjad kui ka kohalikud elanikud (MKM, Turismi pikkvaade 2025-2035 Lisad, 2024)

DMO: Eesti on jagatud seitsme Eesti sihtkoha arendamise organisatsiooni ehk DMO vahel, mille tulemusena jagatakse Lahemaa rahvuspargi turismipiirkond kaheks. Kuusalu vald on Lääne-, Harju- ja Raplamaa DMO osa ja ülejäänud Lahemaa turismipiirkond Virumaade DMO osa, erinevaid DMO-sid arendatakse üksteisest lahus. Lahemaa turismipiirkond on tervikuna üks sihtkoht, mis peaks kuuluma ühte DMO-sse, et toetada piirkonna ühtset arengut.

2.3.2. Trendid ja suundumused maailmas ja Eestis

Medium toob välja kümme määravat trendi maailmas, mis kujundavad reisimise tuleviku:

- **Kestlik reisimine:** keskkonnasõbralike transpordivõimaluste valikuvõimalus, kohalike ettevõtete ja kogukondade toetamine, vabatahtlik töö looduskaitseprojektidel, reisimisega tekitatud süsinikuheite kompenseerimine näiteks taastuvenergiaga, kestlike turismipraktikate edendamine, loodusvarade kaitsmine.
- **Diginomaadid:** kaugtöö muutumisega normiks valib üha enam inimesi töötamise reisimise ajal, pidades oluliseks elamiskulude, turvalisuse ja elukvaliteedi koosmõju.
- **Tervise ja heaolu eesmärgil reisimine:** tegevused ja kogemused, mis tõstavad reisijate vaimset ja füüsilist tervist - ühenduse taasloomiseks sõprade, pere, partnerite või lastega, samuti kasvavat keskendumist unele ja enese heaolule, loodusturismile, digiseadmetest vabanemisele jms.

- **Aeglane reisimine:** sukeldumine kohalikku kultuuri pikemaajase viibimisega ühes sihtkohas ja sügavama sideme loomine külastatavate inimeste ja paikadega ning tähendusrikkamate kogemuste kogumine, kohalik olemise tunnetamine (like a local). Reisimine on mõeldud harima ja avaldama emotsionaalset mõju, kohalikes tegevustes osalemine, olles samal ajal kestlik kohalikele kogukondadele ja keskkonnale.
- **Hüperpersonaliseerimine (Hyper-Personalization):** teenuste või suhtluse kohandamiseks kliendi põhiandmete alusel individuaalseteks ja personaliseeritud kogemusteks peavad ettevõtted kasutama suuandmete põhiseid kliendisuhetusplatvorme nagu kliendisuhete haldus (CRM) ja kliendikogemuse haldus (CEM), et rahuldada iga reisija unikaalseid soovet ning seda tehisisintellekti ja masinõppe algoritmide kaudu kliendi käitumise ennustamiseks. McKinsey uuringu kohaselt ootab 71% klientidest personaliseeritud suhtlust igalt ettevõttelt.
- **Hostelite areng:** lisaks eelarvesõbralikule majutusele on neis elav sotsiaalne atmosfäär, unikaalne disain jne, mis pakub huvi seljakotiränduritest kuni digitaalsete nomaadideni. Hostelitel on mitmeid eeliseid hotellide ees paindlikkuse, lisateenuste ja madalate kulude osas, muutes need atraktiivseks, sh ka investoritele. Üksinda reisimise populaarsus on peamine tegur, mis ajendab hostelituru kasvu. Lisaks on hübriidhostelid uustrend. Aastate jooksul on hostelid kohandunud reisijate muutuvate eelistustega.
- **Liitreaalsus ja virtuaalreaalsus (Augmented Reality (AR) ja Virtual Reality (VR)):** AR kogetakse nutiseadmete kaudu füüsilise keskkonna täiustamiseks. VR pakub kogemust, kus kasutajad saavad valitud keskkonda iseseisvalt uurida ja tunnetada, mõnikord eeldades VR-peakomplekte või toetudes 360-kraadisele kaameravaatele. VR reisikogemused aitavad inimestel määratleda parimad sihtkohad oma reisideks. AR ja VR võivad pakkuda kodusviibides reisikogemusi inimestele, kes ei ole veel valmis reisima, aidates turismil täiustada oma tooteid. Kuna ARi ja VRi kvaliteet paraneb ja nende rakendamise kulud vähenevad, muutuvad need tehnoloogiad üha populaarsemaks reisivahenditeks.
- **Toiduturism:** kulinaarsed elamused on reisimisel muutumas peamiseks fookuseks. Reisijad on innukad avastama uusi maitset ja kööke, osalema kokanduskursustel ning nautima autentseid kohalikke roogi. Huvi toidureiside vastu on kõigi põlvkondade seas lõkkele lõonud, seda trendi võib negatiivselt mõjutada toidukultuuri globaliseerumine ja autentsuse kadu.
- **Niši- ja vähetuntud sihtkohtade turism:** vähetuntud paigad koguvad populaarsust, pakkudes autentsemat ja vähem ülerahvastatud reisikogemust. Reisijad otsivad tavapäratud sihtkohti, et vältida ülerahvastatud turismimagneteid ja avastada ainulaadseid ning autentseid elamusi. Aeglane reisimine, mis keskendub iga külastatava koha nautimisele, muutub üha populaarsemaks ja sobib hästi niši- ja tavapäratutele sihtkohtadele.
- **Vabatahtlikud programmid:** turism pakub mitmesuguseid vabatahtliku töö liike, mida üha enam reisijaid ka otsib mõtestatud reisimiseks, sealhulgas õpetamine, keskkonna projektid, sotsiaalsed ja kultuuriprojektid, töötamine lastega, kogukonnaehitus, haridus, rahvatervis jne. Paljud riigid pakuvad turismis vabatahtliku töö võimalusi, mis on nende turismi kasvatanud, mõned populaarseimad sihtkohad on Bhutan, Jaapan, Lõuna-Korea, Austraalia ja Uus-Meremaa. Mitmed platvormid, nagu Volunteer World ja Worldpackers, ühendavad reisijaid üle maailma vabatahtliku töö võimalustega.
- **Reisijate huvi eristumist näitab ka militaar- ja tööstuspärandi turismi kasv.** Kogenud reisijad on tüdinenud ühetaolistest puhkusereisidest ning huvituvad enam sihtkoha ajaloost ja eripärast. Neid uusi turismi vorme toetavad ka sihtkohaarendusorganisatsioonid ning ettevõtjad, kelle tööstuse või põllumajanduse ärimudel on ammendunud või seda saab täiendada kõrvaltegevustega. (MKM, Turismi pikkvaade 2025-2035 Lisad, 2024)

Eesti Turismi pikkvaade 2025-2035 koostamisel on välja toodud järgnevad trendid:

suure mõjuga positiivsed trendid: kasvav loodushoidlikkus; kestlik nõudlus; personaalsed (digi)teenused; ringmajanduse areng; altruistlik reisimine; põlvkondade muutus, uued reisijad; huvi päriselt kogeda ja avastamise vajadus; andmepõhised tehnoloogiad; hooegade muutumine; eakate reisimine.

Suure mõjuga mittemeeldivad trendid: geopoliitiline olukord, sõda; elukalliduse tõus, ostujõu vähenemine; keskkonna kandevõime piir; maksutõusud; rahvastiku vananemine; ülereguleerimine; liigne tehnoloogia; suurenev ebavõrdlus; turismierialad on vähem populaarsed.

Kolm tugevat tulevikutuult:

1. Eesti ei ole enam odav sihtriik. Kvaliteet peab tulema hinnale järgi.

2. Kliimamuutused ja digiareng loovad (ise)teadlikke ja uut tüüpi tarbijaid: reisiplaanid on paindlikud ja sõltuvad ilmast; ootus väga personaalsetele võimalustele: liidestunud kogemus väga hea inimeselt-inimesele teenindusega; nišiturud seotud sotsiaalmeedia ja võrgustikega; eelistatakse põhjapoolseid sihtkohti (vähemalt suvel), hooaeg pikeneb; muutub transpordieelistus (lennukilt ja autolt rongile, laevale); ootus rohelistele toodetele, ühtsete standardite loomisele; eelistatakse sihtkohti, kus ei ole massiturismi.

3. Reisijate hulk maailmas kasvab koos jõukusega, tekivad uued turud, aga väga erinevad reisijate rühmad, keda on vaja teada ja kellega arvestada, nt Kesk- ja Ida-Euroopa, vanemaealised, nišiturismi valdkonnad.

Kolm vastutult:

1. Ettevõtete kohustused suurenevad koos ebakindlusega tuleviku ees: ebastabiilne majanduskeskkond ja kasvavad kulud; lisanõuded roheüleminekust.

2. Turismi tööjõupuudus suureneb: tööjõudu jääb vähemaks, oskused on aegunud või ei vasta vajadustele; noortel on uudsed ootused tööle, turism ei ole populaarne eriale; piirkondlik rahvaarvu ja eriti noorte vähenemine.

3. Geopoliitilised pinged ja sõda on mõjutanud Eesti mainet: kardetakse Eestisse tulla. (MKM, Turismi pikkvaade 2025-2035 Lisad, 2024)

Võrreldes majutuste arvu Eestis aastatel 2019 ja 2023, ei ole Eestis veel saavutatud 2019. aasta taset – 26%. Positiivses trendis on olnud siseturism 14%, Ukraina 28%, Läti 25% ja Poola 12%. Samas 2022 ja 2023 aastate võrdluses on majutuste arv kasvutrendis 14%, negatiivses trendis on Venemaa 73%, Belgia 51%, Ukraina 9%, Prantsusmaa 7% ja siseturism 2%. (www.puhkaeestis.ee)

Tänapäeva reisija on kogenud, haritud, informeeritud, iseseisev ja spontaanne, kes hindab „rohelist“ mõttelaadi ja on üha vähem ühele ettevõttele või sihtkohale lojaalne. Küllastaja ootab ehedust ning on mõjutanud infotehnoloogilistest võimalustest. Juba praegu võib eristada reisijaid, kes otsivad mugavust või kelle jaoks on olulised eetilised käitumine, ehedus.

See kõik on mõjutanud ka kasvavat nõudlust „kohaliku“ ja autentse kogemuse järgi erinevates valdkondades (toitlustus, kultuur, giiditeenus jne), kuid autentsus ei tohi olla peibutusvahend. Sihtkoha arendamisel ja teenuste pakkumisel peab arvestama, et küllastajad on enam huvitatud ka kombineeritud lahendusest (loodusvaatlus + aktiivsed tegevused, spaa- ja linnapuhkus), mis on mõjutanud positiivselt jagamismajanduse levimist, kuna viimane võimaldab leida igale sihtrühmale sobivaimat lahendust.

Valikute tegemisel lähtutakse enam hinna-kvaliteedi suhtest ja turvalisuse küsimusest, mida tingib nii reisijate suurenevad kogemused, pakkumiste rohkus kui ka toimuvad sündmused (sh terrorism jms). Kuigi erinevate katastroofide, terroristide rünnakute ja teiste olukordade mõju reisijatele on pigem lühiajaline, on

Peamised turismi trendid ja mõjutegurid

Lähimad sihtkohad ja viimase hetke broneeringud

Avastamata sihtkohad

Huviturism ja vastavate võimaluste laienemine

Jätkusuutlikus ja kestlik majandamine

Tehnoloogia areng – kiirem, mugavam, lihtsam (suurem kasutus)

Reisijate arv suureneb, kuid reiside kestus lüheneb ja kulutused vähenevad

Oluline on hinna ja kvaliteedi suhe

Turvalisus ja privaatsus on oluline

Kaugtöö – vabam liikumine

Segmenteerimise aluseks elustiil, sissetulekud, huvid jne.

Perega reisijate uus laine, kuid peremudelid on erinevad

Lahenduspõhine disain – teenuste ja toodete arendamine lähtuvalt kliendi eripärast

Erinevad põlvkonnad (X, Y, Z jne) – nende käitumismustrid ja kasutatavad infokanalid on erinevad

Jagamismajandus loob võimalusi teenuste mitmekesistamise osas

Huvi kohaliku ja autentse järgi

Tervemad, aktiivsemad inimesed sõltumata vanusest

Piiratud ressursid

inimestele üha olulisem turvalisus ja pakkujate usaldusväärsus. Oluline on seejuures märkida, et eriolukordadel on väiksem mõju erihuvide reisele ja sugulaste-tuttavate külastustele.

Külastajal on kõrged ootused ning neid mõjutavad teenuse paindlikkus, tema kaasatus, mugavus (sh kohale, jõudmine), eristumine (nt unikaalsed toitlustuskohad), pakkuja ja sihtkoha maine, pakutav heaolu ning looduse ja kultuuri koosetlemine. Tarbimine on muutunud nõudlikuks – oodatakse personaalseid, unikaalseid, terviklikke ja 24/7 kättesaadavaid, harivaid, kuid samas meelelahutuslikke teenuseid, mis eeldavad lahenduspõhist disaini ja asjakohast infot. Oluline on väärtus, mida külastaja saab ning võib öelda, et teenuse kasutamine on asendunud selle nautlemise ja kogemuse saamisega.

3. Lahemaa rahvuspargi ja Lahemaa rahvuspargi turismipiirkonna olukorra analüüs (SWOT)

Piirkonda jäävad omavalitsusüksused: Kuusalu vald, Haljala vald, Kadrina vald, Tapa vald, Loksas linn

TUGEVUSED	NÕRKUSED
- Mitmekesised, unikaalsed ja korrastatud kultuuri- ja loodusressursid - Mitmekülgne rannikuala, rannakülade miljöö ja arhitektuur - Palju erinevaid sündmusi - Suuremate linnade ning rahvusvahelise lennujaama ja sadama lähedus - Heas korras taristu ja oluliste riigimaantee lühedus (läbivad piirkonda) - Erinevad õppe- ja matkarajad ning sihtkoha kultuuri- ja loodusväärtusi tutvustavad külastuskeskused ning muuseumid - Erineva taseme ja suurusega majutusvõimalused - Erinevad aktiivse vaba aja veetmise võimalused (sh avalikus ruumis) - Mitmekesised tooted ja teenused loodushuvilisele rühmaga reisijale - Piirkonnas on olemas kohalikud teenusepakkujad (sh pereettevõtted) - Aktiivne mittetulundussektor ning tugevad kogukonnad Lahemaa rahvuspargi alal. Näiteks Lahemaa Turismiühing MTÜ - Visitlahemaa.com - Turvaline keskkond - Mitmekeelne keskkond ja keelte oskus kohalike seas	- Vähene omavaheline koostöö erinevate osapoolte vahel - Nõudluse kõrge hooajalisus - Loodusressursside ebaühtlane koormatus - Paljud teenused, sh toitlustus saadaval vaid ette broneerimisel - Teenuste ebaühtlane tase ning madalhooajal paljud teenused ei ole kättesaadavad - Avalikud teenused (postkontor, pank, raamatukogu jne) ei ole külastajatele nähtavad - Noorte inimeste vähene ettevõtlikkus ja ettevõtlusega tegelemine - Ettevõtete vaheline rистurundus toimib vaid osaliselt - Olemasolevate teenuste turundus (ei teata) - Napib kohaliku toidu müüjaid - Puudub atraktsioon (maamärk) - Koroonaaja järelmõjud (turud ei ole 100% taastunud) - Piirkonnas vähem teenusepakkujaid maaturismis, eriti majutuses - Piirkond on jagatud kaheks DMO-ks - Projektipõhine areng
VÕIMALUSED	OHUD
- Huvi suurenemine kultuuri- ja looduspärandi ja selle kaitse vastu - Huvi koospakutavate harivate ja meelelahutuslike võimaluste järele - Eri- ja eristuvate vajadustega inimeste aktiivsem reisimine - Teistsuguste ja n-ö "avastamata" sihtkohtade külastamine, sh maapiirkonna kui sihtkoha populaarsuse kasv - Eesti kui reisisihti tuntuse suurenemine välisturgudel (sh kaugturgudel) - Uute või kasvavate turgude (nt Jaapan, Hiina, Läti) külastajate huvi - Eesti kui sihtriigi ja selle erinevate kohtade parem ligipääsetavus, sh jalgratta laenutussüsteem - Uute tehnoloogiate kasutamine tootearendamisel ja turundamisel - Interneti ühenduse paranemine maapiirkonnas - Sotsiaalmeedia ja interneti rolli suurenemine reisikogemuse jagamisel ja reisiinfo hankimisel	- Riigi infrastruktuuri ebaühtlane tase - Sarnaste loodussihtkohtade (sh nii Eestis kui lähiriikides) selgem positsioon - Eesti kui reisisihti väiksem tuntus ja ligipääsetavus kaugematel turgudel võrreldes mitme teise naaberriigiga (Soome, Läti) - Euroopa kui turismiregiooni populaarsuse vähenemine - Külastajate / turistide suurenev hinna- ning erinevate poliitiliste olukordade tundlikkus - Rahvastiku ebasoodsa struktuuri süvenemine (negatiivne iive, väljaränne) - Külastajate madal keskkonnateadlikkus ja ettevalmistus looduslike ja ajaloopärandiga seotud paikade külastamisel - Tulevikureisija (Z-generatsioon) muutunud reisi- ja info hankimise harjumused - Venemaa lähedus peletab välisturistid eemale, Venemaa külastuste arvelt on külastuste mahud vähenenud - Liiga kallis, kõrged maksud

- Sündmuste mõju suurenemine sihtkoha külastamise motivaatorina pikendab hooaega
- Siseturismi sihtrühmade veelgi parem ära kasutamine, uued teenused siseturismis jm
- Meie vs maailm. Väike, mõnus, avar, rahu ja vaikus
- olemas olevad teenused teha nähtavaks
- Lahemaa Rahvuspargi Koostöökogu
- Üha rohkem külastajatest on erivajadusega

- Ehedus ja autentsus kui peibutusvahend – vähenev usaldus

Tugevused: Lahemaa kõige olulisemad tugevused seonduvad mitmekesiste loodus- ja kultuuriressursside, ajaloolise ja traditsioonilise puhkepiirkonna ning rannakülade miljöö ja arhitektuuriga. Lahemaa rahvusparki turismipiirkond on unikaalse ja mitmekesise looduskeskkonna ning rannikualaga piirkond, kus on mitmed väikesadamad mereturismi arendamiseks, palju veega seotud tegevusi ning avalikus ruumis olevaid tasuta võimalusi. Piirkonna tugevamaiks ning sageli ka peamiseks külgetõmbeteguriks on rahvuspark, kus paiknevad paljud erinevad õppe- ja matkarajad, külastuskeskused ja muuseumid ning erinevad aktiivse vaba aja veetmise võimalused erineva vanuse, ettevalmistuse ja huviga külastajatele. Regioonis on palju militaarpärandit. Vaadates erinevaid trende ja suundumusi, siis eelmainitud tugevused annavad Lahemaa rahvusparkile ning rahvusparki turismipiirkonnale hea positsiooni ning konkurentsivõime võrreldes paljude teiste sihtkohtadega nii Eestis kui ka välismaal.

Oluliseks tugevuseks on looduskaitse ja kultuuriväärtuste kaitse rakendamine ning kestliku arengu toetamine. Samas on see omane eelkõige Lahemaa rahvusparkile ning väljapoole seda jäävatel aladel ja seal tegutsevates ettevõtetes ei ole see sageli prioriteediks. Samas ei saa viimast väidet üldistada kõikidele, sest üha rohkem ettevõtteid näevad kestlikus ning jätkusuutlikus majandamises kasu.

Pakutavad võimalused on huvipakkuvad erinevatele sihtrühmadele (nii loodusturistidele, loodushuvilistele, peredele, noorematele ja vanematele reisijatele) ning annavad võimaluse saada osa meelelahutuslikust, kuid samas harivast kogemusest (õppekülastused, loodusharidusega seonduvad ettevõtmised ja sündmused jne). Interneti parem kättesaadavus maapiirkonnas võimaldab omakorda vastata ka uute põlvkondade vajadustele olla pidevalt ühenduses ja jagada oma kogemust. Teiselt poolt võimaldab turismipiirkonna ehe ja hoitud loodus- ning kultuurikeskkond vastata ka nn eetilistele reisijatele ja ehedat kogemust otsivate külastajate vajadustele.

Tugevusteks on kindlasti sihtkoha hea ligipääsetavus, suuremate linnade (Tallinn, Helsingi, St. Peterburg), samuti rahvusvahelise lennujaama lähedus ning maanteed taristu väga hea olukord. Piirkonnas on arvukalt mõisaid ning erineva tasemega majutusettevõtteid, kohalikke teenusepakkujaid ning rohkelt erineva eesmärgi, suuruse ja mõjuga sündmusi. Kuna sündmused ja erihuvidale vastavad pakkumised (religioosne turism, arhitektuuriline miljöö mõisate näol, kultuuriturism jne) on muutumas üha olulisemaks, siis on piirkonnal potentsiaal olla huvipakkuv erinevatele sihtrühmadele. Loodushuvilisele rühmaga reisijale on välja arendatud mitmekesised teenused ja tooted nii rahvusparki sees tegutsevate kui ka kombineeritult rahvusparkist välja jäävate teenusepakkujatega, et võimaldada mitmekülgsemaid lahendusi kliendile.

Lahemaa rahvusparki alal on olemas tugevad kohalikud kogukonnad, kes ühelt poolt toetavad kohaliku kultuuri edendamist ja hoidmist ning teiselt poolt vastavad trendile, mille kohaselt otsitakse ehedust ja autentsust. Piirkonnas on aktiivne mittetulundussektor ning üks ühendav Leader tegevusrühm. MTÜ Arenduskoda, MTÜ Lahemaa Turismiühing, Lahemaa rahvusparki koostöökogu ja selle sektsioonid ning mitmed teised ühendused toetavad erinevate huvirühmade kaasamist ning kuigi väljaspool Lahemaa rahvusparki on teadlikkus ja huvi osaleda nende rühmade töös pigem tagasihoidlik, on see muutumas. Lahemaa Turismiühing koondab piirkonna turismiasjalisi ja arendab aktiivselt turismi. Piirkonda on tunnustatud ülemaailmse Roheliste sihtkohtade plaatinatasemega, mis on toonud rahvusvahelist tähelepanu ja külalisi. On olemas atesteeritud kohalikud giidid, kes teevad koostööd. On olemas piirkonda tutvustav veebileht, kaart ja sündmuste kalender visitlahemaa.com. Turismiettevõtjatele pakutakse hulgaliselt koolitusi.

Positiivsena võib välja tuua sihtkoha turvalisust, mis viimase aja sündmuste (rahutused, terroristide rünnakud jne) kontekstis on muutunud sihtkoha valimisel oluliseks kriteeriumiks. Koha tugevustena võib nimetada ka kohalikku kogukonda ja selle mitme keelsust (eesti, inglise, vene ja / või, soome keel), mis võimaldab suhelda peamiste külastajarühmadega nendele sobivas keeles. Mitmekeelse teenuse näiteks on atesteeritud Lahemaa giidid. Kõige enam on inglise keele oskajaid, kokku esindatud on kaheksa erinevat keelt. (www.visitlahemaa.com)

Nõrkused: Nagu Eestis tervikuna, nii on ka Lahemaa rahvuspargi turismipiirkonnas nõudlus hooajaline ning suvi on piirkonna peamiseks külastusajaks. Sügisel, talvel ja kevadel on külastajate arvud oluliselt väiksemad ning seda tõdevad erinevate piirkonnas tegutsevate ettevõtete esindajad. See omakorda tingib olukorra, mil paljud kohalikud puhke- ja turismimajandusega seotud ettevõtted pakuvad teenuseid ainult kõrghooajal ning muul ajal saab teenuseid vähem ja peamiselt vaid ettetellimisel. Viimane on võimaldatud eelkõige suurematele rühmadele ja seltskondadele ning individuaalkülastajale on võimalik toitu toidust saada vaid suuremates asulates, kuid vastav info on sageli külastajatele halvasti nähtav.

Lisaks tingib eelnev teenuste kvaliteedi ebaühtlast taset (eriti majutus- ja toitlustusasutuste lõikes) ning piirab külastajate viibimist erinevates piirkonna paikades. Samas võib siinkohal tuua positiivse aspektina erinevate kohtade geograafilise läheduse, mis võimaldab üsna kiiresti ja mugavalt jõuda ühest piirkonna osast teisse ja leida enda jaoks sobiv teenusepakkuja. Samas viimane on mugav vaid juhul, kui liigeldakse oma transpordiga (auto, jalgratas), kuid ühistranspordi kasutamine sihtkohas liiklemisel on pigem raskendatud. Ka ratta- ja autorendivõimalused sihtkohas ei vasta hetkel veel nõudlusele, kuid mitmed ettevõtted on planeerinud hakata ratta- ja autorenti pakkuma.

Nagu eelnevalt mainitud, on paljud tasulised teenused mõeldud pigem rühmatulistidele ja saadaval ettetellimisel, kuid ka üksikkülastajal on mitmeid võimalusi, kuid seda eelkõige suveperioodil või nädalavahetustel. Avalikud teenused (postkontor, pank, raamatukogu) ei ole turistidele nähtavad, mis aga ei rahulda individuaalturisti vajadusi. Arvestades erinevate inimeste rühmade (sh erivajadustega reisija) reisimise suurenevat trendi, on oluline sihtkohas pöörata suuremat tähelepanu ka nendele ligipääsu ja mugava kogemuse võimaldamisele. Hetkel võib aga tõdeda, et puuetega inimestele ei ole paljud teenused kättesaadavad.

Rahvusparki peetakse üldjuhul eraldi objektiks, mitte aga töö-, elu- ja jätkusuutliku ettevõtluse keskkonnaks, mis kohati pärsib erinevate sihtrühmade koostööd ja ühist arusaama arendusprotsessidest. Vähene teadlikkus keskkonnakaitsest ja jätkusuutlikust arendamisest ettevõtete ja mõningate kohalike (rahvuspargiga vähem seotud) omavalitsuste seast, mõjutab samuti erinevate huvirühmade suhtumist ning arvamusi (nt tuuakse sageli välja, et paljud kaitsealadega seotud piirangud mõjutavad negatiivselt ettevõtete arendustegevusi). Võib öelda, et Lahemaa rahvuspargi turismipiirkonnas puudub hetkel ühtne ja kokkulepitud arusaam piirkonna kestlikust ja jätkusuutlikust arendamisest ning osapoolte omavaheline koostöö on vähene (eelkõige sektorite ja valdkondade vahel, nt avalik ja erasektor; erasektor ja kogukond; kohalikud omavalitsused ja rahvuspargi valitseja; ettevõtjad ja rahvuspargi valitseja, RMK; ka valdkonna siseselt on jätkuvalt vaja teha rohkem koostööd nt sadamad). Arvestades maailmas valitsevaid trende erinevate huvirühmade kaasamisel arendustegevuste ja arengu planeerimise korral ning jätkusuutliku arendamise põhimõtete rakendamist, on see valdkond, mis eeldab suuremat tähelepanu Lahemaa rahvuspargi turismipiirkonnas.

Vaadates erinevaid arengukavasid ning -plaane, võib öelda, et turismisihtkoha arendamine ei ole kohalike omavalitsuste prioriteediks, ka nägemus sihtkoha arendamisest tervikuna on erinev ning omavalitsuste piires kehtivad erinevad reeglid turismi arendamisel. Probleemina tuuakse välja ka pideva kontrolli ja järelevalve puudumist (eriti sündmuste ja aktiivsete tegevuste pakkumise korral) ning vähest teadlikkust kaitseala valitseja teavitamisest ja kooskõlastustest (nt sageli ei tea sündmuskorraldajad, et peavad informeerima ja kooskõlastama rahvuspargis toimuvat üritusest ka Keskkonnaametiga või lihtsalt ei tee

seda). Sarnane on olukord ka reisikorraldajatega ehk nad peavad ka informeerima suurematest rühmadest ja kooskõlastama Keskkonnaametiga tegevust, kuid seda üldjuhul ei tehta.

Lisaks eelnevale on ka turismi (ja külastajate) mõju hindamine piirkonnas osaline – vaadeldakse eelkõige ökoloogilist ja mingil määral ka sotsiaalset mõju, kuid muud mõjuvaldkonnad jäävad pigem tahaplaanile. See omakorda mõjutab mingil määral ka külastajate voogusid, mis ei ole piisavalt läbi mõeldud ning seetõttu on osad objektid üle-, osad alakoormatud. Üheks põhjuseks on seejuures kohalike ettevõtjate teadmatuse sihtkohas olevatest sarnastest objektidest või võimalustest ning seetõttu ei osata suunata külastajaid muudesse paikadesse, mille taluvusvõime ei ole ületatud. Teatud paikade ülekoormatus toob sageli kaasa nii looduskeskkonna kui ka kohalike elanike taluvuspiiride ületamise, mis omakorda toob kaasa vastuseisu turismivaldkonna arendamisele.

Ligipääsetavus info mõttes on paranenud – visitlahemaa.com lehel on info puhkaeestis.ee lehelt ja liikmetelt, kes on ise aktiivsed infot jagama. Samas on endiselt piirkonnas teenusepakkujaid, kelle kohta info ühtses andmebaasis puudub ja teenused ei ole külastajatele nähtavad. Puhkaeestis.ee ja Visitestonia.com veebilehel on info tegevuste ja majutusvõimaluste kohta olemas, kuid seda on lihtne leida vaid juhul, kui eelnevalt on olemas mingi kogemus või teatakse ettevõtte või valla / küla nime. Tervikpilti piirkonnas pakutava kohta on keeruline saada.

Võib öelda, et piirkonna potentsiaali mitmetes valdkondades kasutatakse vähe (mõisad, sadamad, rannaalad on välja arendamata ning teenustega katmata). Rannaaladele ligipääs on piiratud. Suurem osa sündmusi on suunatud kohalikule kogukonnale ja need ei paku huvi laiemale publikule. Lisaks toimuvad sündmused suuresti suveperioodil ning neid ei turundata piisavalt. Kohalike hinnangul ei too suuremate sündmuste korraldamine piirkonda raha juurde, sest ei kasutata kohalike ettevõtjate teenuseid. Kuna suurenevaks trendiks on just kohalike võimaluste kasutamine, kohalik tooraine, käsitöö, giidid jne, siis on see üks võimalustest ühelt poolt kaasata enam kohalikke ja teiselt poolt vastata reisijate soovidele ja ootustele. Näiteks on piirkonnas vähe tipptasemel ja kaitseala piiranguid tundvaid ja arvestavaid ~~giide~~ ja reisikorraldajaid. Piirkonna jätkusuutlikkust võib mõjutada ka noorte inimeste vähenemine ettevõtlikkuse ja lahkumise suurematesse linnadesse või teistesse riikidesse. Välja on toodud, et piirkonnas ei ole tõmbeatraktsiooni, mis külastajaid ligimeelitaks.

Võimalused: Tulenevalt trendidest ja suundumustest turismis, inimeste käitumise muutusest ja Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna ressursside analüüsi tulemustest, on piirkonna võimaluseks kindlasti huvialaturismi kasv. Kasvanud on inimeste üldine huvi veeta oma puhkeaega maapiirkonnas või looduskauites kohtades, avastada uusi sihtkohti ning võtta osa aktiivsetest tegevustest, järjest enam väärtustatakse kestliku ja jätkusuutlikku elustiili ja keskkonna arendamist, suureneb huvi unikaalsemate majutus- ja toitlustusvõimaluste vastu ning soovitakse osa saada kohalikust eluolust. Suurenenud on peredega ja erinevate põlvkondadega koos reisimine ning eelistatakse sihtkohti kus pakutakse kombineeritud teenust (looduses olemine, meelelahutuslikud, harivad ja aktiivsed tegevused, spaa- või linnapuhkus). Eelnevalt mainitu osas on Lahemaa rahvusparki turismipiirkonnal suur potentsiaal.

Reisi kestus ja kulutused pigem vähenevad, kuid reise arv kasvab – aastas reisitakse kaks ja enam korda ning seda ka väljaspool suvehooaega. See aitaks leevendada hooajalisuse probleemi piirkonnas, kuid see eeldab suuremat koostööd erinevate ettevõtete ja kohaliku kogukonna vahel ning ettevõtete valmisolekut selleks. Aina enam kasutatakse sihtkoha külastuse motivatsiooni tekitajana ja hooaega pikendava tootena eriilmelisi sündmusi, kuid Lahemaa rahvusparki turismipiirkonnas on vaid Tapa vald selgesti eristatav madalhooajal toimuvate sündmuste poolest, kuid mujal toimuvad sündmused eelkõige juunist septembrini. Üha rohkem reisivad ka eri- ja eristuvate vajadustega inimesed, kes soovivad osa saada erinevatest puhkamise võimalustest, mis omakorda tähendab, et sihtkoht peab olema valmis vastama nende inimeste erivajadustele (sh juurdepääsud), kuid nagu eelnevalt mainitud, ei ole Lahemaa rahvusparki turismipiirkond valmis veel vastava rühma esindajaid võõrustama. Vaid mõned kohad on oma taristut ja infokanaleid arendanud lähtuvalt vastava sihtrühma vajadustest.

Ka Eesti kui reisisihi usaldusväärse kasv, parem ligipääsetavus (nii füüsiliselt kui informatsiooni mõttes), erinevate piirkondade omavahelise koostöö suurenemine ning uute tehnoloogiate kasutamine nii tootearendamisel kui ka turundamisel pakuvad rohkem võimalusi erinevatele sihtkohtadele. Pakutavate teenuste efektiivsem turundamine. Soodustavaks teguriks on ka kultuur- ja pärandmaastike korrastamine, mis ühelt poolt toetab ajaloo- ja kultuuriressursside säilitamist ning teisalt muudab piirkonda visuaalselt atraktiivsemaks. Lahemaa sihtkohana on väike, mõnus ja avar. Jagamismajanduse areng pakub võimalusi teenuste mitmekesistamiseks (majutus-, transpordi- ja toitlustusvõimaluste arendamine) ning kohaliku kogukonna aktiivsemaks kaasamiseks (sh nende ettevõtlikkuse taseme tõstmine, töökohtade ja võimaluste loomine ka noortele).

Ohud: Kõige suuremaks ohuks peetakse Venemaa lähedust. Ohtudena nähakse kõrget rahvusvahelist konkurentsi loodusturismi valdkonnas ning Eesti hinnataseme kiiret tõusu. Ohuna võib välja tuua ka Eesti teiste Lahemaa rahvuspargiga sarnaste piirkondade kiiremat arengut ja tuntuse kasvu, mis võib tuleneda muuhulgas tõhusamast tootearendusest ja turundustegevustest. Ka Eesti kui reisisihi vähene tuntus kaugematel turgudel ja / või huvialaturismist ning lähiriikide (sh Soome ja Rootsi) parem positsioon loodusturismitoodete pakkumisel avaldab mõju nii külastajate teadlikkusele kui ka nende arvule Eestis – potentsiaalsed külastajad eelistavad teisi riike.

Negatiivset mõju avaldab ka riigi infrastruktuuri ebaühtlane tase ning endiselt on aktuaalne ebastabiilne majandusolukord ning selle mõju inimeste reisimisele ning ettevõtlusele. Ohuks on kindlasti rahvastiku ebasoodsa struktuuri süvenemine nii vanuse kui paiknemise osas, sest see mõjutab piirkonna ettevõtlikkust ning töökohtade arvu maapiirkonnas. Turismivaldkonda tervikuna mõjutavad negatiivselt maksupoliitika muudatused (kõrgema käibemaksu kehtestamine, turismimaks piirkonniti jne). Vaadates reisijate ostuotsuse ja käitumise muutust, siis tulevikureisija (Z-generatsioon) info sisu ja infootsimise kanalid eristuvad oluliselt praegusest reisijast ning vajalik info ei jõua sageli potentsiaalse külastajani, sest praegu kasutatakse valdavalt siiski n-ö klassikalisi turundusvahendeid ja -kanaleid (voldikud, veebilehed). Viimased on küll teatud sihtturgudel olulised (Soome, Saksamaa), kuid selle kõrval on oluline mõista ka sotsiaalmeedia (Instagram, Youtube, Facebook jne) ja erinevate arvustusportaalide (näiteks Tripadvisor) rolli inspiratsiooni ja info saamisel ning suhtlemisel. Lisaks tuleb arvestada, et sageli on nooremate põlvkondade või teisest kultuuri- ja väärtuste ruumist tulnud külastajate keskkonnateadlikkus ning ettevalmistus looduslike ja ajaloopärandiga seotud paikade külastamisel madal ning soov näha enimkülastatavaid kohti suurendab ebaühtlast looduspiirkondade koormust. Lahendamaks ja ennetamaks teatud kohtade ülekoormatust, on oluline hoolikalt läbi mõelda nii pakkumise kui ka turundamise strateegia ning seda kogu piirkonna lõikes. Selleks on vajalik uurida süstemaatiliselt piirkonna külastajate segmente ning nende klienditeekonna erinevaid etappe (sh mida oodatakse, kasutatakse, vajatakse ühes või teises klienditeekonna etapis). Vaid sel juhul on võimalik pakkuda jätkusuutlikku, keskkonda ja kogukonda arvestavat ning mitmekesist ja külastaja vajadustele ning sihtkoha võimalustele vastavat teenust ja toodet.

4. Strateegilised eesmärgid (visioon, missioon, arengusihid ja -eesmärgid)

Visioon: Aastal 2030 on Lahemaa rahvusparki turismipiirkond rahvusvaheliselt tuntud, kestliku arendamise põhimõtteid järgiv mitmekesise ja hoitud looduskeskkonna ja kultuuripärandiga sihtkoht, mis pakub harivat, unikaalset ja terviklikku külastuskogemust nii sise- kui välisküllastajale ning on väärtuslik elu- ja ettevõtluskeskkond kohalikule elanikule.

Missioon: Kaitsta ja majandada jätkusuutlikult Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna loodus- ja kultuuriressursse kaasates erinevaid huvirühmi ning väärtustades kohalikku elu- ja majanduskeskkonda suurendades seeläbi sihtkoha konkurentsivõimet.

Arengusihid

1. Loodus- ja kultuuripärandi väärtustamine ja hoidmine
2. Piirkondliku turismi- ja seda toetava ettevõtluse (sh toodete ja teenuste) jätkusuutlik arendamine
3. Koostöö toetamine ja erinevate huvirühmade kaasamine
4. Info- ja külastajavoogude juhtimine

Arengueesmärgid

1. Loodus- ja kultuuriressursside kaitsmine ja säilitamine on esmatähtis sihtkoha arendamis- ning turundustegevuste planeerimisel.
2. Turismiteenused ja -tooted on jätkusuutlikud, sihtrühma vajadustest lähtuvad, mitmekesised, kvaliteetsed ning konkurentsivõimelised.
3. Sihtkoha arendamisse kaasatakse kõiki huvirühmi, koostöö on eesmärgipärane ja kõikide huve arvestav.
4. Info juhtimine on süsteemne ning suunatud külastajate ja kohalike huvirühmade teadlikkuse suurendamiseks.

5. Tegevuskava (2025-2029) ja tulemuste hindamise indikaatorid

Siht 1: Loodus- ja kultuuripärandi väärtustamine ja hoidmine.

Eesmärk 1: Loodus- ja kultuuriressursside kaitsmine ja säilitamine on esmatähtis sihtkoha arendamis- ning turundustegevuste planeerimisel.

Tegevus	Täitja	Partner	Aeg	Tulemus	Hindamise indikaatorid
1.1. Sihtkohas tegutsevate ettevõtjate ja teenuste pakkujate (sh reisiettevõtjad) teadlikkuse suurendamine rahvuspargi territooriumil kehtivatest piirangutest, reeglitest	Keskkonnaamet, kohalikud omavalitsused, RMK, Lahemaa rahvuspargi koostöökogu	MTÜ Arenduskoda, koolid, loodusega seotud õppeainete õpetajad ja huvijuhid ettevõtjad, kogukond Eesti Turismifirmade Liit, MTÜ Lahemaa Turismiühing	Pidev	Kohalikud ettevõtjad ja teenuste pakkujad on teadlikud Lahemaa rahvuspargis (kaitsealadel) kehtivatest piirangutest, reeglitest	Ettevõtjate ja teiste pakkujate teadlikkus ning selle rakendamine teenuste planeerimisel, arendamisel ja pakkumisel
1.2. Kaitsealadele seatavate nõuete, reeglite ja piirangutega arvestamine teenuste arendamisel ja pakkumisel	Kohalikud ettevõtjad, kolmanda sektori asutused	Keskkonnaamet, Lahemaa rahvuspargi koostöökogu, MTÜ Lahemaa Turismiühing	Pidev	Pakutavad teenused ja tegevused on kooskõlas kestliku arendamise põhimõtetega, Lahemaa rahvuspargi kaitsekorralduskava ja kaitse-eeskirjaga	Teenuste ja toodete sisu, mõju
1.3. Kultuuri- ja looduspärandi säilitamise ning läbimõeldud ja seda mitte rikkuva tegevuse propageerimine ning selgitamine teenuse pakkujatele	Keskkonnaamet, RMK, Lahemaa rahvuspargi koostöökogu, kohalikud omavalitsused	Koolitusfirmad, vastava suunitlusega ettevõtted (sh väljaspool piirkonda) kogukond, MTÜ Arenduskoda, MTÜ Lahemaa Turismiühing	Pidev	Kohalikud asjalised mõistavad kultuuri- ja looduspärandi säilitamise ning kestliku majandamise trendi, vajalikkust, mõju sihtkohale ning külastajate ostuotsusele, arvestamine kaitse-eeskirja ja kaitsekorraga	Teenuste pakkujate teadlikkus
1.4. Keskkonna, kultuuri (sh traditsioonid, tavad, oskused, ajalugu) ning	Ettevõtjad, kohalikud arendus- ja	Keskkonnaamet, turundusfirmad, kohalikud elanikud	Pidev	Külastajad on teadlikud sihtkoha eripäradest ja sobilikust liikumis- ning käitumisviisist. Kohalikud	Külastuse eesmärk, kasutatavad materjalid, turundussõnum, külastaja

kohaliku kogukonna toetamise ja säilitamise propageerimine turundusmaterjalides, teenuste osutamisel ning kestlike materjalide ja lahenduste kasutamine turundamisel	turundus-organisatsioonid, RMK, kohalikud omavalitsused, MTÜ Lahemaa Turismiühing			turismiettevõtjad ja teised teenuse pakkujad kasutavad kestlike ning sihtkoha eripära ja eesmärgi toetavaid lahendusi. Nende tegevuste tulemusel tekkinud mõju ei ületa taluvuse piire	teadlikkus. Välja töötatud on hindamise indikaatorid.
1.5. Küllastajate harimine ja teadlikkuse tõstmine kaitsealade toomisest, väärtustest ning seal viibimise (sh tegevuste) mõjust keskkonnale	Keskkonnaamet, koolid, Lahemaa rahvusparki koostöökogu, RMK, MTÜ Lahemaa Turismiühing	Seltsid, ettevõtjad	Pidev	Küllastajad on teadlikud nende käitumise ja tegevuste mõjust keskkonnale ning oskavad negatiivset mõju vähendada või ennetada.	Küllastajate teadlikkus, vähem ülekoormatud külustuskohtade valimine külustuseks, viibimine sihtkohas ka kõrghooaja välisel ajal. Teemaüritused

Siht 2: Piirkondliku turismi- ja seda toetava ettevõtluse (sh toodete ja teenuste) jätkusuutlik arendamine.

Eesmärk 2: Turismiteenused ja -tooted on jätkusuutlikud, sihtrühma vajadustest lähtuvad, mitmekesised, kvaliteetsed ning konkurentsivõimelised.

Tegevus	Täitja	Partner	Aeg	Tulemus	Hindamise indikaatorid
2.1. Küllastaja uuringute läbiviimine, (sh mobiilpositsioneerimine)	RMK, ettevõtjad, Keskkonnaamet	Kohalik omavalitsus, uuringufirmad, ülikoolid, kohalik kogukond, mittetulundussektor, Lahemaa rahvusparki koostöökogu, MTÜ Lahemaa Turismiühing	Pidev. Ulatuslikumad uuringud vähemalt kord kahe aastaga	Kohalikud asjalised omavad ülevaadet küllastaja profiilist (sh arv, päritolu, viibimise kestus ja külustuskohad, eesmärk jne), nende hinnangutest ning ootustest pakutavatele võimalustele ja avaldatavast mõjust sihtkohale	Järjepidev ja süsteemne ülevaade küllastajate tagasisidest, küllastajaprofiilist ning nende poolsest mõjust sihtkohale (sh erinevate keskkondade lõikes, nt looduskeskkond)
2.2. Ettevõtjad (sh turismivälised sektorid)	Ettevõtted, seltsingud ja	Ettevõtjad, Keskkonnaamet,	Pidev	Kohalikud ettevõtted teavad piirkonna teisi ettevõtteid ja	Teadlikkus piirkonna võimalustest, piirangutest

ning seltside tutvumine teiste piirkonnas tegutsevate asjaliste ja nende pakkumistega	Vabaühendused, MTÜ Lahemaa Turismiühing	kohalikud omavalitsused, MTÜ Arenduskoda, RMK		nende poolt pakutavaid võimalusi, mis võimaldab luua ühistooteid ja / või turundada Lahemaad ühtse piirkonnana	jne on suurenenud ettevõtjate ja muude teenuseid ja tooteid pakkuvate asjaliste seas
2.3. Spetsiifilise koolitusvajaduse (teemad) väljaselgitamine ettevõtjatelt ning teistelt asjalistelt ja nende pakkumine (sh koolituskava): • Spetsiifilised tootearenduskoolitused • Rahvuspargi eripära, võimalusi ning piiranguid tutvustavad / meeldetuletavad seminarid • Õppekülastused teistesse piirkondadesse (Eestis) ja kohalikesse ettevõtetesse • Jätkusuutliku ja kestliku arengu põhimõtete ning turismitrendide tutvustamine ning nende rakendamise hindamine teenuste ja toodete pakkumisel • Ettevõtluskoolitused	MTÜ Arenduskoda, Keskkonnaamet, Lahemaa rahvuspargi koostöökogu	Kohalikud omavalitsused, ettevõtted, koolitusfirmad, maakondlikud arendusorganisatsioonid, sihtkohas ja mujal Eestis kaitsealadel edukalt tegutsevad ettevõtted ja Leader tegevusrühm, RMK, MTÜ Lahemaa Turismiühing	Pidev (Õppereisid Eestis 10000 eurot, suveülikoolid 56 000 eurot, õppereisid oma piirkonnas 6000, töötoad 3500 eurot)	Kaardistatud on ettevõtjate ja teiste asjaliste koolitusvajadused ning koostatud koolitusplaan, mis on ettevõtjatele jagatud (teave toimumisest ja osalemistingimustest). Teadlikkuse suurenemine ning selle rakendamine teenuste ja toodete arendamisel (sh koostöös teiste piirkonna asjalistega) ja pakkumisel.	Olemas on ülevaade ettevõtjate ja teiste asjaliste vajadustest koolitusteemade osas ning igal poolaastal toimub vähemalt üks asjakohane koolitus.

2.4. Olemasolevate ning alustavate ettevõtjate ning algatuste toetamine (nt konsultatsioonid, kohtumised teiste ettevõtetega)	MTÜ Arenduskoda, kohalikud omavalitsused, MTÜ Lahemaa Turismiühing	Maakondlikud arenduskeskused, teised ettevõtjad, Keskkonnaamet, Lahemaa rahvusparki koostöökogu	Pidev	Ettevõtjatel (sh alustavatel) on võimalus küsida abi dokumentide vormistamisel, teenuste ja toodete arendamisel, turundustegevuste planeerimisel ning teadlikkus rahvusparkis piirangutest	Kohalikud elanikud, ettevõtjad (sh alustavad) teavad kelle poole pöörduda ettevõtlusega seonduvate küsimuste korral ning saavad suunavaid ja nende tegevusi edasiviivat infot
2.5. Teenuste ja toodete monitoorimine (nii teenuste hulk, osutamise koht, kvaliteet)	MTÜ Arenduskoda, ettevõtjad, Keskkonnaamet, Lahemaa rahvusparki koostöökogu	Uuringufirmad, koolid, kohalik kogukond, külastajad, MTÜ Lahemaa Turismiühing	Üle aasta	Ettevõtjad omavad ülevaadet teenuste ja toodete arendamist või muutmist vajavatest aspektidest, mis võimaldab tõsta teenuste ja toodete kvaliteeti ning kestliku arendamise põhimõtete järgimist (sh arvestades olemasolevaid ressursse)	Ettevõtjatel, kohalikel omavalitsustel ja turundus- ja arendusorganisatsioonidel on olemas informatsioon sihtkohas pakutavatest teenustest ja nende kvaliteedist. Külastajate hinnangud, teenuste ülevaate tabelid
2.6. Temaatiliste ja pärandkultuuri toetavate sündmuste (sh töötoad, harivad programmid jne) korraldamine kaasates erinevaid sihtkoha asjaliste rühmi	Ettevõtjad, seltsid, kohalikud elanikud, RMK	Kohalikud omavalitsused, teised ettevõtted, MTÜ Arenduskoda MTÜ Lahemaa Turismiühing	Vähemalt kord kvartalis, pidev	Korraldatakse sündmusi, mis on seotud koha pärandiga ning mis on suunatud traditsioonide tutvustamisele ja säilitamisele	Pärandkultuuri toetavate sündmuste arv, sisu, kohalike, ettevõtjate, Keskkonnaameti, kohalike omavalitsuste ja külastajate hinnang sündmuse mõjule. Lisainvesteeringud
2.7. Madalhooajal pakutavate teenuste ja toodete arvu suurendamine ja mitmekesistamine	Ettevõtjad, vabaühendused, seltsingud, kohalik kogukond, MTÜ Lahemaa Turismiühing	Lahemaa rahvusparki koostöökogu, MTÜ Arenduskoda	Pidev	Madalhooajal on lisandunud teenuseid ja tooteid, mida külastajatele pakutakse ja mis toetavad rahvusparki ja jätkusuutliku arendamise põhimõtteid ja väärtusi.	Madalhooajal lisandunud teenuste ja toodete arv ning sisu. Külastajate arv, kohalike võimaluste rakendamine ja/ või kogukonna kaasamine

Siht 3: Koostöö toetamine ja erinevate huvirühmade kaasamine.
Eesmärk 3: Sihtkoha arendamisse kaasatakse kõiki huvirühmi, koostöö on eesmärgipärane ja kõikide huve arvestav.

Tegevus	Täitja	Partner	Aeg	Tulemus	Hindamise indikaatorid
3.1. Ühiskohtumised erinevate asjaliste vahel	MTÜ Arenduskoda, maakondlikud arenduskeskused, Lahemaa Rahvuspargi koostöökogu, kohalikud omavalitsused	Ettevõtjad, kohalikud omavalitsused, mittetulundus- sektor, RMK, Keskkonnaamet, MTÜ Lahemaa Turismiühing	Kord kvartalis või semestris (enne uue hooaja algust)	Erinevate sektorite ja valdkondade esindajad kohtuvad (kuid eelkõige turismis tegevad), et tutvuda üksteise tegemistega, tutvustada arendusi, uusi algatusi ning võimalusi, planeerida ühistegevusi	Pidevalt toimuvad eesmärgipärased kohtumised. Teadlikkuse suurenemine
3.2. Infokiri piirkonna asjalistele erinevatest koolitustest, muudatustest, uuringutest ja nende tulemustega tutvumise võimalustest jne	MTÜ Arenduskoda, kohalikud omavalitsused, Lahemaa rahvuspargi koostöökogu	Maakondlikud arenduskeskused, ettevõtjad, Keskkonnaamet, MTÜ Lahemaa Turismiühing	Kord kvartalis	Piirkonna asjalised on teadlikud muudatustest, eelseisvatest sündmustest, nende muutusest teenuse pakkumisel lähtuvalt kestliku arendamise väärtustest ja põhimõtetest	Kord kvartalis saadetakse asjalistele elektrooniline infokiri
3.3. Kohaliku elanikkonna teavitamine (nt sündmuste toimumisest, suurematest arendustest jne) läbi kohalike omavalitsuste ning ettevõtete veebilehtede ja sotsiaalmeedia kanalite ning kohalike kaasamine teenuste ja toodete pakkumisel (nt kohalikud kalurid, käsitöölised) või oluliste muudatuste tegemisel (nt liikluse ümberkorraldus või prügimajandus sündmuste ajal)	Ettevõtjad (sh reisiettevõtted) ja sündmuste korraldajad, kohalikud omavalitsused, Lahemaa rahvuspargi koostöökogu	Seltsid ja seltsingud, külade ühendused, Keskkonnaamet, MTÜ Lahemaa Turismiühing	Pidev	Kohalik kogukond on teadlik erinevatest arendustest, sündmustest ning turismi mõjust sihtkohale. Kohalikud on kaasatud teenuste pakkumisel või on vähemalt teadlikud võimalustest ja oskavad soovitada kelle poole pöörduda	Kohalike elanike teadlikkus ja rahulolu on suurenenud. Kohalikud elanikud on kaasatud teenuste ja toodete pakkumisse

3.4. Koostöö seltside, õppeasutuste ning teiste kohaliku kogukonna liikmetega, sh nende teavitamine ja arvamuse küsimine	Ettevõtjad ja kohalikud omavalitsused, Keskkonnaamet, Lahemaa rahvuspargi koostöökogu, MTÜ Lahemaa Turismiühing	Kohalik kogukond, koolid, lasteaiad, RMK, seltsid, kogukondade esindajad	Pidev	Kohalikud noored ja lapsed osalevad erinevates hariduslikes programmides ning tunnevad ja hindavad oma kodukoha kultuuri- ja looduspärandit. Oskavad seda kestlikult „kasutada“. Kohalikel käsitöolistel, kaluritel, põllumeestel jne on võimalus panustada teenuste osutamisel läbi enda toodangu või abi pakkumise. Kohalikelt küsitakse arvamust erinevatele ettevõtmistele (sh sündmustele)	Lastele ja noortele pakutavate sündmuste (nt töötoad) arv, teemade erisus ja seos kultuuri- ja looduspärandiga. Osalevate laste arv. Sihtkohta jääv raha ja selle mõju sihtkoha majandusele ehk kordistiefekt. Tagasiside olemasolu kohalikult kogukonnalt
3.5. Kogukonnapäevade korraldamine	Kohalikud elanikud, seltsid, ettevõtjad, MTÜ Lahemaa Turismiühing	Kohalikud omavalitsused, maakondlikud arenduskeskused, liidud	Kaks kuni kolm korda aastas	Suurendab kogukonna ühtsustunnet ja võimaldab tutvuda üksteisega (sh üksteise tegemistega), osaleda töötubades, harivates programmides, korrastada ühiselt kodukohta ning annab võimaluse arutleda ja rääkida kaasa erinevatel teemadel (nt sündmuste korraldus piirkonnas ja kontroll toimuva üle, koostöövõimaluste otsimine ettevõtjatega)	Kohalike elanike rahulolu ja teadlikkuse suurenemine
3.6. Sihtkohta tundvate ja tutvustavate giidide andmebaasi täiendamine lähtuvalt	Keskkonnaamet, ettevõtjad,	Eesti Giidide Liit,	Pidev	On olemas nimekiri (kontaktandmed, keeled)	Lahemaa rahvusparki ja rahvusparki turismipiirkonna tundvate

väljatöötatud kriteeriumitest ning korrapärane kohtumine koostööpartneritega, kes külastajaid sihtkohta toovad	MTÜ Arenduskoda, MTÜ Lahemaa Turismiühing	Harjumaa Lahemaa Turismiühing, Lahemaa rahvuspargi koostöökogu		giididest (sh kohalikud), kellega saab teha koostööd. On olemas info sihtkohta külastajaid toovatelt organisatsioonidelt nende tegevustest, ootustest ja vajadustest.	giidide nimekiri. On olemas hindamiskriteeriumid, mille alusel giide atesteeritakse. Teave külastajaid toovatelt ettevõtetelt (külastajate arvud, viibimise kestus, külastatavad kohad, külastajate päriolu jne)
--	---	--	--	---	--

Siht 4: Info- ja külastajavoogude juhtimine.

Eesmärk 4: Info juhtimine on süsteemne ning suunatud külastajate ja kohalike huvirühmade teadlikkuse suurendamiseks.

Tegevus	Täitja	Partner	Aeg	Tulemus	Hindamise indikaatorid
4.1. Ühis- ja ristturundus	Ettevõtjad, Kohalikud omavalitsused, Lahemaa rahvuspargi koostöökogu, MTÜ Lahemaa Turismiühing	Keskkonnaamet, kohalik mittetulundus-sektor, kohalik kogukond, MTÜ Arenduskoda	Pidev	Kohalikud asjalised arutavad koostöövõimalusi sihtkoha kui terviku ja seal pakutavate võimaluste turundamisel ning koostavad ühiseid ja kestliku turismi väärtusi toetavaid turunduskampaaniaid. Ettevõtjad teavad piirkonna teisi võimalusi ning kajastavad neid ka enda veebikanalites. Ettevõtjad soovivad teisi ettevõtteid ja võimalusi (sh kohalike poolt pakutavad) sihtkohas	Ühised turundustegevused, teadlikkus teistest pakkumistest. On olemas sihtkohta kui tervikut tutvustav infovoldik (sh elektrooniline)
4.2. Veebipõhine sündmuste ühiskalendri jätkuv propageerimine ja haldamine	Kohalikud omavalitsused, MTÜ Arenduskoda, MTÜ Lahemaa Turismiühing	Ettevõtjad, sündmuste korraldajad, Keskkonnaamet	Kalender valmis kevad 2020 ning seda uuendatakse pidevalt	On olemas veebipõhine sündmuste kalender, kust on külastajal, kohalikul elanikul, sündmuste korraldajatel ja teistel asjalistel (sh Keskkonnaamet, kohalikud omavalitsused, ettevõtjad) võimalik saada teavet toimuvatest	Kalendri olemasolu ja selle uuendamine

				sündmustest, ennetamaks näiteks sündmuste kattumist.	
4.3. Lahemaa rahvusparki turismipiirkonna ühtse identiteedi loomine (sh veebis), mis lähtub jätkusuutliku ning kestlikuarengu põhimõtetest ja kannab vastavat sõnumit ka külastajatele	Ettevõtjad, Keskkonnaamet, kohalikud omavalitsused, MTÜ Lahemaa Turismiühing	Kohalikud omavalitsused ja mittetulundus-sektor, MTÜ Arenduskoda	Pidev (reklaam-kingitused 3000 eurot)	Lahemaa rahvuspark ja rahvusparki turismipiirkond on veebis lihtsasti leitav, sest kohalikud ettevõtjad kasutavad samu märksõnu tekstide koostamisel. Välja toodud info kajastab lisaks pakkumistele ka nende seost kestliku ja jätkusuutliku turismi ja arengu põhimõtetega viidates seeläbi nii seosele rahvusparkiga, kultuuri- ja looduspärandiga kui ka külastajate poolt oodatud käitumisele. Visuaalne identiteet on läbimõeldud	Kasutatavad märksõnad ja nende seos rahvusparkiga, selle eesmärkidega ja kestliku arendamise põhimõtetega, sihtkoht ja seal pakutavad võimalused on lihtsasti leitavad. Visuaalne identiteet on üheselt arusaadav ja nähtav
4.4. Huviväärtuste ja -objektide viidastuse üle vaatamine ja korrastamine (sh väljaspool Lahemaa rahvusparki territooriumi)	Kohalikud omavalitsused, ettevõtjad, RMK	Keskkonnaamet, Maanteeamet	pidev	Huviväärsuste asukohad, ligipääsetavus ja viidastus on üle vaadatud (sh rahvusparki territooriumivälistes paikades) ning kus vaja korrastatud (sh lisatud viidad paikadesse, mis on olnud seni kasutamata või alakasutuses)	Korrektsete viitade olemasolu ja korrasolek, tähistatud objektide ja turismi- või muid toetavaid teenuseid pakkuvate ettevõtete arv
4.5. Vaatamisväärsuste ja erinevate paikade jätkuv sidumine elektrooniliste kanalitega (nt googlemaps, turismipiirkonna elektrooniline kaart, äpp)	Ettevõtjad, Keskkonnaamet, MTÜ Lahemaa Turismiühing	MTÜ Arenduskoda, Kohalikud omavalitsused	Pidev	Erinevad paigad, vaatamisväärsused ja marsruudid on külastajate jaoks lihtsasti leitavad, sh need, mis on alakasutuses või kulgevad läbi erinevate omavalistuste või ületavad rahvusparki piire. Kohalikud ettevõtjad ja organisatsioonid oskavad soovitada külastajatele erinevaid kohti	Täiendatakse veebipõhist kohakaarti, millele on märgitud erinevad huviväärsused, matkarajad jne

Seire (hindamine ja selle aluseks olevad tegurid)

Seiret teostab Keskkonnaamet, RMK, Lahemaa rahvusparki koostöökogu, MTÜ Arenduskoda ning kohalikud omavalitsused vähemalt kord aastas tegevuskavas kajastatud tegevuste tulemusest lähtuvalt ja viimases veerus välja toodud indikaatorite alusel. Vajadusel peab teostama kontrolli ka sagedamini, kui ilmneb eesmärkide saavutamist negatiivselt mõjutav olukord. Vajadusel kaasatakse teisi huvirühmi, kes on tegevuste elluviimisega seotud, omavad alusandmeid (nt annavad ettevõtjad infot külastajate arvust, probleemidest, ootustest) või selle tulemuste poolt mõjutatavad (nt kohalik kogukond, ettevõtjad, mittetulundussektor). Kui tegevuskava periood lõpeb, siis peab hindama tegevuste tulemuslikust lähtuvalt eesmärkidest ning sihtidest ja püstitama edasised tegevused (4-5 aasta perioodile) visiooni saavutamiseks.

Strateegia dokumendi uuendamise eest on vastutav Keskkonnaamet koostöös partneritega MTÜ Arenduskoda ning Lahemaa rahvusparki koostöökogu. Vastavalt strateegia uuendamise protsessile, on esmalt oluline hinnata seatud eesmärkide saavutamist ning seejärel analüüsida tulemusi lähtuvalt seatud indikaatoritest ja planeeritud tulemustest. Seejuures on oluline võtta arvesse ühiskonnas, tehnoloogia valdkonnas, majanduses ja muudes valdkondades toimunud muutusi. Strateegia dokumendi uuendamisel peab tooma välja eelmise perioodi tulemused ning teostamata või osaliselt teostatud tegevused, millega on plaanis ka uuel perioodil jätkata. Strateegia uuendamisel peab lähtuma EUROPARCi põhiväärtustest ning sertifikaadi omamisega kaasnevatest nõuetest.

Kasutatud allikad

1. *Arenduskoda.ee*. (2022). Allikas: Leader strateegia 2023-2027: <https://arenduskoda.ee/wp-content/uploads/2023/11/Strateegia2023.pdf>
2. *Europarc Federation*. (2024). Allikas: Sustainable turism: <https://www.europarc.org/sustainable-tourism/>
3. MKM. (2024). *Majandus- ja Kommunikatsiooni Ministeerium*. Allikas: Turismistrateegia 2022-2025: https://static.visitestonia.com/docs/3814060_turismistrateegia2022-202531.03
4. MKM. (2024). *Turismi pikkvaade 2025-2035 Lisad*. Allikas: Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium: https://www.mkm.ee/sites/default/files/documents/2024-11/Turismi%20pikk%20vaade_2025_2035_LISAD.pdf
5. *Puhka Eestis*. (2024). Allikas: Turismiuuringud: <https://puhkaeestis.ee/et/traveltrade/statistika-ja-turismiuuringud>
6. RMK. (2024). *Külastuskorralduskava 2020-2029 2023.aasta täitmise aruanne*. RMK.
7. *Turismi pikkvaade 2025-2035*. (2024). Allikas: MKM: https://www.mkm.ee/sites/default/files/documents/2024-11/Turismi%20pikk%20vaade_2025_2035_LISAD.pdf
8. *Turismi pikkvaade 2025-2035*. (2024). Allikas: Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium: https://mkm.ee/sites/default/files/documents/2024-11/Turismi%20pikk%20vaade_2025_2035.pdf
9. WTTC. (04. september 2024. a.). *World Travel & Tourism Council*. Allikas: Travel & Tourism Economic Impact 2024: Global Trends: <https://researchhub.wttc.org/product/economic-impact-report-global-trends>
10. *www.haljala.ee/arengukava-ja-eelarvestrateegia*. (2024). Allikas: *www.haljala.ee*: <https://www.haljala.ee/arengukava-ja-eelarvestrateegia>
11. *www.kadrina.ee/valla-arengukava*. (2023). Allikas: *www.kadrina.ee*: <https://www.kadrina.ee/valla-arengukava>
12. *www.kuusalu.ee/arengukavad*. (2023). Allikas: *www.kuusalu.ee*: <https://www.kuusalu.ee/arengukavad>
13. *www.loksalinn.ee/arengukavad-ja-eelarvestrateegia*. (2024). Allikas: *loksalinn.ee*: <https://www.loksalinn.ee/arengukavad-ja-eelarvestrateegia>
14. *www.tapa.ee/et/arengukavad*. (2024). Allikas: *www.tapa.ee*: <https://www.tapa.ee/et/arengukavad>
15. Karoles-Viia, K. Külastajaseire Riigimetsa Majandamise Keskuses (ettekanne). Loodusturismi konverentsil. (13.03.2018)
16. Keskkonnaamet. Lahemaa Rahvuspark. (2024). Loetud aadressil www.keskkonnaamet.ee/sites/default/public/Lahemaa_EE.pdf
17. Keskkonnaamet. (2016). Lahemaa rahvusparki kaitsekorralduskava 2016-2025. Loetud aadressil www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/kaitseplaneerimine/kaitsekorralduskavad/lahemaa-rahvusparki-kaitsekorralduskava
18. MTÜ Arenduskoda Leader tegevuspiirkonna arengustrateegia 2023–2027. (2022)
19. Vabariigi Valitsus. (2015). Lahemaa rahvusparki kaitse-eeskiri. Loetud aadressil www.riigiteataja.ee/akt/126022015033.

Lisa 1. Osalejate nimekiri (Lahemaa rahvuspargi turismipiirkonna kestliku arengu strateegia seminarid ja õppereisid)

1. Ahto Neidek (Foodmakers OÜ)
2. Aidi Uus (MTÜ Võhma Seltsimaja)
3. Aivar Nork (OÜ Tuuleoru)
4. Alari Kirt (OÜ Kukesupp)
5. Andres Keskla (Loksa Linnavalitsus)
6. Andres Nukk (Nuka Kaubad OÜ)
7. Andres Õis (MTÜ Joaveski Küla)
8. Anne Jane Luik (Annenhof Puhkemaja)
9. Anneli Kivisaar (Haljala Vallavalitsus)
10. Artur talvik (OÜ Kass Arturi Postkontor)
11. Ave Pappe (Tapa Lastekaitse Ühing)
12. Ave Paulus (Keskkonnaamet)
13. Diana Pärna (Lahe Maamees OÜ)
14. Eha Paas (MTÜ Arenduskoda)
15. Ele Tern (OÜ Kuivoja Puhkekeskus)
16. Elina Leppoja (Mugish OÜ)
17. Elo Kallas (Jäneda Mõis OÜ)
18. Ene Liiv (Adami Turismitalu OÜ)
19. Enno Must (Jäneda Mõis OÜ)
20. Enri Uusna (Keskkonnaamet)
21. Evaliisa Kirts (OÜ Akseer)
22. Eva-Maria Liiv (Adami Turismitalu OÜ)
23. Heiki Vuntus (MTÜ Arenduskoda)
24. Heili Pihlak (Veinimõisnik OÜ)
25. Helen Karus (Toolse Puhkeküla OÜ)
26. Helin Uustalu (MTÜ Karepa Selts)
27. Helle Lootsmann (SA Loksa Kultuur)
28. Hilda Karulauk (OÜ Värviline)
29. Imbi Mets (Keskkonnaamet)
30. Jaanus Reisner (MTÜ Kadrina Kirjandusklubi)
31. Janne Kallakmaa (JanneKonsultatsioonid OÜ)
32. Kairit Pihlak (Kadrina Vallavalitsus)
33. Kaisa Linno (MTÜ Lahemaa Turismiühing)
34. Katrin Kull (MTÜ Kogukonnakeskus)
35. Katrin Suursoo (MTÜ Arenduskoda)
36. Kaspar Kaldjärv (K.K Trans OÜ)
37. Kertu Karus (MTÜ Moe Mõis)
38. Krista Palder (Jäneda Mõis OÜ)
39. Kristi Viljakainen (FIE Kristi Viljakainen)
40. Kristiina Leego (KJ Leego OÜ)
41. Laivi Kirsipuu (Loksa Linnavalitsus)
42. Lea Ruus (MTÜ Vidijalg)
43. Lidia Mosovski (OÜ Loksa Haljastus)
44. Lii Väikmann (MTÜ Hara Külaselts)
45. Liina Heinvere (Vergiranna Selts)
46. Liis Burk (Lahemaa Pärimuskoda)
47. Liisi Kanna (Pitsipuu OÜ)
48. Luule Nurga (MTÜ Loometöö)
49. Maarit Mürk (Muuksi Kadakad MTÜ)
50. Maie Itse (Lahemaa Looduskool)
51. Mare Jõgis (MTÜ Rannamännid)
52. Mare Kalme (Arma Ratsatalu)
53. Maret Vildak (Keskkonnaamet)
54. Marta Kondas (MTÜ Kangrumäe Külakultuuri Edendamise Selts)
55. Merilin Luks (Sõnumitooja OÜ)
56. Maria Prääts (MTÜ Kuusalu Hoolela)
57. Marilin Pehka (Visit Kõrvemaa)
58. Mari-Liis Vohli (Käsmu Külaselts)
59. Maris Muusikus (Kadrina Vallavalitsus)
60. Marko Teiva (Tapa Vallavalitsus)
61. Nadežda Matkur (Laugu Külalistemaja OÜ)
62. Nele Sõber (MTÜ Terra Maritima)
63. Rasmus Vuntus (Hea Maitse OÜ)
64. Rein Kuusik (MTÜ Pärandihoidja)
65. Riina Ahven (Tuuleoru OÜ)
66. Signe Blum (Kärka Puhkemaja OÜ)
67. Sirje Kuusik (OÜ KJ Leego)
68. Tarvi Velström (OÜ Hara Sadam)
69. Tatjana Tamm (Tanyv OÜ)
70. Tiia Laidla (Ämmamoori Maja OÜ)
71. Tiina Viirna (MTÜ Vidijalg)
72. Timo Tiisler (RMK)
73. Tõnu Ammusaar (OÜ Viimsi Miisu)
74. Urmas Kirts (Kuusalu Vallavalitsus)
75. Ülle Ammusaar (OÜ IT Ehitustööd)
76. Ülle Oru (MTÜ Jäneda Külaelu Arendamise Selts)
77. Ülle Tamm (Sõnumitooja OÜ)
78. Ülle Visnapuu (MTÜ Neeruti Selts)
79. Vahur Leemets (MTÜ Huviklubi Nelson)
80. Valdek Haugas (Tripo OÜ)

81. Vello Tern (OÜ Kuivoja Puhkekeskus)
82. Villu Varblane (Tapa Gümnaasium)
83. Virve Väli (MTÜ Sirelis)
84. Õnne Kiviperk (MTÜ Vohnja Päikesekiir)
85. Õnnela Neidek (Foodmakers OÜ)
86. Õnnela Tedrekin (Loksa Linnavalitsus)

Strateegiaga seotud erinevatel kohtumistel osales 86 inimest, sh 40 ettevõtjat, 32 mittetulundussektori ja 9 kohaliku omavalitsuse esindajat viiest omavalitsusest ning 5 Keskkonnaameti ja RMK esindajat.

Lisa 2. Ressursside nimekiri valdade lõikes (2.1. Kuusalu vald, 2.2. Haljala vald, 2.3. Kadrina vald, 2.4. Tapa vald, 2.5. Loks linn)
Lisa 2.1. Kuusalu vald

Kuusalu valla kultuuriressursid (sh ajalooressursid, sündmused jne)			
Mõisad	Nimetus	omavalitsus	asukoht
	Kolga mõis	Kuusalu	Kolga alevik
	Kiiu mõis	Kuusalu	Kiiu
	Kuusalu kirikumõis	Kuusalu	
	Kadasoo mõis	Kuusalu	
	Kõnnu mõis	Kuusalu	
	Kääniku mõis	Kuusalu	
	Loo rüütlimõis	Kuusalu	
	Valkla rüütlimõis	Kuusalu	
	Suru rüütlimõis	Kuusalu	
Kirikud, kabelid, kalmistud	Nimetus	omavalitsus	asukoht
	Kuusalu Püha Laurentsiuse kirik ja kalmistu	Kuusalu	Kuusalu alevik
	Leesi kirik ja kalmistu	Kuusalu	Leesi
	Kiiu-Aabla vene kirik	Kuusalu	Kiiu-Aabla küla
Muuseumid, galeriid, keskused	Nimetus	omavalitsus	asukoht
	Kolga Muuseum	Kuusalu	Kolga alevik
	Hara naistemuuseum	Kuusalu	Hara küla
	Toomani Talumuuseum	Kuusalu	Muuksi küla
	Viinistu Külamuuseum	Kuusalu	Viinistu küla
	Kolgaküla Traktorite ja Tööriistade Muuseum	Kuusalu	Kolgaküla
	Kõnnu Viinaköögi Galerii	Kuusalu	Kõnnu küla
	Viinistu Kunstimuuseum	Kuusalu	Viinistu küla
	Viinistu küla	Kuusalu	
	Virve Talumuuseum	Kuusalu	Virve
Külad (ajaloo- ja kultuuriväärtusega)	Nimetus	omavalitsus	asukoht

	Ranna- ja maakülade ülevaade https://juminda.ee/parandkultuur/lahemaa-rannakulade-malumaastikud/		
ajaloolised paigad (linnused, varemed, kindlused)	Nimetus	omavalitsus	asukoht
	Hundikangrud kivikirstkalmed	Kuusalu	Soorinna küla
	Kuusalu Lauritsakivi	Kuusalu	Kuusalu alevik
	Muuksi linnamägi	Kuusalu	Tsitre küla
	II Maailmasõjas hukkunute ühishaud	Kuusalu	
	Kiiu Vasallilinnus ehk Kiiu Torn	Kuusalu	Kiiu alevik
	Põhjatähe mälestusmärk	Kuusalu	
	Juminda miinilahingute mälestusmärk	Kuusalu	Juminda küla
	Töötuba „Muinasajast tänapäevase toimiva peretaluni“ Iisaka Lambakasvatus- ja Käsitöötalus	Kuusalu	Uuri küla
	Hara sadam, Hara sõjaväeosa, Suurpea s.linnak		
	Hara kalatööstuse varemed (Tallinna kilud)	Kuusalu	Hara Saar
Töötoad ja teemapargid	Nimetus	omavalitsus	asukoht
	Rannakeele Keskus MTÜ	Kuusalu	Juminda poolsaar
Muud hooned (nt tuletornid, hooned)	Nimetus	omavalitsus	asukoht
	Juminda tuletorn	Kuusalu	Juminda küla
	Hara Sadam	Kuusalu	Hara küla
	Suurpea Instituut	Kuusalu	
	Juminda laevavrakid (64)	Kuusalu	
	Juminda luubikuur	Kuusalu	Juminda küla
	Hara Päevamärk	Kuusalu	Hara saar
	Leesi koolimaja	Kuusalu	Leesi küla
	Hara koolimaja	Kuusalu	Hara küla
	Uuri koolimaja	Kuusalu	Uuri

Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht	Peamine sihtrühm	Toimumisaeg
Suvised teatrietendused / lavastused	Kuusalu	Viinistu, Paju talu, Kuusalu-Vihasoo näiteringi lavastused	kohalikud ja sihtkoha külastajad	suvel
Kontserdid kirikutes, hoovides ja muudes asutustes			kohalikud ja sihtkoha külastajad	suvel ja jõulude aegu, Kuusalu kirikus aastaringselt
Lauritsapäeva üritused	Kuusalu	Kuusalu alevik	kohalikud	suve lõpp (augusti keskpaik)
Mailaat	Kuusalu	Kuusalu alevik	piirkonnas ja ümberkaudsetes linnades elavad inimesed	kevad (maikuu)
Kahala Liivalaat	Kuusalu	Kahala	Piirkonnas ja ümberkaudsetes linnades elavad inimesed	sügis
Filter maanteekarikasari - Kuusalu etapp	Kuusalu		üle Eesti ja ka lähiriikidest	kevad (maikuu)
Hara Seilamise Selts lahtised purjetamisvõistlused	Kuusalu	Hara	üle Eesti	august

Kuusalu valla loodusressursid

Rand	Nimetud	Omaavalitsus	Asukoht
	Salmistu rand	Kuusalu	Tipu, Salmistu küla
	Andineeme rand	Kuusalu	Andineeme küla
	Valkla rand	Kuusalu	Valka küla
	Kolga-Aabla rand	Kuusalu	Kolga-Aabla küla
Linnuvaatlusala	Nimetud	Omaavalitsus	Asukoht
	Vihasoo linnuvaatlustorn	Kuusalu	Vihasoo küla
	Viinistus 2 tk	Kuusalu	Viinistu küla
Geoloogilised moodustised (pinnavormid)	Nimetud	Omaavalitsus	Asukoht
	Balti klint	kõik vallad	
Allikad	Nimetud	Omaavalitsus	Asukoht
	Ei ole		
Saared	Nimetud	Omaavalitsus	Asukoht
	Mohni saar	Kuusalu	Viinistu küla
	Pedassaar	Kuusalu	Salmistu
Järved	Nimetud	Omaavalitsus	Asukoht
	Jussi järved	Kuusalu	

	Paukjärv	Kuusalu	Koitjärve küla
	Kahala	Kuusalu	Kahala, Soorinna, Uuri küla
	Lohja järv	Kuusalu	Hara, Kolgaküla küla
	Järvi järved	Kuusalu	
Jõed	Nimetud	Omaavalitsus	Asukoht
	Mustoja		
	Altja oja		
	Kolga		
	Pudisoo		
	Loobu		
	Valgejõgi		
	Loo		
	Võsu		
Rändrahnud	Nimetud	Omaavalitsus	Asukoht
	Majakivi	Kuusalu	Virve
	Jaani-Tooma suurkivi	Kuusalu	Kasispea
	Jaani-Mardi suurkivi	Kuusalu	Viinistu
	Tammispea suurkivi I ja II	Kuusalu	Tammispea
	Kupukivi	Kuusalu	Kupu
	Hara suurkivi	Kuusalu	Hara
	Mardimiku kivi	Kuusalu VV /Loksa LV	Loksa linn/Loksa küla
	Luuba Kivi	Kuusalu	Kursi
	Painuva rändrahn e Tiiru kivi	Kuusalu	Turbuneeme
Pargid	Nimetud	Omaavalitsus	Asukoht
	Kolga mõisa park	Kuusalu	Kolga alevik
	Kiiu mõisa park	Kuusalu	Kiiu
	Tsitre suvemõisa park	Kuusalu	Tsitre
Kaitsealad	Nimetud	Omaavalitsus	Asukoht
	Ohepalu looduskaitseala	Kuusalu, Kadrina	

	Põhja-Kõrvemaa looduskaitseala	Kuusalu	
Looduslikud üksikobjektid	Nimetud	Omaavalitsus	Asukoht
	Tülivere hiietamm	Kuusalu	Kuusalu küla
Väärtuslikud kooslused	Nimetud	Omaavalitsus	Asukoht
	Hara soo	Kuusalu	
	Viru raba	Kuusalu	
	Kõnnu Suursoo	Kuusalu	
	Aabla raba	Kuusalu	

Aktiivsed tegevused Kuusalu valla

Veeseiklus	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Hara sadam (sh SUP laud ja purjekas, paadisõidu tellimine)	Kuusalu	Hara küla
	Parvematk Valgejõesel	Kuusalu	Nõmmeveski küla
	Kanuumatkad Lahemaa Rahvusparkis	Kuusalu	Joaveski küla
	Lahemaa Matkakeskuse kanuumatkad Valgejõesel	Kuusalu	Valgejõe küla
	Kanuumatkad Valgejõesel	Kuusalu	Nõmmeveski küla
	Süstaretk Valkla merekeskusest Pedassaarele	Kuusalu	Valkla küla
Lastemänguväljakud	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Rihumägi	Kuusalu	Kuusalu küla
	Kuusalu aleviku mänguväljak	Kuusalu	Kuusalu alevik
Rulapargid	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Rihumäel Kuusalu kooli juures	Kuusalu	Rihumägi
Palliväljakud	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Tenniseväljak	Kuusalu	Kuusalu küla
	Staadion/ jalgpalliväljak	Kuusalu	Kuusalu küla
	Palli plats ja tenniseväljak	Kuusalu	Viinistu
	Kolga tenniseväljak	Kuusalu	Kolga
	Palliplats	Kuusalu	Kuusalu alevik
Kalastamine	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht

	Hara sadam (rannakalurid), Hara sadama kalastuskaart	Kuusalu	Hara küla
	Jõekäär	Kuusalu	Sõitme
	Valkla Forell	Kuusalu	Valkla
	Kotka Forell	Kuusalu	Kotka
	Viinistu rannakalurid	Kuusalu	Viinistu
	Juminda kalur	Kuusalu	Juminda
	Juminda Rannakalandus	Kuusalu	Hara
Õppe- ja matkarajad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Majakivi-Pikanõmme loodusõpperada (6,1 km)	Kuusalu	
	Viru raba õpperada (3,5 km)	Kuusalu	Kolga alevik
	Võsu-Nõmmeveski matkarada (18 km)	Kuusalu, Haljala	
	Tsitre puude rada (0,5 km)	Kuusalu	
	Nõmmeveski-Liiapeksi matkarada (16 km)	Kuusalu	
	Mohni õppe- ja matkarada (3 km)	Kuusalu	Viinistu küla, Mohni saar
	Kolgaküla terviserajad	Kuusalu	Kolgaküla
	Kuusalu terviserajad	Kuusalu	Kuusalu alevik
	Rannalooduse õpperajad Pärisea poolsaarel	Kuusalu	Pärisea küla
Matkad/maastiku-mängud / meeskonnamängud	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Lahemaa pärimuskoda	Kuusalu	Uuri küla
	Ringkäik retkejuhiga slajases nõukogudeaegses Hara sadamas	Kuusalu	Hara küla
	Arusurfilaua rent Valkla rannas	Kuusalu	Valkla küla
	Süstamatk „Valgejõe džungel“	Kuusalu	Suru küla
	Paadireis retkejuhiga Hara saarele	Kuusalu	Hara küla
	Saame tutvavaks Lahemaa jugadega	Kuusalu	Nõmmeveski küla
	Lahemaa Rahvuspargi giidiga loodustuur	Kuusalu	Kuusalu küla
	Carmen reisid 4Travel giidiga päevareis Lahemaale	Kuusalu	Kolga alevik
	Vürtsikilu valmistamise kunst koos hara saare külastusega	Kuusalu	Hara küla
	Loodusgiidiga Lahemaa filmipärandit avastama	Kuusalu	Kolgaküla küla
	Ulukitarkuse matk metsas koos loodusgiidiga	Kuusalu	Kaberla küla

Visit Lahemaa giidiga retk Nõmmeveskil	Kuusalu	Nõmmeveski küla
Loodusgiidist jahitargaga retk metsas	Kuusalu	Kaberla küla
Kolga lahe saarte molutamismatk	Kuusalu	Salmistu küla
Retkejuhiga loodusmatk Hara sadamast Majakivi matkarajale	Kuusalu	Hara küla
Loodusmatk Muuksi-Tsitre radadel	Kuusalu	Muuksi küla
Visit lahemaa giidiga retk Valgejõe ürgorus	Kuusalu	Kolgaküla küla
Fatbike jalgrattamatk Valklas	Kuusalu	Valkla küla
Loodusgiidiga loodushelide ja häälte matk	Kuusalu	Kaberla küla
Loodus- ja pärimusmatk Viru raba lähistel	Kuusalu	Kalme küla
Giidiga bussituur Lahemaa rahvusparki ja Palmse mõisa	Kuusalu	Pudisoo küla
Lahemaa jalgrattamatk loodusgiidiga	Kuusalu	Kuusalu küla
Rummu raba retk räätsadel loodusest hoolijatele koos loodusgiidiga	Kuusalu	Kuusalu küla
Matk „Hakkamasaja looduses ehk valmistume kriisi üleelamiseks looduses“ loodusgiidiga	Kuusalu	Kaberla
Loodusgiidiga jalgsimatk „Metsaelu talvel“	Kuusalu	Kaberla
Metsaseiklus „Jõuluootus looduses“	Kuusalu	Kaberla
Rännak Viru rabas	Kuusalu	Kuusalu vald
Räätsamatk Kõnnu Suursoos	Kuusalu	Suru küla
Räätsamatk Lahemaa rahvuspargis	Kuusalu	Kolga alevik
Räätsamatk Viru rabal	Kuusalu	Kolga alevik
Loodusmatk "Rannaloodus rannakeeles"	Kuusalu	Tsitre küla
Lumeräätsamatk Kõrvemaal	Kuusalu	Suru küla
Giidiga Lahemaa retked	Kuusalu	Tsitre küla
Giidiga matk Viru rabas	Kuusalu	Kolga alevik
Meeskonnamäng "Seiklus Tsitre pargis"	Kuusalu	Tsitre küla
Päev Mikumardi maaelu seikluspargis	Kuusalu	Suanja küla
Mohni saare avastusretk	Kuusalu	Viinistu küla
Matk kunagisse mereröövli pelgupaika Mohni saarele	Kuusalu	Viinistu küla

Golf/minigolf / bowling/discgolf	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Discgolf	Kuusalu	Kiiu
Ratsutamine	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Ülearu ratsatalu	Kuusalu	Kemba küla
	Kolgaküla tall	Kuusalu	Kolgaküla
Jahipidamine	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Lääne-Lahemaa jahipiirkond	Kuusalu	
	Kuusalu jahipiirkond	Kuusalu	
Suusatamine	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Kolgaküla suusarjad	Kuusalu	Kolgaküla
Ujumine	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Kuusalu spordikeskuse ujula	Kuusalu	Kuusalu küla
Rattasõit	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Rattarent „Rattaring“	Kuusalu	Kuusalu alevik
	Hara sadama varustuse rent aktiivseks puhkuseks	Kuusalu	Hara küla
	Rattaga külla (Kuusalu Matkaselts)	Kuusalu	
Spordisaalid, -platsid	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Kuusalu Spordikeskus	Kuusalu	Kuusalu küla
Teemapargid	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Vibulaskmine	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Loomad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	IISAKA lambakasvatus- ja käsitöötalu	Kuusalu	Uuri küla
	Vana Sirge Küülik Talu	Kuusalu	Kalme küla
	Küülikufarmi "Angorarabbitstours" külastus	Kuusalu	Hirvli küla
	Ülearu Ratsatalu	Kuusalu	Kemba
	Tammistu Lammas	Kuusalu	Tammistu
(Elamus)saunad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht

	Ujuvsaun	Kuusalu	Viinistu
	Kanuu.ee saunaga metsalaager Järvi järvedel Kõrvemaal	Kuusalu	Suru
	Hara sadama elamussaunad	Kuusalu	Hara
(Noorte)laagrid	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Pudisoo joogalaagrid	Kuusalu	Pudisoo küla
	Pudisoo looduslaager	Kuusalu	Pudisoo küla
	Juminda ps noorte merepäästelaagrid	Kuusalu	
	Ülearu Ratsatalu lastelaagrid	Kuusalu	Kemba
	Vihase lastelaager	Kuusalu	Vihase
	Lahemaa Merekubi	Kuusalu	Kolga
	Purjetamise laager	Kuusalu	Hara

Majutus Kuusalu vallas			Kohtade arv		
Hotell	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Asukoht
	Viinistu hotell	hotell	89	89	Viinistu küla
Motell	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Asukoht
	ei ole				
Külastemaja	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Asukoht
	Laugu Külastemaja	külastemaja	18	18	Sõitme küla
	Leesi Külastemaja	külastemaja	3		Leesi
Kodumajutus	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Asukoht
	Pärlioja puhketalu	kodumajutus, telkimisala	8	10	Pärlioja küla
Puhkemaja	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Asukoht
	Adussoni Farmhouse	puhkemaja			Uuri külas
	Kaldapealse talu Kasispea külas				Kasispea küla
	Annenhof Puhkemaja	puhkemaja, turismitalu	30	10	Pudisoo küla
	Dharma Puhkemaja	puhkemaja	8	8	Pärispea küla
	Westenbergi puhkemaja	puhkemaja			Pärispea küla
	Kelluka Puhkemajad	puhkemaja	6	6	Pärispea küla
	Kärka Puhkemaja	puhkemaja, turismitalu	6	6	Pärispea küla

	Kõrgekalda Puhkemaja	puhkemaja, turismitalu	10	10	Kõrgekalda küla
	Lahemaa Puhkemaja	puhkemaja, turismitalu	6	6	Pärispea küla
	Leesikalda Puhkemaja	puhkemaja	5	4	Leesi küla
	Leesikalda Rannamaja	puhkemaja	6	6	Leesi küla
	Pärlioja puhketalu	puhkemaja	10	10	Kalme küla
	Nõmmeveski Puhkemaja	puhkemaja	25		Nõmmeveski küla
	Tooma Puhkemaja	puhkemaja, turismitalu	6	6	Pärispea küla
	Tammispea puhkeküla	Kuusalu			Tammispea
	Ennu Onn	puhkemaja	2	2	Hara küla
	Pärli Puhkemaja	puhkemaja	2	2	Pudisoo
Hostel	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Asukoht
	Salmistu Suurekivi hostel	hostel	36	36	Salmistu küla
Puhkeküla, -laager	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Asukoht
	Tammispea puhkeküla	Puhkeküla			Tammispea küla
	Hiie talu karavaniparkla	Puhkeküla, karavanid			Kahala küla
	Jõekääru Puhkekeskus	puhkeküla, karavanid	60	60	Sõitme küla
	Metsaveere Turismitalu Puhkeküla	puhkeküla, karavanid	4	0	Jürimõisa küla
	Puhkekeskus "Valkla Rand"	Puhkeküla- ja laager	93	53	Valkla küla
Külaliskorter	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Asukoht
	ei ole				
Muu	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Asukoht
	Hara iglukämpingud Lahemaa Rahvuspargis				Hara küla
	Wild Cabins puhkemajad Lahemaal				Tsitre küla
	Hara kalurihütid Lahemaa rahvuspargis				Hara küla
	Kaldapealse talu				Kasispea küla
	Klaukse talu				Kolga-Aabla
	Aablaranna puhkemaja				Kiiu-Aabla
RMK telkimisalad Lahemaal	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Asukoht
	Purekkari telkimisala				

	Juminda telkimisala				
	Tsitre telkimisala				
	Kalmeoja lõkkekoht telkimisega				Kalmeoja
	Nõmmeveski lõkkekoht telkimisega				
	RMK Pedassaare metsamaja				

Kuusalu valla toitlustusressursid

Restoran	Nimetus	Kohtade arv	Omavalitsus	Asukoht
	Kodurestoran MerMer	26	Kuusalu	Kolga-Aabla küla
	Valkla rannaresto	30+	Kuusalu	Valkla küla
	Valkla Forell kalapüük ja restoran	40	Kuusalu	Valkla küla
	Viinistu rannaresto	sees 56/ suveterrass 20	Kuusalu	Viinistu küla
	Hara sadama restoran		Kuusalu	Hara
Kõrts, pubi	Nimetus	Kohtade arv	Omavalitsus	Asukoht
	Ei ole			
Kohvik	Nimetus	Kohtade arv	Omavalitsus	Asukoht
	Capri pitsakohvik		Kuusalu	Kuusalu alevik
	KesKus		Kuusalu	Kuusalu alevik
	Suvenõmme		Kuusalu	Leesi
	Hara sadama Pitsakohvik Naga Pizza		Kuusalu	Hara
	Lahemaa Campingu Kohvik		Kuusalu	Suurpea
Baar	Nimetus	Kohtade arv	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole			
Kiirtoit	Nimetus	Kohtade arv	Omavalitsus	Asukoht
	Linnutee puhvet		Kuusalu	Kolga alevik
	Pork		Kuusalu	Kuusalu küla
	Leesi Pood		Kuusalu	Leesi
Muu	Nimetus	Kohtade arv	Omavalitsus	Asukoht
	Kuusalu Söögituba		Kuusalu	Kuusalu

	Valgejõe Veinivilla käsitööveinide degusteerimine ja elamustoitlustus	40	Kuusalu	Valgejõe küla
	Valkla Forell kalapüük ja restoran	40	Kuusalu	Valkla küla
	Jõekäär (Kalapüük ja valmistamine. Leivad ja muud küpsetised)		Kuusalu	Sõitme
	Veldi & Tütred käsitöö õlle degust.		Kuusalu	Leesi
Elamustoitlustus	Nimetus	Kohtade arv	Omaavalitsus	Asukoht
	Elamustoitlustus Raudsilla Matkakompleksi väliköögis		Kuusalu	Uuri Küla

Kuusalu muud ressursid (sh toetavad teenused)

Raamatukogu	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Kuusalu raamatukogu	Kuusalu	Kuusalu alevik
	Hirvli raamatukogu	Kuusalu	Hirvli küla
	Joaveski raamatukogu	Kuusalu	Joeveski
	Kolga raamatukogu	Kuusalu	Kolga
	Kõnnu raamatukogu	Kuusalu	Kõnnu
	Vihasoo raamatukogu	Kuusalu	Vihasoo küla
	Viinistu raamatukogu	Kuusalu	Viinistu küla
avalik internetipunkt ja Wifi leviala	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Leesi rahvamaja Wifi levi	Kuusalu	Leesi
	Viinistu Rahvamaja Wifi leviala	Kuusalu	Viinistu
	Kuusalu raamatukogu	Kuusalu	
Interneti- ja Infopunkt	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole		
apteek, arstiabi	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Kuusalu tervisekeskus	Kuusalu	Kuusalu alevik
	Kuusalu Südameapteek	Kuusalu	Kuusalu alevik
	Kuusalu Hambaravi OÜ	Kuusalu	Kuusalu
	Anvelt hambaravi	Kuusalu	Kuusalu
Postkontor	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Ei ole		
iluteenused, juuksur	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht

	Juuksuri töökoda	Kuusalu	Kuusalu alevik
	Ilusalong Diana	Kuusalu	Kuusalu alevik
Väikesadamad	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Hara sadam	Kuusalu	Hara
	Leesikalda	Kuusalu	Leesi
	Tapurla sadam	Kuusalu	Tapurla
	Salmistu	Kuusalu	Salmistu
	Viinistu sadam	Kuusalu	Viinistu
Ostlemine (sh suveniiri-, käsitööpood)	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Nurgapood	Kuusalu	Kuusalu alevik
	Hara sadam	Kuusalu	Hara
	Iisaku talu	Kuusalu	Uuri
Toiduainete poed	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Gross, Meie, Konsum	Kuusalu	Kuusalu alevik
	Leesi pood (mai-sept)	Kuusalu	Leesi
	Emart minimarket	Kuusalu	Kuusalu alevik
	Valkla pood	Kuusalu	Valkla
Tanklad	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Alexela Kuusalu (pood)	Kuusalu	Kuusalu alevik
	Kotka Rist	Kuusalu	Kotka
	Jetoil tankla	Kuusalu	Kiiu ringtee
	Terminal	Kuusalu	Kiiu
Panga automaat	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Swedbank	Kuusalu	Kuusalu alevik
	SEB	Kuusalu	Kuusalu alevik
Pangakontor	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole		

Lisa 2.2. Haljala vald

Haljala valla kultuuriressursid (sh ajalooressursid, sündmused jne)

Mõisad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Palmse mõis	Haljala	
	Vihula mõis	Haljala	
	Sagadi mõis	Haljala	
	Essu mõis	Haljala	Essu küla
	Aaspere rüütlimõis	Haljala	
	Annikvere rüütlimõis	Haljala	
	Aari mõis	Haljala	
	Haljala kirikumõis	Haljala	
	Idavere rüütlimõis	Haljala	
	Kandle	Haljala	
	Kavastu rüütlimõis	Haljala	
	Karula	Haljala	
	Käsmu	Haljala	
	Kärnu (Aaspere kõrvalmõis)	Haljala	
	Metsiku	Haljala	
	Sauste rüütlimõis	Haljala	
	Tammispea (Essu kõrvalmõis)	Haljala	
	Tatruse rüütlimõis	Haljala	
	Vanamõisa rüütlimõis	Haljala	
	Varangu rüütlimõis	Haljala	
Kirikud, kabelid, kalmistud	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Ilumäe kabel ja kalmistu	Haljala	
	Vainupea kabel ja kalmistu	Haljala	Vainupea küla
	Käsmu kabel ja kalmistu	Haljala	Käsmu küla
	Haljala Püha Mauritiuse kirik	Haljala	Haljala alevik

	Esku kabel ja kalmistu	Haljala	Tepelvälja küla
	Eesti Evangeelne Luteri Kirik	Haljala	Võsu mnt
Muuseumid, galeriid, keskused	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	KMOORI Keraamikagalerii-koda	Haljala	Korjuse küla
	Muinastaide Koda	Haljala	Võsupere küla
	Verner Luke maaligalerii	Haljala	Karepa küla
	Kalame Talumuuseum	Haljala	Karepa küla
	Käsmu Meremuuseum	Haljala	Kakuvälja küla
	Kakuvälja Käsitöökamber (?)	Haljala	
	Lobi Muuseum	Haljala	Lobi küla
	Oandu Looduskeskus	Haljala	
	RMK Sagadi metsakeskus	Haljala	Sagadi küla
	Palmse mõis-vabaõhumuuseum	Haljala	
	Kaarli Talumuuseum	Haljala	Pedassaare küla
	Ojaäärse Loodusmaja	Haljala	Ojaäärse
	Ilumäe Külamuuseumis	Haljala	Palmse küla
Külad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Käsmu kaptenite küla	Haljala	Käsmu küla
	Altja kaluriküla	Haljala	Altja küla
	Lahe rannaküla	Haljala	Lahe küla
	Lobi rannaküla	Haljala	Lobi küla
	Vergi rannaküla	Haljala	Vergi küla
	Muinastaidekoda	Haljala	Võsupere küla
Ajaloolised paigad (linnused, kindlused, varemed)	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Käsmu kivikülv	Haljala	Käsmu küla
	Vihula linnamägi	Haljala	
	Toolse Ussimägi	Haljala	
	Toolse kindlus	Haljala	Toolse küla
	Palmse kloostrikivid	Haljala	Palmse küla

	Huntkivi	Haljala	Palmse küla
Töötod ja teemapargid	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Soss-sepast sepaselliks töötuba Palmse mõisas	Haljala	Palmse küla
	Mamsli mängumaa muinasjutumängud lastele	Haljala	Võsu alevik
	Kunsti ja käsitöö õpitoad	Haljala	Võsu alevik
	Kunsti ja käsitöö õpitoad	Haljala	Oandu küla
Muud hooned (nt tuletornid)	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Käsmu tuletorn	Haljala	Käsmu Küla

Sündmused Haljala vallas

Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht	Peamine sihtrühm	Toimumisaeg
Võsu-Oandu suusamatk	Haljala		piirkonna elanikud	veebuar, viimati toimus 2016
Vergi kalurite päev	Haljala		kohalikud	
Kaunid kontserdid Käsmus	Haljala		üle Eesti + välismaalt	juuni (algus), korduv üritus
Viru Folk	Haljala	Käsmu	üle Eesti + välismaalt	august (esimene nädal), korduv üritus
Võsu Rannafestival	Haljala	Võsu	üle Eesti	juuli (lõpp), korduv üritus
Filmi- ja Muusikafestival Georg Ots	Haljala	Võsu	üle Eesti	juuli / august, korduv üritus
Sagadi puupäevad	Haljala	Sagadi	piirkonna elanikud (pered, lapsed)	august (esimene nädalavahetus)
Sagadi seenepäevad	Haljala	Sagadi	piirkonna elanikud (pered, lapsed)	september (lõpp)
Suvised teatrietendused / lavastused	Haljala	Kogu piirkonnas	valdavalt kohalikud, aga ka üle Eesti	

Haljala valla loodusressursid

Rand	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Võsu rand	Haljala	Võsu alevik
	Kuusik rand	Haljala	Käsmu küla
	Karepa rand	Haljala	Karepa küla
	Vainupea rand	Haljala	Vainupea küla
	Eisma rand	Haljala	Eisma küla
	Lobi neemetipp	Haljala	Lobi küla

	Koolimäe rand	Haljala	Koolimäe rand
	Pihlaspea rand	Haljala	Pihlaspea
	Altja-Mustoja rand	Haljala	Altja, Mustoja küla
	Härgliiva rand	Haljala	Rutja, Eisma
Geoloogilised moodustised (pinnavormid)	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Balti klint	kõik vallad	
Järved	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Käsmu	Haljala	Eru, Käsmu küla
Jõed	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
Läbivad kõik Lahemaad	Mustoja		
	Altja oja		
	Kolga		
	Pudisoo		
	Loobu		
	Valgejõgi		
	Loo		
	Võsu		
	Selja		
Pargid	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Palmse park ja parkmets	Haljala	Palmse küla
	Sagadi park	Haljala	Sagadi küla
	Toolse park	Haljala	Toolse küla
	Vaindloo hoiuala	Haljala	Vaindloo saar
	Vihula park ja parkmets	Haljala	Vihula küla
	Helle Väärsi ilusaed	Haljala	Oandu küla
	Karepa ravimtaimeaed	Haljala	Karepa küla
Kaitsealad	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Esku loodusreservaat	Haljala	
	Remnispea loodusreservaat	Haljala	
	Selja jõe maastikukaitseala	Haljala	

	Toolse looduskaitseala	Haljala	
	Järveoja hoiuala	Haljala	
	Noonu hoiuala	Haljala	Noonu küla
	Uhtju looduskaitseala	Haljala	Toolse küla
Üsikobjektid	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Palmse näljakangrud	Haljala	Palmse küla
	Hiieniinepuu	Haljala	Ilumäe küla
	Huntkivi verstakivi	Haljala	Palmse küla
	Selja jõe ürgorg	Haljala	Karepa küla
	Kaarna- ehk Pruudikivi	Haljala	Vainupe küla
	Lemeti kivi	Haljala	Käsmu küla
	Lobi ussikuusk	Haljala	Lobi küla
	Matsi kivi ehk Eremiit	Haljala	Eru küla
	Pahkadega mänd	Haljala	Eru küla
	Saadumetsa suurkivi	Haljala	Käsmu küla
	Uusküla kadakas	Haljala	Joandu küla
	Vatku tamm	Haljala	Vatku küla
	Võsu mänd	Haljala	Võsu alevik
	Eesti jämedaimad sanglepad	Haljala	Rutja
	Militaarobjektid (lennuväli ja radarijaama kaevikud mere ääres)	Haljala	Rutja
Looduslikud/väärtuslikud kooslused	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Laukasoo	Haljala	
	Lauli kadakad	Haljala	Lauli küla
	Luikede kogunemispai	Haljala	Rutja küla
	Pedassaare männid	Haljala	Pedassaare küla

Aktiivsed tegevused Haljala vallas

Veeseiklus	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Käsmu viikingilaev "Aimar"	Haljala	Käsmu küla

	Vergi sadam	Haljala	Vergi küla
Lastemänguväljakud	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Vihula Mõisa öko-farm	Haljala	Vihula küla
	Haljala alevik	Haljala vald	Haljala alevik
	Võsu rand	Haljala	Võsu
Rulapargid	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Palliväljakud	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Võsu spordihoone	Haljala	Võsu
Kalastamine	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Eisma Sadam	Haljala	Eisma küla
	Arma talu kalastusretked	Haljala	Rutja küla
	Lahemaa RP rannaalad		
	Käsmu järv ja laht	Haljala	Käsmu küla
Õppe- ja matkarajad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Koprarada (1 km)	Haljala	Oandu küla
	Oandu loodusmetsarada (4,7 km)	Haljala	Oandu küla
	Ojaäärse metsarada (3,5 km)	Haljala	Võsupere küla
	Altja loodus- ja kultuurilooline rada (3 km)	Haljala	Altja küla
	Käsmu loodus- ja kultuurilooline rada (4,2 km)	Haljala	Käsmu küla
	Oandu pärandkultuurirada (3,4 km)	Haljala	Oandu küla
	Oandu taimetarga rada (1 km)	Haljala	Oandu küla
	Käsmu jalgrattarada (11,6 km)	Haljala	Käsmu küla
	Käsmu matkarada (15 km)	Haljala	Käsmu küla
	Võsu ajaloolis-kultuuriline rada (3 km)	Haljala	Võsu alevik
	RMK Oandu-Aegviidu-Ikla matkatee Lahemaa rahvusparki lõik (40 km)		
	Oandu-Võsu matkarada (9,5 km)	Haljala	Oandu küla, Võsu alevik
	Võsu-Nõmmeveski matkarada (18 km)	Kuusalu, Haljala	

	Oandu loodusmetsarada	Haljala	Oandu küla
Matkad/maastiku-mängud / meeskonnamängud	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Seebi viltimise töötuba	Haljala	Tepelvälja küla
	Rannaküla nelja näo avastusmatk	Haljala	Rutja küla
	Seiklusmäng „Käsmu- ehe kapteniküla“	Haljala	Käsmu küla
	LA´Tour rännakud Lahemaal	Haljala	Vanamõisa küla
	Käsitöö õpituba: Hea tuju või paha tuju tegemine	Haljala	Tepelvälja küla
	Jalgsimatk Lahemaa looduses	Haljala	Käsmu küla
	Lobineeme avastusretk	Haljala	Lobi küla
	Oandu taimetarga rada	Haljala	Oandu küla
	Vainloo saare avastusretk	Haljala	Vainupea küla
	Soss-sepast sepaselliks töötuba Palmse mõisas	Haljala	Palmse küla
	Loodusretk Altja loodusrajal koos matkajuhiga	Haljala	Altja küla
	Rabamatkad Lahemaal laukasoos	Haljala	Palmse küla
	7-päevane ilvese ja kirjuhaha vaatlustuur Lahemaal	Haljala	Sagadi küla
	„Romantiline Põhjarannik“- kulinaarne avastusretk Lahemaale	Haljala	
	Eesti Suurkirkjate- ilvese, karu ja hundivaatluse reis	Haljala	
	Võsu Südasuve Challenge	Haljala	Võsu alevik
	Ürditee pakikeste tegemise töötuba	Haljala	Tepelvälja küla
	Aardejaht Käsmus	Haljala	Käsmu küla
	Jalgsimatk "Elav muuseum - Vergi poolsaar"	Haljala	Pedassaare küla
	Jalgsimatk "Tuntud ja tundmatu Käsmu"	Haljala	Käsmu küla
	Avastusretk Peetriga Lahemaal	Haljala	Sagadi küla
	Jalgsirännak Vainupealt Altjale	Haljala	Vainupea küla
Golf/minigolf/ bowling/discgolf	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Essu Mõisa bowling	Haljala	Essu küla
	Essu Mõisa siseminigolf	Haljala	Essu küla

	Vihula Mõisa Mini-Golf	Haljala	Vihula küla
Ratsutamine	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Arma Ratsakeskus	Haljala	Rutja küla
	Mätta Ratsatalu	Haljala	Paasi küla
Jahipidamine	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Ida-Lahemaa jahipiirkond	Haljala, Kadrina	
	Haljala jahipiirkond	Haljala	
Suusatamine	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	võimalusi ei ole		
Ujumine	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Kadrina Spordikeskuse ujula	Haljala	Kadrina alevik
Rattasõit	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Jalgrattarent Lahemaa Rahvuspargis	Haljala	Võsu alevik
	Sagadi mõisa jalgrattarent	Haljala	Sagadi küla
	Giidgiga jalgrattamatkad Lahemaa rahvuspargis	Haljala	Võsu alevik
	Päevane jalgrattamatk Lahemaa Rahvusparki	Haljala	Võsu alevik
	Rattamatk Lahemaa rahvusparki, 3 päeva	Haljala	Võsu alevik
	Jalgrattarent Eisma sadamas	Haljala	Eisma küla
Spordisaalid, -platsid	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Vihula Mõisa öko-farmi spordiväljak	Haljala	Vihula küla
	Käsmu tenniseväljak	Haljala	Käsmu küla
	Võsu tenniseväljak	Haljala	Võsu küla
	Võsu spordisaal	Haljala	Võsu küla
Teemapargid	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Karepa Ravimteimeaed	Haljala	Karepa küla
	Helle Väärsi iluaed	Haljala	Oandu küla
	Kakuvälja Käsitöökamber	Haljala	Kakuvälja küla
	Vihula Mõisa vabaajakeskus	Haljala	Vihula küla

	Sagadi mõisa metsamuuseum	Haljala	Sagadi küla
	Oandu looduskeskus	Haljala	Oandu küla
	Palmse mõisakompleks	Haljala	Palmse
Loomad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Mäehansu talu	Haljala	Varangu küla
Elamussaunad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Sagadi mõisa jääkeldri saun	Haljala	Sagadi küla
	Adami talu suitsusaun	Haljala	Vainupea küla
(Noorte)laagrid	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Korjuse Moori saunatünn	Haljala	Korjuse küla
	Toolse Puhkeküla noortelaagrid alates suvi 2018	Haljala	Toolse
	Arma Ratsatalu ratsalaagrid	Haljala	Rutja küla

Majutus Haljala vallas		Kohtade arv				
Hotell	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	Vergi sadama Butiikhotell	hotell			Haljala	Vergi küla
	Park-Hotell Palmse	hotell	54	52	Haljala	Palmse küla
	Sagadi mõisa hotell	hotell	56	56	Haljala	Sagadi küla
	Vihula Manor Country Club & Spa	hotell	150	150	Haljala	Vihula küla
Motell	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	Ei ole					
Külastemaja	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	Wesenbeck Külastemaja	külastemaja			Haljala	Võsu alevik
	Eisma Külastemaja	Külastemaja			Haljala	Eisma küla
	Haaviku Nature Cottage	Külastemaja			Haljala	Tepevälja küla
	Tallinna Huvikeskus Kullo Karepa Noortelaager	külastemaja	160	40	Haljala	Karepa küla
	Laane Pansion	külastemaja	30	30	Haljala	Käsmu küla
	Oandu Vesiveski Külastetuba Lahemaa Rahvuspargis	külastemaja	3	3	Haljala	Oandu küla
	Rannaliiva külastemaja	külastemaja	26	22	Haljala	Võsu alevik

	Palmse mõisa külalistemaja	külalistemaja	44	44	Haljala	Palmse küla
	Külalistemaja Rannamännid	külalistemaja	30	30	Haljala	Käsmu küla
	Külalistemaja Villa Veranda	külalistemaja	7	7	Haljala	Võsu alevik
	Essu Mõisa külalistemaja	külalistemaja	23	23	Haljala	Essu küla
	Külalistemaja Vergi Guesthouse	külalistemaja	10	10	Haljala	Vergi küla
	Oandu Vesiveski Villa Lahemaa Rahvuspargis	külalistemaja	6	6	Haljala	Oandu küla
	Lahemaa Kohvikann	külalistemaja	12	4	Haljala	Võsupere küla
Kodumajutus	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	Ämmamoori Maja	kodumajutus			Haljala	Võsupere küla
	Mätta Ratsatalu	kodumajutus	10	10	Haljala	Paasi küla
	Sinisalu Kodumajutus	kodumajutus	14	14	Haljala	Käsmu küla
	Adami Turismitalu	kodumajutus	10	10	Haljala	Vainupea küla
	Joosepirahva Turismitalu	kodumajutus	6	6	Haljala	Eru Küla
	Laane Pansion	kodumajutus	37	37	Haljala	Käsmu küla
	Sireli Kodumajutus	kodumajutus	4	4	Haljala	Käsmu küla
	Toomarahva Turismitalu	kodumajutus	20	10	Haljala	Altja küla
	Uustalu Kodumajutus	kodumajutus	9	0	Haljala	Käsmu küla
	Madi puhketalu	kodumajutus	24	8	Kadrina	Jõetaguse küla
	Metsaveere turismitalu	kodumajutus	4	4	Kadrina	Jürimõisa küla
	Vahtra Turismitalu	kodumajutus	8	8	Haljala	Käsmu küla
	Mäehansu talu	kodumajutus	6	6	Haljala	Varangu küla
Puhkemaja	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	Ligedama puhkemaja	puhkemaja			Haljala	Koljaku küla
	Käsmu Puhkemaja	puhkemaja			Haljala	Käsmu küla
	Nordic Bliss Käsmu	rannamaja			Haljala	Käsmu küla
	Allika Puhkemaja	puhkemaja	14	14	Haljala	Koljaku küla
	Arma ratsatalu puhkemaja ja suvemajad	puhkemaja	13	13	Haljala	Rutja küla
	Puhkemaja Kimalane	puhkemaja	8	8	Haljala	Käsmu küla
	Oandu Vesiveski Saare maja	puhkemaja	2	2	Haljala	Oandu küla
	RMK Ojaäärse puhkemaja	puhkemaja	30		Haljala	Võsupere küla

	Haaviku Nature Lodge	puhkemaja	11	0	Haljala	Televälja küla
	Kalaranna Puhkemaja	puhkemaja	12	12	Haljala	Eisma küla
	Sinisalu puhkemaja	puhkemaja	14	0	Haljala	Käsmu küla
	Vergi puhkemajad	puhkemaja	10	10	Haljala	Vergi küla
	Vainupea puhkemaja	puhkemaja	7	7	Haljala	Vainupea küla
Hostel	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	SAE hostel	hostel	8	8	Haljala	Koljaku küla
	Hostel Sinikorall	hostel			Haljala	Võsu alevik
	Männisalu hostel	hostel	90	6	Haljala	Võsu alevik
	RMK Sagadi mõisa hostel	hostel	35	35	Haljala	Sagadi küla
	Metsa Puhkemaja	hostel	20	18	Haljala	Võsu alevik
	Salmistu Suurekivi hostel	hostel	36	36	Kuusalu	Salmistu küla
	Metsa hostel	hostel	20	18	Haljala	Võsu alevik
	Vainupea Pansionaat	hostel	-	-	Haljala	Vainupea küla
Puhkeküla, -laager	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	Majutus ja karavanpark by restoran Lahemaa Kohvikann	puhkeküla			haljala	Võsupere küla
	Lepispea Caravan & Camping	puhkelaager	146	0	Haljala	Võsu alevik
	Lainela Puhkeküla	puhkeküla	190	190	Haljala	Käsmu küla
	Eisma Külalistemaja puhkeküla	puhkeküla, karavanid	77	33	Haljala	Eisma küla
	Toolse Puhkeküla	puhkeküla	71	20	Haljala	Toolse küla
Külaliskorter	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	Mere 38 apartments	külaliskorter			Haljala	Võsu alevik
	Merekalda apartement	külaliskorter	10	10	Haljala	Käsmu küla
Muud majutusvõimalused	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	Korjuse Moori metsaonn	elamusmajutus			Haljala	Korjuse küla
	Korjuse Moori puidust telk Lahemaal				Haljala	Korjuse küla
	Altja Villa- saunaga puhkemaja				Haljala	Altja küla
	Ojaäärse loodusmaja	muu	30	30	Haljala	Võsupere küla
	Mere Villa				Haljala	Võsu alevik

	Võsu Postimaja				Haljala	Võsu alevik
RMK telkimisalad	Nimetus	Liik	Kõrg-hooaeg	Madal-hooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	Oandu telkimisala	RMK			Haljala	Oandu
	Mustoja lõkkekoht telkimisega	RMK			Haljala	Altja
	Võsu telkimisala	RMK			Haljala	Võsu

Toitlustus Haljala vallas

Restoran	Nimetus	Kohtade arv	Omaavalitsus	Asukoht
	Restoran Reute		Haljala	Võsu alevik
	Restoran Kaspervik		Haljala	Käsmu küla
	Vergi sadama Restoran Wirkes		Haljala	Vergi küla
	Vihula Mõisa Restoran	50	Haljala	Vihula küla
	RESTO Mere38	sees 30/ suveterrass 30	Haljala	Võsu alevik
	Sämmi Grill Haljala	sees 90/ suveterrass 40	Haljala	Haljala alevik
	Altja Kõrts	sees 90/ suveterrass 60	Haljala	Altja küla
	Sagadi mõisa restoran	sees 80/ suveterrass 31	Haljala	Sagadi küla
	Lahemaa Kohvikann	sees 45/ suveterrass 40	Haljala	Võsupere küla
	Palmse mõisa kohvik "Peter Ludwig"		Haljala	Palmse küla
	Wõse Sadamarestoran	sees 32/ suveterrass 104	Haljala	Võsu alevik
	Park-Hotell Palmse restoran	125	Haljala	Palmse küla
Kõrts, pubi	Nimetus	Kohtade arv	Omaavalitsus	Asukoht
	Kaval-Antsu Kõrts		Haljala	Vihula küla
	Vergi Sadama Kõrts	sees 100/ suveterrass 60	Haljala	Vergi küla
	Palmse mõisa kõrts	100	Haljala	Palmse küla
Kohvik	Nimetus	Kohtade arv	Omaavalitsus	Asukoht
	Linnupesa kohvik		Haljala	Võsu alevik
	Kohvik Isabella		Haljala	Palmse küla
	Perepubi	sees 45/ suveterrass 20	Haljala	Haljala alevik
Baar	Nimetus	Kohtade arv	Omaavalitsus	Asukoht

	Shaffles Caravan Bar & Lounge		Haljala	Võsu alevik
	O Kõrts		Haljala	Võsu alevik
Muu (elamustoitlustus)	Nimetus	Kohtade arv	Omaavalitsus	Asukoht
	Varangu viinavabrik Wrangelshof		haljala	Varangu küla
	Magasimaa	20 osalejat	Haljala	Televälja küla
	Sagadi mõisa Mõisanapsi villimistöökoda	20 osalejat	Haljala	Sagadi küla

Haljala valla muud ressursid (sh lisa teenused)

Raamatukogu	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Haljala raamatukogu	Haljala	Haljala alevik
	Aaspere haruraamatukogu	Haljala	Käsmu küla
	Karepa haruraamatukogu	Haljala	Karepa
	Varangu haruraamatukogu	Haljala	Varangu küla
Apteek, arstiabi	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Sõmeru tervisekeskus	Haljala	Sõmeru
	Haljala Apteek	Haljala	Haljala alevik
Postkontor	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Haljala postkontor	Haljala	Haljala alevik
	Essu postipunkt	Haljala	Essu küla
	Võsu postkontor	Haljala	Võsu alevik
Iluteenused, juuksur	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Juuksurisalong	Haljala	Haljala alevik
	Juuksuri Salong	Haljala	Haljala alevik
Väikesadamad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Eisma sadam	Haljala	Eisma küla
	Vergi sadam	Haljala	Vergi küla
	Võsu sadam	Haljala	Võsu alevik
	Käsmu sadam	Haljala	Käsmu Küla
Ostlemine (sh suveniiri-, käsitööpood)	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Kakuvälja Käsitöökamber	Haljala	Kakuvälja küla
	Sagadi mõisa muuseumipood	Haljala	Sagadi küla
	Võsu Kunstikuur	Haljala	Võsu alevik

Toiduainete pood	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Käsmu pood	Haljala	Käsmu
	mitmed on piirkonnas olemas		
Tankla	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Circle K Haljala	Haljala	Haljala
	Neste	Haljala	Haljala
	Haljala tankla	Haljala	Haljala
Panga automaat	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Keskuse pood (SEB)	Haljala	Võsu
Pangakontor	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole		

Lisa 2.3. Kadrina vald

Kadrina valla kultuuriressursid (sh ajalooressursid, sündmused jne)

Mõisad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Vohnja (kool ja mõis)	Kadrina	
	Udriku mõis	Kadrina	
	Arbavere rüütlimõis	Kadrina	
	Kihlevere mõis	Kadrina	
	Kolu mõis	Kadrina	
	Loobu mõis	Kadrina	
	Undla mõis	Kadrina	
	Hulja rüütlimõis	Kadrina	
	Vatku mõis	Kadrina	
	Tõrdva-Kõnnu mõis	Kadrina	
	Jõepere mõis (varemetes)	Kadrina	
	Hõbeda mõis	Kadrina	
	Kadrina kirikumõis	Kadrina	
	Neeruti mõis	Kadrina	
Kirikud, kabelid, kalmistud	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht

	Kadrina kirik, kirikuaed ja kalmistu	Kadrina	Kadrina
	Hulja kalmistu	Kadrina	
	"Surnumägi" kalmistu	Kadrina	
Muuseumid, galeriid, keskused	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Nostalgiakeskus „Kadrina“	Kadrina	Kadrina alevik
	Pihlamäe käsitöötuba-muuseum	Kadrina	Loobu küla
Külad (ajaloo- ja kultuuriväärtusega)	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Ei ole		
Ajaloolised paigad (linnused, varemed, kindlused)	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Neeruti linnus	Kadrina	Neeruti
	Sadulamägi linnus	Kadrina	Neeruti
	Fr. R. Kreutzwaldi sünnikoht Jõepere külas	Kadrina	Jõepere küla
	Emakeele ausammas	Kadrina	
Töötoad ja teemapargid	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	esitatud ei ole		
Muud ajaloolise ja kultuurilise väärtusega hooned	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Viitna kõrtsihoone	Kadrina	Viitna
	Kadrina rahvamaja	Kadrina	Kadrina
	Kadrina jaamahoone	Kadrina	Kadrina

Sündmused Kadrina vallas

Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht	Peamised sihtrühmad	Toimumisaeg
Näitused, kontserdid, spordiüritused (valdavalt väiksemad üritused)	Kadrina	kogu piirkonnas	kohalikud	aastaringelt

Kadrina valla loodusressursid

Rand	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Linnuvaatlusalala	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Geoloogilised moodustised (pinnavormid)	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht

	ei ole		
Allikad	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Kolu allikad	Kadrina	Vaiatuu küla
	Jõepere vesiallikad	Kadrina	Jõepere küla
Saared	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Järved	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Udriku järv	Kadrina	
	Neeruti	Kadrina	Neeruti küla
	Viitna järved	Kadrina	Viitna küla
Jõesed	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	info puudub		
Rändrahnud	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	info puudub		
Pargid	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Arbavere mõisa park	Kadrina	Arbavere küla
	Jõepere pargi põlispuud	Kadrina	Jõepere küla
	Kolu mõisa park	Kadrina	Vaiatu küla
	Loobu mõisa park	Kadrina	Loobu küla
	Neeruti mõisa park	Kadrina	Neeruti kül
	Udriku mõisa park ja Kabelimägi	Kadrina	Udriku küla
	Undla mõisa park	Kadrina	Undla küla
	Vohnja mõisa park	Kadrina	Vohnja küla
Kaitsealad	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Valgejõe-Laukasoo sihtkaitsevöönd	Kadrina	
	Ohepalu looduskaitseala	Kuusalu, Kadrina	
	Viitna maastikukaitseala	Kadrina, Haljala	
	Neeruti maastikukaitseala	Kadrina	
	Kallukse maastikukaitseala	Kadrina	
	Natura 2000 Loobu jõe hoiuala	Kadrina	

Üksikobjektid (looduslikud)	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Viitna kadakas	Kadrina	Viitna küla
	Kallukse mänd	Kadrina	Kallukse küla
	Linda-Neitsi ehk Lodikivi	Kadrina	Kallukse küla
Looduslikud/väärtuslikud kooslused	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	info puudub		

Aktiivsed tegevused Kadrina vallas

Veeseiklus	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Linumäe Loodustalu kanuumatkad	Kadrina	Ohepalu küla
Lastemänguväljakud	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Hulja alevikus	Kadrina	Hulja alevik
	Kihlevere külas	Kadrina	Kihlevere küla
	Leikude külas	Kadrina	Leikude küla
	Salda külas	Kadrina	Salda küla
	Ridakülas	Kadrina	Ridaküla
Rulapargid	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	info puudub		
Palliväljakud	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	info puudub		
Kalastamine	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	info puudub		
Õppe- ja matkarajad	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Viitna looduse õpperada	Kadrina	Viitna küla
	Neeruti maastikukaitseala matkarada	Kadrina	Võduvere küla
Matkad/maastiku- ja meeskonnamängud	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Linumäe Loodustalu rattamatkad	Kadrina	Oherpalu küla
	Linumäe Loodustalu räätsamatkad	Kadrina	Ohepalu küla

	Linnumäe Loodustalu jalgsimatkad	Kadrina	Ohepalu küla
	Udrikulauka ürgloodusmatk Kalevipoja radadel	Kadrina	Ohepalu küla
Golf/minigolf/ bowling/discgolf	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Pariisi discgolf	Kadrina	Pariisi küla
Ratsutamine	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Kuusekännu Ratsatalu	Kadrina	Loobu küla
	Pariisi Puhkeküla	Kadrina	Pariisi küla
Jahipidamine	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Ida-Lahemaa jahipiirkond	Haljala, Kadrina	
	Kadrina jahipiirkond	Kadrina	
Suusatamine	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Pariisi Puhkeküla suusarajad	Kadrina	Pariisi küla
Ujumine	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Kadrina Spordikeskuse ujula	Kadrina	Kadrina alevik
Rattasõit	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	info puudub		
Spordisaalid, -platsid	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	info puudub		
Teemapargid	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	info puudub		
Vibulaskmine	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Veretu vibujaht Lahemaa metsades	Kadrina	Loobu küla
Loomad	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	info puudub		
(Noorte)laagrid	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	info puudub		
Elamussaun	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Õnnela Maarahva SPA	Kadrina	Ohepalu küla
	Saunapealinna Kadrina külasaun ja saunamuuseum	Kadrina	Kadrina alevik

Majutus Kadrina vallas

Kohtade arv

Hotell	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole					
Motell	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	Tee motell	motell	12	12	Kadrina	Rõmeda küla
Külalistemaja	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	Õnnela külalistemaja	külalistemaja	16	16	Kadrina	Ohepalu küla
	Püha Katariina külalistemaja	külalistemaja	14	10	Kadrina	Kadrina alevik
Kodumajutus	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	Kuusiku Loodustalu	kodumajutus	18	8	Kadrina	Ama küla
	Madi puhketalu	kodumajutus	24	8	Kadrina	Jõetaguse küla
	Metsaveere turismitalu	kodumajutus	4	4	Kadrina	Jürimõisa küla
Puhkemaja	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	Hääde Mõtete Maja koos püstkojaga	puhkemaja			Kadrina	Loobu küla
	Kuusekännu ratsatalu puhkemaja	puhkemaja	10	10	Kadrina	Loobu küla
	Linnumäe Loodustalu	puhkemaja	5	5	Kadrina	Ohepalu küla
	Madi Puhketalu	puhkemaja	24	8	Kadrina	Jõetaguse küla
	Arturi Puhkemajad	puhkemaja	8	8	Kadrina	Rõmeda küla
Hostel	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	Tristvere majutus	hostel	7	7	Kadrina	Kadrina alevik
	Arbavere Puhkekeskus	hostel	126	26	Kadrina	Arbavere küla
	Kadrina Spordikeskuse hostel	hostel	80	80	Kadrina	Kadrina alevik
	Viitna Puhkekeskus	hostel	60	60	Kadrina	Viitna küla
Puhkeküla, -laager	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	Pariisi Puhkeküla	puhkeküla	70	55	Kadrina	Pariisi küla
	Arbavere Puhkekeskus	Puhkeküla, -laager	126	26	Kadrina	Arbavere küla

	Viitna Puhkekeskus	puhkeküla	~60	~60	Kadrina	Viitna küla
	Metsaveere Turismitalu Puhkeküla	puhkeküla, karavanid	4	0	Kadrina	Jürimõisa küla
Külaliskorter	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole					
Muu	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	Tristvere Maja	muu	7	7	Kadrina	Kadrina alevik

Toitlustus Kadrina vallas

Restoranid	Nimetus	Kohtade arv	Omaavalitsus	Asukoht
	Viitna Kõrts	sees 205/ suveterrass 60	Kadrina	Viitna küla
	Arturi šašlõkibaar	60	Kadrina	Rõmeda küla
Kõrts, pubi	Nimetus	Kohtade arv	Omaavalitsus	Asukoht
	Viitna Kõrts	sees 205/ suveterrass 60	Kadrina	Viitna küla
Kohvik	Nimetus	Kohtade arv	Omaavalitsus	Asukoht
	Tristvere kohvik	sees 50/ suveterrass 21	Kadrina	Kadrina alevik
	Kaubi kohvik (ettetellimisel)		Kadrina	Kadrina alevik
Baar	Nimetus	Kohtade arv	Omaavalitsus	Asukoht
	Kadaka Baar	30	Kadrina	Viitna küla
Kiirtoit	Nimetus	Kohtade arv	Omaavalitsus	Asukoht
	Premium 7 Kadrina tankla kohvik	Kaasamüük	Kadrina	Kadapiku küla
Muu	Nimetus	Kohtade arv	Omaavalitsus	Asukoht
	info puudub			
Elamustoitlustus	Nimetus	Kohtade arv	Omaavalitsus	Asukoht
	info puudub			

Kadrina valla muud ressursid (sh lisa teenused)

Raamatukogu	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Kadrina raamatukogu	Kadrina	Kadrina alev
	Kadrina raamatukogu Hulja filiaal	Kadrina	Hulja

	Kadrina raamatukogu Vohnja filiaal	Kadrina	Vohnja
	Kadrina raamatukogu Kihlevere filiaal	Kadrina	Kihlevere
	Kadrina raamatukogu Viitna filiaal	Kadrina	Viitna
Avalik internetipunkt ja Wifi leviala	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Kadrina raamatukogu	Kadrina	Kadrina alev
	Kadrina raamatukogu Hulja filiaal	Kadrina	Hulja
	Kadrina raamatukogu Vohnja filiaal	Kadrina	Vohnja
	Kadrina raamatukogu Kihlevere filiaal	Kadrina	Kihlevere
	Kadrina raamatukogu Viitna filiaal	Kadrina	Viitna
Interneti- ja Infopunkt	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	info puudub		
Apteek, arstiabi	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Kadrina Tervisekeskus	Kadrina	Kadrina alev
	Kadrina Südameapteek	Kadrina	Kadrina alev
	Kadrina Tervisekeskuse hambaravi	Kadrina	Kadrina alev
	Kadrina hambaravi	Kadrina	Kadrina
Postkontor	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Kadrina postkontor	Kadrina	Kadrina alevik
	Kihlevere postipunkt	Kadrina	Kihlevere
	Hulja postipunkt	Kadrina	Hulja alevik
Iluteenused, juuksur	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Juuksur	Kadrina	Kadrina alevik
	Ilusalong ELIS	Kadrina	Kadrina alevik
Väikesadamad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Ostlemine (sh suveniiri-, käsitööpood)	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	info puudub		
Toiduainete poed	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	on mitmeid, kuid täpsem info puudub		

Tanklad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Premium 7	Kadrina	Kadrina alevik
Panga automaat	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	info puudub		
Pangakontor	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht

Lisa 2.4. Tapa vald

Tapa valla kultuuriressursid (sh ajalooressursid, sündmused jne)

Mõisad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Jäneda mõis (munitsipaalomanduses, eraomanduses majutus)	Tapa	Jäneda küla
	Porkuni mõis	Tapa	Porkuni küla
	Võhmuta mõis	Tapa	Võhmuta küla
	Aru mõis (eravalduses)	Tapa	
	Imastu mõis (hetkel selles hooldekodu)	Tapa	
	Jootme mõis (eraomanduses)	Tapa	
	Kaarli mõis (varemetes)	Tapa	
	Kalle mõis (mõisahooned hävinenud)	Tapa	
	Karkuse mõis (osaliselt varemetes)	Tapa	
	Kurge mõis (peahoone ümberehitatud)	Tapa	
	Kuru mõis	Tapa	
	Lehtse mõis (säilinud torni osa)	Tapa	
	Linnape mõis (varemetes)	Tapa	
	Moe mõis (mõisa hoone hävinenud)	Tapa	
	Nõmmküla mõis (varemeis)	Tapa	
	Polli mõis	Tapa	
	Põriki mõis (ei ole säilinud)	Tapa	
	Pruuna mõis (mõisas tegutseb hooldekodu)	Tapa	
	Rägavere mõis (eravalduses)	Tapa	

	Räsna mõis	Tapa	
	Saiakopli mõis (mõisahoones korterid)	Tapa	
	Saksi mõis	Tapa	
	Tapa mõis (hävinenud, säilinud mõisapark, kaitseväge territoorium)	Tapa	
	Tõravere mõis (varemetes)	Tapa	
	Trilli mõis (hävinenud)	Tapa	
Kirikud, kabelid, kalmistud	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Tapa Jakobi kirik	Tapa	Tapa linn
	Ristija Johannese Õigeusu kirik ja kalmistu	Tapa	Tapa linn
	Eesti Metodisti kiriku Tapa kogudus	Tapa	Tapa linn
	Tapa linnakalmistu	Tapa	Tapa linn
	Tapa Elava Usu kogudus	Tapa	Tapa linn
	Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liidu Lehtse Evangeelse Misjoni Kogudus	Tapa	Lehtse
	Jehoova Kuningriigi Saali Tapa Valgejõe kogudus	Tapa	Tapa linn
	Tamsalu Lunastaja kogudus	Tamsalu	Tamsalu linn
Muuseumid, galeriid, keskused	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Jäneda Muuseum	Tapa	Jäneda küla
	Jäneda Käsitöökeskus	Tapa	Jäneda küla
	Porkuni Paemuuseum	Tapa	Porkuni küla
	Porkuni Paemuuseum, Lubjapark	Tapa	Tamsalu
	Tapa Muuseum	Tapa	Tapa linn
Külad (ajaloo- ja kultuuriväärtusega)	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Pruunakõrve	Tapa	
	Rabassaare	Tapa	
ajaloolised paigad (linnused, varemed, kindlused)	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Karkuse hiiemägi ja hiiekaev	Tapa	Karkuse küla
	Jäneda linnamägi	Tapa	Jäneda küla
Töötod ja teemapargid	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole		

Muud hooned (nt tule tornid)	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole		

Sündmused Tapa vallas

Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht	Peamine sihtrühm	Toimumisaeg
Tamsalu - Neeruti Maraton	Tapa		üle Eesti ja väliskülastajad	veebruar (algus), korduv üritus
Presidendi Matk Jänedal	Tapa		üle Eesti	veebruar (lõpp), korduv üritus
Jänedal aia- ja lillepäevad	Tapa	Jänedal küla	üle Eesti	mai lõpp, korduv üritus
Tamsalu päevad	Tapa	Tamsalu	kohalikud	mai lõpp, korduv üritus
Eesti Talupäevad Jänedal	Tapa	Jänedal küla	üle Eesti	juuli algus, korduv üritus
Tapa linnapäevad	Tapa	Tapa linn	kohalikud	augusti keskpaik, korduv üritus
Tapa Vorstifestival	Tapa	Tapa linn	piirkonna elanikud	augusti keskpaik, korduv üritus
Jänedal Sügislaad	Tapa	Jänedal küla	üle Eesti	september (algus), korduv üritus
Porkuni jooks ja kõnd ümber järvede	Tapa		piirkonna elanikud	septembri keskpaiku, korduv üritus
Porkuni lahingu aastapäeva tähistamine	Tapa		kohalikud	september (20. aastapäevale), korduv üritus
Tallinn-Tamsalu-Tartu rattamatk	Tapa		üle Eesti	september (keskpaik), 2018 toimus neljas kord
Tapa valla rahvajooks ja kepikõnnimatk	Tapa		kohalikud	september (lõpp), korduv üritus
Tapa Valla Muusikapäevad	Tapa		piirkonna elanikud + mujalt Eestist	november, korduv üritus, kuid 2018 aasta kohta info puudus
Suvised teatrietendused / lavastused	Tapa	kogu piirkonnas	kohalikud, aga ka üle Eesti	

Tapa valla loodusressursid

Rand	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Kalijärve rand	Tapa	Jänedal
	Porkuni järve ujumiskohad	Tapa	Porkuni küla
Linnuvaatlusalad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Geoloogilised moodustised (pinnavormid)	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Savalduma karstiaala	Tapa	
	Balti klint	kõik vallad	
Allikad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht

	Aegviidu Siniallikad (Jäneda)	Tapa	Jäneda küla
	Imastu	Tapa	Imastu küla
	Konnavere	Tapa	Imastu ja Moe küla
Saared	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Järved	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Oherpalu järv	Tapa	Oherpalu küla
	Porkuni järv	Tapa	Porkuni
	Vahakulmu järv	Tapa	Vahakulmu
	Saksi järv	Tapa	Saksi
	Kalijärve	Tapa	Jäneda
Jõed	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Mustoja e Mustjõe		
	Jänijõgi		
	Soodla		
	Loobu		
	Valgejõgi		
Rändrahnud	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Rehessaare rändrahn		
Pargid	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Imastu park	Tapa	Imastu küla
	Saksi park	Tapa	Saksi küla
	Jootme park	Tapa	Jootme küla
	Linnape park	Tapa	Linnape küla
	Jäneda park	Tapa	Jäneda küla
Kaitsealad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Porkuni maastikukaitseala		
	Savalduma karstiaala		
	Kõrvemaa maastikukaitseala	Tapa	
Üksikobjektid (looduslikud)	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht

	ei ole		
Looduslikud/ väärtuslikud kooslused	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole		

Aktiivsed tegevused Tapa vallas

Veeseiklus	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Klaaskajakiga elamusretk Porkuni järvel	Tapa	Järsi küla
	Klaaskajakiga elamusretk Äntu Sinijärvel	Tapa	Järsi küla
	Klaaskajakiga elamusretk Norra allikjärvel	Tapa	Järsi küla
	Romantiline valgusretk klaaskajakiga öisel Äntu Sinijärvel	Tapa	Järsi küla
	SUP seiklus Tapal Valgejõeel nii suvel kui talvel	Tapa	Moe küla
Lastemänguväljakud	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Moe mänguväljak	Tapa	Moe küla
	Tapa kultuurimaja	Tapa	Tapa
	Vajangu	Tapa	Vajangu
Rulapargid	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Tapa linn	Tapa	Tapa
	Tamsalu linn	Tapa	Tamsalu
Palliväljakud	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Tapa linn	Tapa	Tapa linn
	Tamsalu	Tapa	Tamsalu linn
	Jäneda	Tapa	Jäneda
	Lehtse	Tapa	Lehtse
Kalastamine	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Porkuni järv	Tapa	Porkuni
	Vahakulmu järv	Tapa	Vahakulmu
	Saksi järv	Tapa	Saksi
	Kalijärve	Tapa	Jäneda
	Mustoja	Tapa	

	Altja oja	Tapa	
	Loobu	Tapa	
	Valgejõgi	Tapa	
Õppe- ja matkarajad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Presidendi matkarada Tapa-Aegviidu	Tapa	Jäneda küla
	Rutkaste matkarada	Tapa	Tapa linn
	Energiarada	Tapa	Porkuni küla
	Vajangu Põhikooli looduse õpperada	Tapa	Vajangu küla
	RMK Penijõe-Aegviidu-Kauksi matkateed	Tapa	
Matkad/maastiku- ja meeskonnamängud	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Off-road safari sõit Põhja- Kõrvemaal	Tapa	Läste küla
	Loodusgiidiga loodushelide ja -hõõlde matk	Tapa	Järsi küla
	Loodusgiidiga matk isesõitvate ja kõrgtehnoloogiliste põllumajandusmasinate hallis ja karstialal	Tapa	Järsi küla
	Meeskonnakoolitused vabas looduses	Tapa	Näo küla
	Retk metsapargis ratastoolirajal	Tapa	Järsi küla
	Veetarga retk puhta vee tekkekohas	Tapa	Järsi küla
Golf/minigolf/ bowling/discgolf	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Tapa discgolf	Tapa	Tapa linn
	Tamsalu discgolf	Tapa	Tamsalu linn
Ratsutamine	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Jäneda hobusekasvandus	Tapa	Jäneda
	Kõrveküla Puhkekeskus	Tapa	Jäneda
Jahipidamine	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	info puudub		
Suusatamine	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Jäneda suusarajad	Tapa	Jäneda küla
	Tamsalu Spordikompleksi suusarajad	Tapa	Tamsalu linn
	Kõrvemaale suusatama ja sauna	Tapa	Kõrveküla
	Tapa Männikumäe suusarajad	Tapa	Tapa linn

	Tamsalu-Neeruti suusarada	Tapa	Tamsalu linn
Ujumine	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Tamsalu Spordikompleksi ujula	Tapa	Tamsalu linn
Rattasõit	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Jalgrattamatkad ning jalgrattarent	Tapa	Järsi küla
Spordisaalid, -platsid	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Tapa spordihoone	Tapa	Tapa
	Tamsalu spordihoone	Tapa	Tamsalu
	Järeda spordihoone	Tapa	Järeda
Teemapargid	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Puhta Vee Teemapark	Tapa	Järsi küla
Vibulaskmine	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Loomad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole		
(Noorte)laagrid	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Luureretked metsalaagrid	Tapa	Tapa linn

Majutus Tapa vallas

Kohtade arv

Hotell	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	Järeda Aidahotell	Hotell			Tapa	Järeda küla
	Moe	Hotell			Tapa	Moe küla
Motell	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole					
Külastemaja	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht
	Laululinna külastemaja	külastemaja	12	12	Tapa	Järvaküla küla
	Järeda külastemaja	külastemaja	120	129	Tapa	Järeda küla
	Kõrveküla puhkekeskus	külastemaja			Tapa	Järeda küla
Kodumajutus	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omaavalitsus	Asukoht

	ei ole					
Puhkemaja	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omavalitsus	Asukoht
	Aru mõis	puhkemaja	10	10	Tapa	Patika
	Tapa Cottage	puhkemaja			Tapa	Tapa linn
	Porkuni Jahimaja	puhkemaja	10	10	Tapa	Järvaküla küla
	Kõrveküla Puhkekeskus	puhkemaja	38	38	Tapa	Kõrveküla
Hostel	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omavalitsus	Asukoht
	Tamsalu Spordikompleksi hostel	hostel	40	40	Tapa	Tamsalu
	Kulbi Võõrastemaja	hostel	25	25	Tapa	Tapa linn
Puhkeküla, -laager	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole					
Külaliskorter	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omavalitsus	Asukoht
	Tamsalu Wallamaja	külaliskorter			Tapa	Tamsalu linn
	Külaliskorter Tapal	külaliskorter	3	3	Tapa	Tapa linn
Muu	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omavalitsus	Asukoht
	Niidu karjamõis	elamusmajutus			Tapa	Näo küla
RMK telkimisalad	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omavalitsus	Asukoht
	info puudub					

Toitlustus Tapa vallas

Restoran	Nimetus	Kohtade arv	Omavalitsus	Asukoht
	Vaksali Trahter	sees 50/ suveterrass 20	Tapa	Tapa
Kõrt, pubi	Nimetus	Kohtade arv	Omavalitsus	Asukoht
	Musta Täku Tall	350	Tapa	Jäneda küla
Kohvik	Nimetus	Kohtade arv	Omavalitsus	Asukoht
	Pitsakohvik	30	Tapa	Tapa
	Pizzakiosk	10	Tapa	Tapa
	Konsumi kohvik	20	Tapa	Tapa
	Kohvik Evidence	40	Tapa	Tapa
	Saiaäri kohvik	8	Tapa	Tapa

	Mario Pizza	15	Tapa	Tapa
	Kohvik Kulles	15	Tapa	Porkuni
	Krista kohvik	40	Tapa	Tamsalu
	Vajanq	10	Tapa	Vajangu
	Pubi Tareke	30	Tapa	Tapa
Baar	Nimetus	Kohtade arv	Omaavalitsus	Asukoht
	Roger Resto	sees 120/ suveterrass 30	Tapa	Tapa
Kiirtoit	Nimetus	Kohtade arv	Omaavalitsus	Asukoht
	Chicks Wings and Fries		Tapa	Tapa
	Rita Kodukohvik	5	Tapa	Assamalla
Muu	Nimetus	Kohtade arv	Omaavalitsus	Asukoht
	Aru Mõis käsitööveinide degusteerimine ja elamustoitlustus		Tapa	Patika küla

Tapa valla muud ressursid (sh lisa teenused)

Raamatukogu	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Tapa Linnaraamatukogu	Tapa	Tapa linn
	Jäneda Raamatukogu	Tapa	Jäneda
	Lehtse Raamatukogu	Tapa	Lehtse
	Saksi Raamatukogu	Tapa	Moe
Avalik internetipunkt ja Wifi leviala	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	info puudub		
Interneti- ja Infopunkt	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Tapa Linnaraamatukogu	Tapa	Tapa linn
Apteek, arstiabi	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Tapa Perearstikeskus	Tapa	Tapa linn
	FIE Margut Sooman (esmatasandi arstiabi)	Tapa	Tapa linn
	Tapa Apteek	Tapa	Tapa linn
	Tapa Grossi keskuse apteek	Tapa	Tapa linn

	Uuesilla Apteegi haruapteek Tamsalu	Tapa	Tamsalu linn
	Harvaly OÜ (hambaravi)	Tapa	Tapa
	Tapa Haigla hambaravi	Tapa	Tapa
	Virudent OÜ Tapa filiaal	Tapa	Tapa
Postkontor	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Tapa postipunkt	Tapa	Tapa linn
Iluteenused, juuksur	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Gerti Sirvi OÜ	Tapa	Tapa
	ILUTUBA IIRIS OÜ	Tapa	Tapa
	Sirje Ilusalong	Tapa	Tapa
	TL Teenused OÜ	Tapa	Tapa
	Valentina Butšenkova FIE	Tapa	Tapa
	Ilusalong Loyola	Tapa	Tapa linn
	Perejuuksur	Tapa	Tapa linn
	“Seeja” juuksurisalong	Tapa	Tapa linn
Väikesadamad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Suveniiri-, käsitööpoed	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Jäneda käsitöökeskus	Tapa	Jäneda
Toiduainete poed	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Maxima XX	Tapa	Tapa
	Rimi	Tapa	Tapa
	Grossi Toidupood	Tapa	Tapa
	Konsum	Tapa	Tapa
	Meie Pood	Tapa	Tapa
	Maxima X	Tapa	Tamsalu
	Grossi Toidupood	Tapa	Tamsalu
	Meie Pood	Tapa	Vajangu
	Meie Pood	Tapa	Tamsalu

	Meie Pood	Tapa	Lehtse
	AjaO	Tapa	Jäneda
Tanklad	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Olerex Tapa tankla	Tapa	Tapa linn
	Alexela Tapa	Tapa	Tapa linn
Panga automaat	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Coop kauplused sularaha väljavõtmine	Tapa	
	Olerex tanklad sularaha väljavõtmine		
	Tapa Grossi Toidukaubad (SEB)	Tapa	Tapa linn
	Jäneda A ja O (Swedbank sularaha väljavõtt)	Tapa	Jäneda
	Tapa Grossi Toidukaubad (Swedbank)	Tapa	Tapa linn
Pangakontor	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Tapa kontor (Swedbank)	Tapa	Tapa linn

Lisa 2.5. Loks linn

Loksa linna kultuuriressursid (sh ajalooressursid, sündmused jne)			
Mõisad	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Kirikud, kabelid, kalmistud	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Loksa Püha Neitsi Maarja kirik ja kalmistu	Loksa linn	Loksa, Tallinna tn 54
	Loksa Kroonlinna Püha Joanni kirik	Loksa linn	Loksa, Posti 17A
Muuseumid, galeriid, keskused	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
Külad (ajaloo- ja kultuuriväärtusega)	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Ajaloolised paigad (linnused, varemed, kindlused)	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Töötod ja teemapargid	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Muud ajaloo- ja kultuuriväärtusega hooned (nt tule tornid)	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht

	Loksa bussijaama hoone	Loksa LV	Loksa, Tallinna tn 49
	SA Loksa Kultuur hoone	Loksa LV	Loksa, Tallinna tn 47
	Lahemaa Kaubamaja hoone	Loksa LV	Loksa, Tallinna tn 22

Sündmused Loksa linnas

Nimetus	Omavalitsus	Asukoht	Peamine sihtrühm	Toimumisaeg
Linnapäevad	Loksa linn	Loksa LV	Haljala, Kuusalu, Kadrina, Tapa valdade ja Loksa linna elanikud	august (linna sünnipäeval)
Kontserdid kirikus	Loksa linn	Loksa LV	Haljala, Kuusalu, Kadrina, Tapa valdade ja Loksa linna elanikud	
Linnalaat	Loksa linn	Loksa LV	Haljala, Kuusalu, Kadrina, Tapa valdade ja Loksa linna elanikud	Iga kuu
Rannavõrkpall "Loksa..."	Loksa linn	Loksa LV	üle Eesti	august (keskpaik)

Loksa linna loodusressursid

Rand	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Loksa rand	Loksa LV	Loksa linn
Linnuvaatlus	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Eraldi spetsiaalseid kohti loodud ei ole		
Geoloogilised moodustised (pinnavormid)	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole	kõik omavalitsused	
Allikas	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Saared	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Järved	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	5 tehisjärve (endised savikarjäärid)	Loksa LV	Loksa, Tiigi tn
Jõesed	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Valgejõgi	Loksa LV	Loksa linn
(Ränd)rahnud	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Mardimiku kivi	Kuusalu/Loksa linn	Loksa linn/Loksa küla
Pargid	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Nõmme park	Loksa LV	Loksa linn

	Veteranide park	Loksa LV	Loksa linn
	Rannapark	Loksa LV	Loksa linn
Kaitsealad	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Natura 2000 linnu- ja loodusala on Loksa linna maa- alast, mis kattub 8 ha suuruses Lahemaa Rahvusparki alaga	Loksa LV	Loksa linn
Üksikobjektid (looduslikud)	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Loksa ranna liivaluited	Loksa LV	Loksa linn
Väärtuslikud kooslused	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Loksa liivaluudete taimestik, kolmanda kaitsekategooria liigi randseaherne kasvuala	Loksa LV	Loksa linn

Aktiivsed tegevused Loksa linnas

Veeseiklus	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Lastemänguväljakud	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Loksa linn, Nooruse tn	Loksa LV	Loksa linn
	Papli tn	Loksa LV	Loksa linn
	Rohuaia tn	Loksa LV	Loksa linn
	Tallinna tn	Loksa LV	Loksa linn
	Tiigi tn	Loksa LV	Loksa linn
Rulapargid	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Skatepark	Loksa LV	Loksa, Tallinna 47
Palliväljakud	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Loksa rand	Loksa LV	Loksa rannas
	Loksa Nõmme park	Loksa LV	Nõmme pargis
	Loksa linnaväljak	Loksa LV	Linnaväljakul
Kalastamine	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Hara laht	Loksa LV	Hara laht
	Valgejõgi	Loksa LV	Valgejõgi
Õppe- ja matkarajad	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Valgustatud spordi-, matkarada	Loksa LV	Nõmme park- rand
Matkad/maastiku-mängud/ meeskonnamängud	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht

	ei ole		
Golf/minigolf, bowling/discgolf	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Ratsutamine	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Jahipidamine	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Suusatamine	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Suusarada	Loksa LV	Nõmme park- Loksa rand
Ujumine	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Loksa ujula	Loksa LV	Loksa, Tallinna tn 47
Rattasõit	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Spordisaalid, -platsid	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Loksa võimla	Loksa LV	Tallinna tn 47
	Loksa Staadion	Loksa LV	Loksa, Männi tn 36
	Jalgpalli väljak	Loksa LV	Loksa, Mere tn 4
	Spordi väljak	Loksa LV	Loksa, Posti tn 27
Teemapargid	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Vibulaskmine	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole		
Loomad	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole		
(Elamus)saunad	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole		
(Noorte)laagrid	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Noorte spordilaager	Loksa LV	Loksa linn

Hotell	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole					
Motell	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole					
Külalistemaja	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole					
Kodumajutus	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole					
Puhkemaja	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omavalitsus	Asukoht
	Kuivoja Puhkekeskus	Puhkekeskus	aprill- okt.	jaan.-märts	Loksa LV	Loksa, Rahu tn 39
Hostel	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole					
Puhkeküla, -laager	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole					
Külaliskorter	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole					
Muu	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole					
RMK telkimisalad	Nimetus	Liik	Kõrghooaeg	Madalhooaeg	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole					

Toitlustus Loksa linnas

Restoran	Nimetus	Kohtade arv	Omavalitsus	Asukoht
	ei ole			
Kõrts, pubi	Nimetus	Kohtade arv	Omavalitsus	Asukoht
Kohvik	Nimetus	Kohtade arv	Omavalitsus	Asukoht
	Loksa Ujula kohvik	30	Loksa LV	Loksa, Tallinna tn 47 ujulas
Baar	Nimetus	Kohtade arv	Omavalitsus	Asukoht

	Lucky baar	40	Loksa LV	Loksa, Tallinna tn 49
Kiirtoit	Nimetus	Kohtade arv	Omaavalitsus	Asukoht
	Burgeri putkad 2tk		Loksa	Loksa linn
	Loksa tankla	10	Loksa LV	Loksa, Tallinna tn 81
Muu	Nimetus	Kohtade arv	Omaavalitsus	Asukoht
	Kuivoja Puhkekeskus	70	Loksa LV	Loksa, Rahu tn 39
Elamustoitlustus	Nimetus	Kohtade arv	Omaavalitsus	Asukoht
	ei ole			

Loksa linna muud ressursid (sh lisa teenused)

Raamatukogu	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Loksa raamatukogu	Loksa linn	Loksa, Tallinna 45
Avalik internetipunkt ja Wifi leviala	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Loksa Linnaraamatukogu	Loksa linn	Loksa, Tallinna 45
	Loksa Perearstikeskuses	Loksa linn	Loksa, Posti 29
	Loksa Ujula	Loksa linn	Loksa, Tallinna 47
	Tulisilma Ärikeskuses/OÜ Tulisilm	Loksa linn	Loksa, Tallinna 18
Interneti- ja Infopunkt	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Loksa Linnaraamatukogu	Loksa linn	Loksa, Tallinna 45
Apteek, arstiabi	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	BENU Apteek Loksas	Loksa linn	Loksa, Papli 2
	Loksa Perearstikeskus	Loksa linn	Loksa, Posti 29
	Loksa hambaravi	Loksa linn	Loksa, Posti 29
	AS Karell Kiirabi, esmaabipunkt	Loksa linn	Loksa, Posti 29
Postkontor	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Loksa postipunkt	Loksa linn	Loksa, Papli 2
Iluteenused, juuksur	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht
	Ilusalong Länvin	Loksa linn	Loksa, Tallinna 47
	Perejuuksur	Loksa linn	Loksa, Papli 2
	Juuksur	Loksa linn	Loksa, Papli 2
Väikesadamad	Nimetus	Omaavalitsus	Asukoht

	Loksa sadam	Loksa LV	Tallinn 2
Ostlemine (sh suveniiri-, käsitööpood)	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Kodu Ekstra	Loksa linn	Loksa, Rohuaia 6
	Grossi Kaubamaja	Loksa linn	Loksa, Rohuaia 6
	Lillepood	Loksa linn	Loksa, Rohuaia 6, Tallinna 40
Toiduainete poed	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Grossi Kaubamaja	Loksa linn	Loksa, Rohuaia 6
	Loksa Konsum	Loksa linn	Loksa, Tallinna 36
	Meie pood	Loksa linn	Loksa, Posti tn 2
	Uuelinna pood	Loksa linn	Loksa, Posti tn 28
Tanklad	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Alexela Loksa	Loksa linn	Loksa, Tallinna 49
	Tankimiskoht	Loksa linn	Loksa, Tallinna 81
Panga automaat	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Swedbank automaat pangakontoris, raha sissemakse ja väljavõtmine	Loksa linn	Loksa, Tallinna tn 49
	Swedbank automaat Grossi kaubamajas	Loksa linn	Loksa, Rohuaia 6
	SEB sularahaautoomaat Postkontori juures	Loksa linn	Loksa, Papli 2
Pangakontor	Nimetus	Omavalitsus	Asukoht
	Ei ole	Loksa linn	Loksa, Tallinna 49